

Научное общество Факультета международных отношений

Проект
ВОРОНЕЖСКАЯ БАЛТИЙСКАЯ БИБЛИОТЕКА

Серия
ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Вып. 1.

ЛАТВИЯ В 1914 – НАЧАЛЕ 1920-Х ГОДОВ

*Проблемы дипломатической и
внутриполитической истории*

Хрестоматия-ридер для студентов по курсу «Международ-
ные отношения в регионе
Балтийского моря»

Воронеж
НОФМО
2007

УДК 94
ББК 66.4
Л 25

Редакционная коллегия:
асп. А.А. Баутин, асп. Е.В. Войнов, асп. И.Б. Горшенева,
преп., к.и.н. М.В. Кирчанов, преп., к.и.н. И.Ф. Форет

*Электронная версия доступна на сайте «Научные журналы
факультета международных отношений»*
<http://ejournals.pp.net.ua>

Латвия в 1914 – начале 1920-х годов. Проблемы дипломатической и
внутриполитической истории. Хрестоматия-ридер для студентов по
курсу «Международные отношения в регионе Балтийского моря» /
сост., вступит. статья М.В. Кирчанов. – Воронеж, 2007. – 95 с.

© ЦИЦВЕ, 2007
© М.В. Кирчанов, составление, 2007
© М.В. Кирчанов, вступительная статья, 2007

ОГЛАВЛЕНИЕ

Максим КИРЧАHOB ОСНОВЫЕ ВЕХИ И ЭТАПЫ СОЗДАНИЯ ЛАТВИЙСКОГО ГОСУ- ДАРСТВА В 1914 – НАЧАЛЕ 1920-Х ГОДОВ	4 – 24
1917	
Par jaunas orientācijas vajadzību	26 – 28
Jaunā orientācija, 1917.gada 19. (6.) oktobrī	28 – 29
Ādolfa Dobeļa vēstule Kārlim Skalbem par Latviešu Pagaidu Nacionālās Padomes Ārlietu nodaļas darbības uzsākšanu 1917.gada decembrī	30 – 31
Latgales 2.kongresa rezolūcija par Latgales pašnoteikšanās tiesībām. 1917. g. 17. (4.) decembrī, Rēzeknē	31 – 32
1918	
Latviešu Nacionālās Padomes protests pret Brestļitovskas miera līgumu un Kurzemes aneksiju. 1918.gada martā	34 – 36
Izraksts no Tautas padomes svinīgās sēdes protokola par Latvijas valsts pasludināšanu. 1918.gada 18.novembrī, Rīgā	37 – 48
Ministru prezidenta Kārļa Ulmaņa ziņojums Latvijas Pagaidu valdībai par sarunām ar Somijas, Lielbritānijas un ASV pārstāvjiem, kā arī Igaunijas Pagaidu valdību. 1918. gada 8. decembrī, Tallinā	49 – 51
Izraksts no Latvijas Pagaidu valdības sēdes protokola par bruņoto spēku organizēšanu un apgādi. 1918. gada 16. decembrī, Rīgā	52 – 53
1919	
Latvijas delegācijas deklarācija Parīzes Miera konferences Baltijas komisijai, 1919.gada 9.jūnijā	55 – 57
Parīzes Miera konferences Latvijas delegācijas Miera konferencei adresētais memorands, 1919.gada 10.jūnijā	58 – 78
1921	
Latvijas Ārlietu ministra Zigfrīda Annas Meierovica runa Satversmes sapulces sakarā ar Latvijas atzīšanu de iure, 1921.gada 18.februārī	80 - 91
1922	
Izvilumi no Latvijas ārlietu ministra Zigfrīda Meierovica runas Satversmes sapulcē saistībā ar paredzamo piedalīšanos Dženovas konferencē. 1922.gada 31.martā	93-94

Максим КИРЧАНОВ
**ОСНОВНЫЕ ВЕХИ И ЭТАПЫ СОЗДАНИЯ
ЛАТВИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА
В 1914 – НАЧАЛЕ 1920-Х ГОДОВ**

Период 1914 – начала 1920-х годов вошел в историю Европы как время крушения континентальных империй и появления новых национальных государств, чему способствовала националистическая волна, охватившая народы Центральной и Восточной Европы¹. Значительной активизации латышского национального движения способствовало участие России в Первой мировой войне. Наряду с латышским движением активизировался и русский национализм². Все это привело к тому, что в латвийском обществе все более популярной становится идея латвийской независимости, которая и стала «властителем дум» латышских националистов на протяжении 1914 – 1918 годов³. Само участие в войне для России было не чем иным как «проявлением националистических устремлений традиционной российской внешней политики»⁴.

В 1921 году Уга Скулме⁵ в статье «Национальное искусство и путь живописи» писала, что «война разбудила вулкан латышского национального самосознания»⁶. К 1914 году латышский национализм координально отличался от той формы, в которой он существовал на момент своего возникновения. Претерпела изменения и сама Российская Империя, в том числе и Латвия. К 1914 году была уже подорвана как политическая, так и экономическая монополия немцев на господство и управление регионом. Латыши стали активной политической силой. Латышские националисты смогли создать свои политические партии, добиться представительства в Государственной Думе. Именно в таком состоянии латышский национализм и встретил начало Первой мировой войны, что открыло качественно новый этап в его развитии и привело, в конечном счете, к созданию независимого Латвийского государства.

¹ Настоящий текст является расширенной версией статьи, опубликованной в 2006 году. См.: Кирчанов М.В. Проблемы дипломатической истории Латвии в 1917 – начале 1920-х годов // *Панорама 2006. Сборник научных материалов* / ред. А.А. Слинько, О.В. Шаталов. – Воронеж, 2006. – С.58 – 64.

² О русском национализме в годы Первой мировой войны см.: Jahn H. *Patriotic Culture in Russia During World War I* / H. Jahn. - Ithaca, 1995.

³ Проблемы национального движения в период Первой мировой войны представлены в работе А. Дризулиса, которая сейчас представляет лишь историографический интерес. См.: Drīzulis A. *Latvija imperiālistiskā kara un februāra buržuāziski demokrātiskā revolūcijas laikā 1914. - 1917* / A. Drīzulis. - R., 1953.

⁴ Арендт Х. *Між минулим і майбутнім* / Х. Арендт. - Київ, 2002. - С.95.

⁵ Об У. Скулме см.: Lamberg D. *Latvian cubism* / D. Lamberg // *Studija*. - 1998. - No 5.

⁶ Skulme U. *Nacinālā maksla un glezniecības ceļš* / U. Skulme // *Latvijas Vēstnesis*. - 1921. - 5. marta.

Латышский национализм с особой силой смог заявить о себе и в годы Первой мировой войны⁷, вызванной от части и тем, что Восточная Европа оставалась поделенной между тремя полиэтническими империями⁸, когда сложились более благоприятные условия для его развития. Латышские националисты, с одной стороны, стали более активны в борьбе за свои интересы, с другой, они использовали малейшую возможность, чтобы представить свои идеи русской публике. Формой этой политической самопрезентации стало издание на русском языке работ и сочинений деятелей латышского движения⁹.

Первая мировая война стала важнейшим фактором, который усилил многочисленные конфликты, существовавшие во внутренней жизни Российской Империи, особенно - национальные конфликты. При этом изменения в отношениях между русскими и всеми остальными, между разными народами Империи, привнесенные войной, имели качественный характер. Именно Первая мировая война стала водоразделом в отношениях между русскими и нерусскими¹⁰ - латышами и русскими, немцами и латышами.

Рост активности латышских националистов показал, что интернационалисты недооценивали силы и потенциал национальной интеграции¹¹. Латышские националисты понимали, что победа Германии отодвинет перспективы создания независимой или автономной Латвии на неопределенный срок и уничтожит все их достижения, связанные с развитием культуры, просвещения и национального самосознания¹². Именно по этой причине, латышские консерваторы-националисты начали антинемецкую компанию наряду с русскими националистами, в рамках которой немцы изображались почти исключительно как «творцы большого зла»¹³. Когда латышские авторы писали о немцах, единственно возможными проявлениями немецкой нации, были «несправедливость, варварство и милитаризм»¹⁴. Даже левые авторы, например Я. Данишевскис¹⁵, писали о том, что «мощь прусского милитаризма и юнкерства надо сломить», так как она «не должна победить»¹⁶.

⁷ Более полная библиография о событиях данного периода содержится в: *Latvija pirmā pasaules kara un Februāra buržuāziski demokrātiskās revolūcijas perioda. Literatūros radītājs.* - R., 1977.

⁸ Геллнер Э. Пришествие национализма / Э. Геллнер // *Нации и национализм.* - М., 2002. - С. 167.

⁹ См.: Янсонс И. *Латышское общественно-культурное развитие и латышская литература* / И. Янсонс // *Сборник латышской литературы.* - Пг., 1916. - С. 1 - 32.

¹⁰ Хаген М. фон, *Русско-украинские отношения в первой половине XX века* / М.фон Хаген // *Россия - Украина: история взаимоотношений* / ред. А.И. Миллер. - М., 1997. - С. 185.

¹¹ Нольте Х.-Х. *Индивидуализм и нация на Западе.* - С. 23.

¹² О немецких планах в отношении Прибалтики см.: Kiewisz L. *Sprawy łotewskie w bałtyckiej polityce Niemiec w latach 1915 – 1919* / L.Kiewisz. - Poznań, 1970.

¹³ *Jaunais Vārds.* - 14. jūnijs. - 1915.

¹⁴ Daniševskis J. *Prūšu junkuri Latvijā 1812. – 1914. gadā* / J. Daniševskis. - R., 1914. - lpp. 18.

¹⁵ Hueдре О. *Борьба против империалистической войны в работе Я. Данишевского «Прусские юнкера в Латвии в 1812 – 1914 гг.»* / О. Hueдре // *Zinātniskie raksti.* - LXI sējums. *Vēstures zinātnes.* - 4. izlaidums. - R., 1965. - lpp. 111. – 120.

¹⁶ Daniševskis J. *Prūšu junkuri Latvijā 1812. – 1914. gadā* / J. Daniševskis. - R., 1914. - lpp. 26.

Это стало проявлением слияния «государственного патриотизма» с «негосударственным национализмом»¹⁷. В качестве первого выступили идеи приверженности российской монархии и преданности династии Романовых как защитникам всех народов империи, в том числе и латышей, от немцев; а второго – латышские националистические концепции, которые и без начала мировой войны имели антинемецкую направленность.

В 1914 году депутат Государственной Думы Я. Голдманис критиковал немецкую печать, называя публикации в Германии «истощными воплями о якобы имеющих место латышских зверствах». Кроме этого Голдманис обвинял Германию в том, что она собиралась напасть на Россию в 1905 году и оккупировать Латвию¹⁸. Голдманис в одном из выступлений говорил: «один из первых выстрелов неприятеля прогремел в том краю, представителем которого я являюсь. Но повелитель Германии глубоко ошибался, если полагал, что эти выстрелы вызовут сочувствие у местного населения и враждебные выступления против России. В ответ на этот выстрел латыши ответили одно: "Да здравствует Россия!" Среди латышей нет ни одного человека, который бы сомневался в том, что ими достигнуто в смысле благосостояния достигнуто только под защитой Русского Орла»¹⁹.

В том же 1914 году с антинемецкой националистической статьей «Как немцы тщатся доказать, что Балтия древняя немецкая земля» в газете «Вестник Отечества» выступил Янис Эндзелинс. Статья говорит о том, что Эндзелинс, будучи националистом, особых симпатий к балтийским немцам не питал, а к их излишне гипертрофированной властной роли относился негативно. Как латышскому патриоту ему не нравились германские идеи об ущербности и неполноценности латышей и попытки немецкой балтийской и немецкой печати вообще доказать, что балтийские земли представляют собой исконно германские территории. По данной причине, Эндзелинс изображал немцев-германцев как безжалостных завоевателей и жестоких колонизаторов. Особенно неприятны для него были немецкие утверждения, в соответствии с которыми «латыши и эстонцы выдаются за чужаков, а немцы за истинных и древних обитателей» балтийского побережья²⁰.

Гопперс, ставший позднее генералом латвийской армии, к началу Первой мировой войны высказывал мнение, что Германия вообще стремится к уничтожению латышской нации, к ее полной германизации²¹. Латышские консерваторы перевели на латышский язык и анти-

¹⁷ Хобсбаум Э. *Нации и национализм*. - С. 149.

¹⁸ Valsts domnieka J. Goldmaņa runa. *Apcerēta sakarā ar visvācu nolūkiem Baltijā un vācu kultūras vēstību*. - R., 1914.

¹⁹ Цит. по: Токарев П.М. *Краткая история латышского народа*. - С. 137.

²⁰ Endzelihns J. *Ka vahzieschi rauga pierahriht ka Baltija sena vahzu zeme* / J. Endzelihns // *Dzimtenes Wehstnesis*. - 1914. - No 294.

²¹ Гоппер К. *Четыре катастрофы* / К. Гоппер. - Рига, [б. г.] - С.7.

немецкую по своему содержанию книгу Ренникова²². Особую же радость в среде латышских консерваторов и националистов вызвал запрет печати на немецком языке. Рост консерватизма и национализма в Латвии признавал и П. Стучка, который констатировал определенные успехи и достижения начавшейся, по его словам, «шовинистической пропаганды»²³.

Начало мировой войны способствовало росту латышского национального самосознания, росту националистических идей в латышской среде. Немцы были почти официально объявлены главными врагами латышского национального движения. Параллельно усилились собственно латышские националистические идеи. Признаком усиления латышского национализма на этнической основе стало появление в 1914 году книги Я. Лецса «Арийцы – латыши». Используя широко термин «арийцы-латыши», он пытался доказать что территории Латвии в древности была населена арийскими индийскими племенами²⁴. Книга вызвала негативные отклики в латышской академической среде: например, Я. Эндзелинс констатировал, что книга написана явно не специалистом и содержит ряд ошибок и неточностей²⁵.

Начало Первой мировой войны привело к возникновению новой тенденции в латышском национализме. Если раннее консерватизм действовал в области формирования политических обществ и партий, то после 1914 года латышские консерваторы заговорили о расширении прав латышских земель в составе Российской империи и о создании собственных вооруженных сил. Созданные части стали известны как «латышские стрелки». Личный состав был настроен консервативно и националистически, полагая, что победа Германии приведет к уничтожению латышской нации, к ее «духовной смерти»²⁶. Такой антинемецкий национализм и активность латышских консерваторов, направленная против Германии нередко поощрялась и стимулировалась российскими властями²⁷.

Развитие и деятельность латышских частей в составе российской армии – проблема достаточно сложная, которую к постепенной большевизации сводить нельзя²⁸. Параллельно с большевизацией шел и рост национализма, особенно в среде офицерства латышских стрелковых частей, переформированных к 1916 году в дивизию. Наиболее яр-

²² Ренников А. В стране чудес. Правда о прибалтийских немцах / А. Ренников. - Пг., 1915.

²³ Stučka P. Nacionālais jautājums un latviešu proletariāts / P. Stučka // Stučka P. Darbu izlase. - R. 1972.

²⁴ Lecs J. Ārieši – latvieši / J. Lecs. - Jelgavā, 1914.

²⁵ Latvija. - 1914. - No 151.

²⁶ Porietis J. Sāpju ceļš. Latviešu veco strēlnieku cīņu laikmeta vēsturiskie dokumenti un atmiņas / J. Porietis. - R., 1932. - lpp.31.

²⁷ Гессен С.Я. Окраинные государства / С.Я. Гессен. - М., 1920. - С. 99.

²⁸ По данной проблеме существует ряд работ исключительно на латышском языке. См.: Porietis J. Sāpju ceļš. Latviešu vecu strēlnieku cīņu laikmeta vēsturiskie dokumenti un atmiņas / J. Porietis. - R., 1932; Latviešu strēlnieku vēsture / red. J. Krastiņš. - R., 1970; Bērziņš V. Latvija Pirmā pasaules kara laikā / V. Bērziņš. - R., 1987.

кими носителями национализма и антибольшевизма были К. Гопперс и Ф. Бредис, которые, пытаясь предотвратить большевизацию, инициировали создание ударных частей. Другой инициативой Бредиса и Гопперса было создание первой латышской военно-националистической организации “Национального союза латышских воинов”²⁹.

Появление латышских частей в составе российской армии в историографии никогда не получало однозначной оценки. В Латвии до 1940 года господствовало мнение, что стрелки воевали за национальную независимость Латвии и были носителями латышской национальной идеи. Первым подобное мнение в 1916 году выразил известный латышский писатель Карлис Скалбе³⁰. В том же 1916 году появилась работа А. Тупиньша «На острове смерти», посвященная боям у икшкильского предмостного укрепления. Тупиньш почти прямо писал о том, что стрелки – это борцы за создание независимого Латвийского государства. Военные действия с их участием он описывал как латышский Верден³¹. Другую свою небольшую работу «В Тирельских болотах» А. Тупиньш посвятил так называемым «рождественским боям»³². Подобные националистические интерпретации присутствуют в книгах Я. Порьетиса («Хождение по мукам»³³, «Восемь звезд»³⁴) и К. Упитса («Путь полковника Фр. Бриедиса на Голгофу»)³⁵.

Аналогичные идеи представлены и в работах историков Латышского Зарубежья. Они писали о латышских стрелках как о латышских националистах. Особо свое внимание они акцентировали на антикоммунизме и на их антирусских идеях. Подобные настроения господствуют в сборниках вышедших под редакцией Я. Голдманиса и Э. Медниса – «Сияние северных полков» и «Латышские стрелки в свете вечности»³⁶. У. Германис отрицал значительную роль среди стрелков левых идей, видя в них националистов³⁷. Национализм превалирует в оценках и выводах еще одного историка – Э. Андерсона³⁸. Советские авторы к подобным исследованиям относились крайне негативно – они рассматривали их как фальсификации, искажения истории, «дешевые книжонки» и т.п.³⁹. Вместо этого латышские стрелки изображались в советской историографии как классово сознательные люди, последовательные борцы с царизмом и буржуазией, сторонники революцион-

²⁹ См.: Колпакиди А. Белые латышские стрелки / А. Колпакиди // Родина. - 1996. - № 1. - С. 77 – 80.

³⁰ Skalbe K. *Latvju strēlnieks* / K. Skalbe. - R., 1916.

³¹ Tupiņš A. *Nāves sala* / A. Tupiņš. - R., 1923.

³² Tupiņš A. *Tīreļa purvos* / A. Tupiņš. R., 1924.

³³ Porietis J. *Strēlnieki nāves salā* / J. Porietis. - R., 1937.

³⁴ Porietis J. *Astoņas zvaigznes* / J. Porietis. - R., 1937.

³⁵ Upīts K. *Pulkvedis Fr. Briedis Golgātas gaitā* / K. Upīts. - R., 1925.

³⁶ *Latvju enciklopēdija* / red. A. Švābe. - Sej. 1. – 3. - Stokholmā, 1950. – 1955.

³⁷ Ģermanis U. *Latviešu tautas piedzīvojumi* / U. Ģermanis. - Uppsālā, 1959.

³⁸ Andersons E. *Latvijas vēsture. 1914. – 1920* / E. Andersons. - Stokholmā, 1967.

³⁹ История латышских стрелков (1915 – 1920) / ред. Я.П. Красынь. - Рига, 1972. - С. 10 – 11.

ного пути развития и как самая прогрессивная сила в политической жизни Латвии в период Первой мировой войны⁴⁰. Историки советского периода предпочитали, как правило, писать о том, что латышские части были созданы для борьбы против германского империализма и были исполнены желания освободить Курземе от немцев – заклятых врагов латышского народа⁴¹. Согласно В. Аписитису, латышские батальоны – результат инициативы латышской национальной буржуазии⁴².

Отдаление от Родины способствовало национальному сближению латышей, что понималось, по словам Н. Бэрона и П. Катрэнла, «патриотическими лидерами» и «латышской патриотической интеллигенцией»⁴³. Кристапс Бахманис, например, отмечал, что именно несчастье, под которым он понимал войну, соединило вместе сотни и тысячи латышей, перед которыми поставлена новая цель – разрушить все препятствия стоящие на пути латышей ради объединения в рамках нового сообщества, роль которого, скорее всего, должно было играть независимое латышское государство⁴⁴. Кр. Бахманис считал, что перед представителями латышской интеллектуальной элиты, оказавшейся вне Латвии, но в России, стоит задача «уверить латышей в том, что они не потеряют своей национальной идентичности»⁴⁵.

На волне национализма и патриотизма латышские националисты стали воспевать Латвию и широко критиковать прибалтийских немцев и Германию, как их союзницу и покровительницу. Латышский националистически настроенный поэт Андрейс Курцийс писал, что по причине захвата немцами ряда латышских территорий их положение резко ухудшилось, и они находятся в кризисном состоянии. В одном из своих стихотворений А. Курцийс, например, писал о страданиях Латвии и латышей под немецким господством, о немецкой жестокости и антилатышской политике, которая, по его словам вела исключительно к упадку Латвии⁴⁶. К началу Первой мировой войны в латышском национальном освободительном движении произошли значительные изменения. С одной стороны, продолжилось развитие национализма, который был направлен против немцев и евреев. С другой стороны, латышские консерваторы и националисты уже перестали довольствоваться их статусом в составе Российской Империи. Латвия на данном

⁴⁰ См. напр.: Драудинь Т. Латышские стрелки за победу Великого Октября / Т. Драудинь // Известия АН Латвийской ССР. - 1957. - № 10.

⁴¹ Жагар Э. Предисловие историка / Э. Жагар // Аписитис В.Я. Рижское братское кладбище. - Рига. 1990. - С. 5.

⁴² Аписитис В.Я. Рижское братское кладбище / В.Я. Аписитис. - Рига, 1990. - С. 16.

⁴³ Baron N., Catrell P. Population Displacement, State-Building, and Social Identity in the Lands of the former Russian Empire, 1917 – 1923 / N. Baron, P. Catrell // Kritika. - 2003. - Vol. 4. - No 1. - P. 51 – 100.

⁴⁴ Bachmanis K. Mūsu agrakas kludas / K. Bachmanis // Dzimtenes Atbalss. - 1916. - No 18. – 19.

⁴⁵ Bachmanis K. Latvija un kolonijas / K. Bachmanis // Dzimtenes Atbalss. - 1916. - No 102.

⁴⁶ Курций А. Родина / А. Курций // Курций А. Беды Солнца. - Рига, 1974. - С. 30.

этапе, по терминологии И.С. Миллера, была на пути к «реальной государственности»⁴⁷.

В ходе войны, к 1917-1918 годам сложились предпосылки для создания независимого Латвийского государства, где значительная роль в политической жизни стала принадлежать именно консервативным и националистическим, как светским, так и религиозным, силам. Возникновение подобных настроений в латышском обществе во многом подтверждает теорию польского исследователя национальных движений Ю. Хлебовчика, который считал, что важнейший элемент любого национального движения – создание собственной независимой государственности⁴⁸. Развитие идеи создания латышской государственности стимулировалось тем, что в Европе шло развитие новых национальных государств, с состоянием которых латышские националисты в Российской Империи знали и были знакомы с национальными процессами в Центральной и Юго-Восточной Европе⁴⁹. На данном этапе изменилось восприятие государства. Оно стало рассматриваться как важнейший центр нации, элемент ее сплочения и организации⁵⁰.

В 1914 – 1918 годах латыши осознали, что решение проблемы обретения независимости зависит от них самих. Если Австрия, по словам сербского историка В. Чубриловича, была государством, которое не могло дать австрийским сербам независимость⁵¹, то для латышей таких государств, препятствующих латышской независимости, было два – Российская и Германская Империи. Тем не менее, на территории Латвии сложились предпосылки для создания независимого Латвийского Государства. Первые в их ряду – это материально-организационные или социально-экономические предпосылки, которые состояли в складывании на территории Латвии основ развитого промышленного и сельскохозяйственного производства с различными специализациями, аппаратом управления и инфраструктурой. Существовали и политические предпосылки, которые сводились к наличию латышской национальной политической элиты и политических партий⁵².

⁴⁷ Миллер И.С. *Формирование наций: комплексное изучение и сопоставительный анализ* / И.С. Миллер // *Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. Исторический и историко-культурный аспекты*. - М., 1981. - С. 14.

⁴⁸ Chlebowczyk J. *Procesy narodotwórcze we wschodniej Europie Środkowej w dobie kapitalizmu (od schyłku XVIII do początków XX w.)* / J. Chlebowczyk. - Warszawa, 1975.

⁴⁹ О стимулирующем факторе соседних молодых государств см.: Фрейдзон В.И. *Некоторые черты формирования наций в Австрийской империи* / В.И. Фрейдзон // *Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. Исторический и историко-культурный аспекты*. - М., 1981. - С. 28 – 30.

⁵⁰ Хурезяну Д. *Формирование румынской нации* / Д. Хурезяну // *Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. Исторический и историко-культурный аспекты*. - М., 1981. - С. 93.

⁵¹ Чубрилович Г. *Србија и Аустрија у XIX веку* / Г. Чубрилович // Чубрилович Г. *Одабрани историјски радови*. - Београд, 1983. - С. 154.

⁵² О данных предпосылках, которые в советской историографии интерпретировались как предпосылки социалистической революции см.: Нетесин Ю.Н. *Промышленный капитал Латвии (1860 – 1917 гг.) К изучению социально-экономических предпосылок Вели-*

Таким образом, начало XX века – особый этап в истории латышского национализма, это время, когда национализм был не просто подлинной политической силой, а движением, которое ставило вопрос уже о достижении политической независимости, создания независимой Латвии. Как отмечает украинский историк Я. Грыцак подобные идеи на данном этапе «были написаны таким радикальным тоном и отличались от большинства современных им писаний, что, казалось, что они созданы пришельцами с другой планеты»⁵³.

Это стало результатом роста национального самосознания, что вело к противопоставлению латышей как членов одной нации членам других этнических сообществ, главным образом, немцам и русским; в меньшей степени – евреям и полякам. Латыши уже имели развитое чувство общности, что порождало «чувство национальной перспективы», которое, в свою очередь, стимулировалось двумя аспектами национального самосознания – дивергентным и консолидирующим. Второй объединял латышей как обывателей, превращал их в «латышей» как нацию; первый – выделял и отделял от соседних, этнически и культурно чуждых, наций⁵⁴.

Именно по данной причине, эти годы в истории латышского национализма привлекали особое внимание исследователей. Анализируя национализм начала XX века, В. Мишке связывал националистическое движение с развитием капитализма и стремлением латышской буржуазии избавиться от своего главного конкурента, которым являлись латышские немцы. Однако, Мишке критиковал младолатышей с марксистских позиций, считая движение исторически незавершенным, так как революционная тенденция в его рамках была слаба. Деятелей национального движения он называл буржуазными либералами, реакционерами, националистами, верными проводниками царской политики, черносотенцами, «противниками всякого прогресса, которые, обдывая свои дела, всячески поощряли богобоязнь». В концепции Мишке есть и явные идеологические концепты – он, в частности, уверял в том, что поздние младолатыши пошли на союз с немцами, протянули им, по его словам, «руку помощи в борьбе с революционным движением». Поздних представителей движения он рассматривает не иначе как «дельцов, для которых существовал один идеал – денежный мешок», ради коего они и занимались только тем, что вымогали «последние рубли» у бедного, всеми угнетаемого, латышского крестьянства⁵⁵.

Период 1917 – 1920 годов был один из самых важных этапов в истории Латвии. В 1917 году в России происходит Февральская револю-

кой Октябрьской социалистической революции / Ю.Н. Нетесин. - Рига, 1980. - С. 238 – 239.

⁵³ Грыцак Я. Нарис історії України / Я. Грыцак. - Київ, 1996. - С. 96.

⁵⁴ Мильников А.С. Народы ... - С. 71.

⁵⁵ Мишке В. Кто такие латышские буржуазные националисты / В. Мишке. - Рига, 1956. - С. 9 – 14, 23.

ция, и российское общество наряду с народами бывшей империи получили шанс построить новое более справедливое общество, которое базировалось бы на уважении их национальных и политических прав. Однако большевистский переворот поставил перед нерусскими народами новые проблемы выбора путей политического развития. Политика большевиков вскоре проявила все свои негативные стороны и нерусские народы предпочли создать свои независимые государства. Наряду с другими таким выбором воспользовались и латыши.

Февральская революция привела к значительной активизации нерусских народов, в том числе и латышей, а среди латышских интеллектуалов начинаются активные дискуссии о судьбе латышского движения, перспективах его развития и поиска внешних союзников. Хотя попытки найти понимание в Европе имели место и ранее: например, было организовано Латышское информационное бюро⁵⁶, а в 1916 году Янис Залитис посетил Англию, Данию и Норвегию, а в Лондоне было создано Общество друзей латышей⁵⁷. Однако, важнейшим вопросом для местных интеллектуалов и политиков был связанный с выбором внешнеполитического ориентира. В 1917 году на территории Латвии появляются новые политические силы в Латвии – в марте создается Курземское Земельное собрание (*Kurzemes Zemes Sapulce*), а летом проходит учредительный конгресс партии Латышский крестьянский союз (*Latviešu Zemnieku Savienība*).

14 сентября 1917 года в латышской газете «*Laika Vēstis*», выходившей в Цесисе, появился материал «О необходимости новой ориентации» («*Par jaunas orientācijas vajadzību*»), который открывался кратким историческим экскурсом, где рассказывалось о связях Кришьяниса Валдемарса и Фрициса Трейландс-Бривземниекса с русскими славянофилами и о месте революционных событий в Латвии в 1905 году в общероссийском контексте. Вместе с тем признавалось, что в начале XX века зазвучали голоса о возможном отказе от пророссийской ориентации и поиске новых ориентиров. Правда, признавалось, что для Латвии «наиболее симпатична свободная Россия». Но в таком контексте фигурировала и политическая нестабильность в России, что также способствовало тому, что латышские политики постепенно начинали отходить от России⁵⁸.

Несколько позднее, в октябре 1917 года, появилась статья Рейнхольдса Лаздиньша «Новая ориентация» («*Jaunā orientācija*»), в которой он отмечал, что после начала мировой войны и революционных перемен в России латышский вопрос из вопроса внутривнутриполитического превратился в международный. Лаздиньш констатировал и то, что

⁵⁶ Seskis J. *Latvijas valsts izcelšanās pasaules kara notikumu norisē. Atmiņas un apcerējumi (1914. – 1921.)* – Rīga. 1991. – lpp. 241.

⁵⁷ Andersons E. *Latvijas vēsture. 1920. – 1940. Ārpolitika.* – Stokholma, 1982. – Sēj. 1. – lpp. 17.

⁵⁸ *Par jaunas orientācijas vajadzību // Laika Vēstis. – 1917. – 14 septembrī.*

длительное время латышские интеллектуалы и политики были сторонниками предоставления Латвии автономии в составе России. Но то, что территория Латвии была занята немцами изменило ситуацию и латышский вопрос стал составной частью балтийского международного вопроса. Поэтому, Лаздиньш писал о «свободной, независимой и признанной международными договорами Латвии». Лаздиньш характеризует и другие политические проекты, связанные с судьбой Латвии. Он упоминает возможность федерации Латвии и Германии, но предполагает, что в рамках такого государства права латышей будут фиктивными и не будут не признаваться не соблюдаться немцами. Поэтому, Лаздиньш писал о необходимости анализа латышского вопроса как самостоятельной проблемы, указывая на то, что следует принимать во внимание политические интересы в Прибалтике Франции, Великобритании и США и, отталкиваясь уже от этих факторов, искать новые пути для развития Латвии⁵⁹.

Свержение Временного правительства большевиками в результате октябрьского государственного переворота и постенно растущая активность Германии, которая воспользовалась ослаблением российского влияния, привели к активизации внешнеполитической активности латышских интеллектуалов. Октябрьский переворот, приход к власти большевиков и их попытки советизировать латышские территории превратили Россию в наименее привлекательного партнера, на которого следовало бы ориентироваться во внешней политике. Позднее эту судьбу разделила и Германия, правящие круги которой вынашивали планы создания балтийской монархии на территории Латвии и Эстонии во главе с одним из немецких князей, что могло привести к ослаблению латышской политической элиты. Внешнеполитическому отходу Латвии от Германии способствовало и то, что немецкие войска заняли часть латышской территории, а политика германской военной администрации отвечала интересам исключительно Берлина⁶⁰.

В такой ситуации в Латвии более активно начинают действовать местные политические партии, национально и демократически ориентированные деятели которых объединяются в Демократический Блок, ставший основой для Латышского временного национального совета (*Latviešu Pagaidu Nacionālā Padome*)⁶¹, первая сессия которого прошла в Валке с 29 ноября по 2 декабря 1917 года. В деятельности ЛВНС приняли участие Адолфс Кливе и А. Добелис (от Временного Совета Курземе), В. Рубулис (от Комитета латгальских беженцев), В. Стреле-

⁵⁹ Lazdiņš R. *Jaunā orientācija* // *Laika Vēstis*. – 1917. – 19 oktobrī.

⁶⁰ Об этом подробнее см.: Курчанов М.В. *Латышско-германские и латышско-британские отношения в 1920 - 1940 годы: основные этапы и особенности* // *Из истории международных отношений и европейской интеграции*. – Воронеж, 2005. – Вып. 2. – Т. 1. – С. 81 – 94.

⁶¹ О деятельности Латвийского Временного Национального Совета см.: *Blūzma V. Kad īstī Latvija kļuva par valsti?* // *Latvijas Vēsture*. – 1991. – No 3.

вичс (от Временного Совета Латгале), Зигмундс Мейеровицс⁶² (от Крестьянского Союза), Я. Палцманис и Янис Акуратерс (от Латышского воинского национального союза). Кроме них, приняли участие приехавшие из Петрограда Я. Залитис, К. Бахманис, К. Скалбе и Я. Рубулис. Именно вышеперечисленные политики и сформировали президиум. На первом заседании председательствовал в прошлом депутат Государственной Думы Янис Голдманис. Он указал, что ЛВНС открыт для политиков национальной и демократической ориентации, готовых к борьбе за объединение латышских земель и к последующей деятельности, направленной на «счастье и будущее Латвии».

Во время первого заседания Кристапс Бахманис говорил о необходимости национального сплочения и консолидации, указывая на то, что латыши сами становятся властителями своей судьбы и от их выбора, который они сделают, будут зависеть будущее нации. Он указывал и на то, что вероятно временно представителям различных партий следует отказаться от политической борьбы и объединиться ради общих национальных целей. Правда, не все участники собрания были полны энтузиазма, и П. Биркертс указывал на ограниченность ресурсов ЛНВС. Поэтому, Фр. Витолиньш отметил, что Совет имеет временный характер до созыва Учредительного Собрания. В свою очередь Карлис Скалбе не разделял такого пессимизма, отмечая, что латыши получили уникальный исторический шанс взять власть на своей земле в свои руки, сплотившись под общедемократическими и национальными лозунгами.

О демократической ориентации ЛНВС говорил и А. Добелис, отметивший, что участники собрания, как правило, являются сторонниками демократии. В целом, в ходе работы ЛВНС были рассмотрены вопросы, относящиеся к началу процессу выработки конституции, определению границ Латвии, выработки политики в отношении латышских колоний, выработка позиции в отношении Учредительного Собрания, созыв которого планировался в России, выработка позиций относительно политики направленной на развитие отношений с другими народами и странами. Во время первой сессии ЛВНС в его составе был учрежден иностранный отдел, который, по мнению современного исследователя А. Лерхиса, и стал началом латышской дипломатической службы⁶³.

Кроме этого ЛВНС разработал воззвание направленное в адрес Украины, что свидетельствует о том, что его участники рассматривали себя правомочными решать не только внутренние проблемы Латвии,

⁶² О деятельности и жизни Зигмундса Мейеровицса см.: Gore I. Zigfrīds Anna Meierovics (1887. – 1925.) un Latvijas ceļš uz neatkarību (1918. gads) // *Latvijas Vēsture*. – 1992. – No 4; Lerhis A. Zigfrīds Anna Meierovics // *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*. – 2000. – No 3. – lpp. 135. – 148; Križeviča S. Latvijas Ārlietu ministrijas izveidošana, 1918. gada novembris – 1919.gads // *Latvijas arhīvi*. – 1999. – No 4. – lpp. 58 – 71.

⁶³ Lerhis A. Latvijas ārpolitiskā dienesta un Ārlietu ministrijas izveidošana // *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*. – 1997. – No 4. – lpp. 78.

но и направлять внешнюю политику активно формирующегося независимого Латвийского государства. Участники ЛВНС приветствовали желание «братского» украинского народа, и представляющей его Центральной Рады, создать свое национальное государство. При этом, в послании фигурировала еще и федералистская идея. Общая направленность резолюций Совета носила национальный и демократический характер. Совет позиционировал себя как представительство «латышских общественных организаций, политических партий и групп». Делегаты кроме этого указывали и на необходимость построения Латвии основываясь на принципе неделимости этнических латышских территорий⁶⁴.

В декабре 1917 года ЛВНС принял «Воззвание к латышскому народу» (*Latviešu Pagaidu Nacionālās Padomes uzsaukums latviešu tautai*), которое начиналось констатацией факта, что другие народы, соседи латышей, русские, немцы и поляки, пытаются снова захватить территории Латвии, а латышский голос не слышан и латыши должны громче заявить о себе и о своих правах на родную землю. Авторы воззвания призывали латышей сплотиться в этой общей борьбе и не поступиться ни пядью земли где побывал «латышский плуг и сеялка». Составители отмечали, что в то время как европейские народы имеют опыт борьбы за независимость, «латышские сыны» лишь поднимают свой флаг в этой борьбе за «свободную Латвию». Они выражали уверенность в том, что эта борьба приведет к созданию «свободной единой Латвии»⁶⁵.

В такой ситуации латышские политики начинают искать поддержку со стороны великих держав Запада, о чем позднее некоторые из них писали в своих воспоминаниях⁶⁶. Поэтому, 21 января 1918 года группа латышских представителей, среди которых были Я. Крейцбергс, З. Мейеровицс и Я. Сескис, встретила с американским послом в Петрограде Дэвисом Р. Фрэнсисом. Представители ЛВНС попытались донести до американского дипломата несколько идей. Значительное внимание они уделили тому, что доказывали права латышей на независимость. В ходе беседы с американским послом, принимая во внимание отдаленность США от Латвии, латышские представители стремились сформировать у американского политика мнение, что «латыши являются отдельным народом со своим языком, литературой и интеллигенцией». Доказывая это, латышские политики акцентировали внимание на отличиях латышей от их русских соседей, указывая, что

⁶⁴ *Latviešu Pagaidu Nacionālās Padomes pirmās sesijas protokols (no 1917. gada 29. novembra līdz 2. decembrim, no 16 līdz novembrim pēc vecā stila, Valkā) // Līgotņu Jēkabs. Latvijas valsts dibināšana (Latviešu Pagaidu Nacionālā Padome). Latvijas valsts tapšanas posms (līdz 18. novembrim 1918.) – Rīga, 1925. – lpp. 64. – 129.*

⁶⁵ *Latviešu Pagaidu Nacionālās Padomes uzsaukums latviešu tautai, 1917. gada decembrī, Valkā // Līgotņu Jēkabs. Latvijas valsts dibināšana. – lpp. 192. – 194.*

⁶⁶ *См., например, воспоминания Адолфса Клуве: Klūve A. Brīvā Latvija. Latvijas tapšana, atmiņas, vērojumi, atziņas. – Bruklina, 1969. – lpp. 253. – 254.*

пости все латышское население умеет читать и писать. Латышские представители указали на то, что латыши проживают на обширной территории Видземе, Курземе, Латгале, части Витебской губернии и частично в Пруссии⁶⁷.

22 января 1918 года Я. Крейцбергс, З. Мейеровицс и Я. Сескис встретились с британским послом Ф. Линдли. Во время беседы с британским дипломатом латышские представители отмечали, что на протяжении истории немцы пытались ассимилировать и германизировать латышей, подчеркивая тем самым нелюбовь латышей к немцам и намекая на то, что Латвия может оказать помощь в борьбе против германской армии. При этом они признали наличие значительной культурной, в первую очередь – религиозной, близости между латышами и немцами. Немецкий фактор был упомянут и в связи с социальной структурой латышского населения: латышские представители отметили, что большинство латышей, безземельные крестьяне и арендаторы, так как почти все земли в Латвии принадлежат немцам⁶⁸.

В конце января 1918 года ЛВНС издал еще одно воззвание (*Latviešu Pagaidu Nacionālās Padomes uzsaukums neatbalstīt Latvijas pievienošanu Vācijai*), посвященное отношениям Латвии с Германией. Авторы декларировали, что целью Временного Совета является создание демократической республики на базе объединения Курземе, Видземе и Латгале. Таким образом, утверждался принцип «территориальной и этнографической неделимости» Латвии. Воззвание завершалось лозунгом и призывом ЛВНС к латышам поддержать создание независимой Латвии – «Да здравствует Свободная Латвия» («*Lai dzīvo Brīvā Latvija*»)⁶⁹.

Новый этап внешнеполитической активности ЛВНС связан с событиями марта 1918 года, когда он выступил с протестом (*Latviešu Nacionālās Padomes protests pret Brestļitovskas miera līgumu un Kurzemes aneksiju*) против Брест-Литовского мирного договора, который повлек за собой немецкую оккупацию территории Курземе. Авторы протеста указывали на незаконность такой немецкой аннексии и упоминали, что эти события привели к тому, что значительная часть жителей Курземе была вынуждена покинуть ее территорию. Отмечалось, что заключение мирного договора стала результатом игнорирования, непризнания и неуважения прав латышского населения. Было отмечено, что мирный договор игнорирует целостность Латвии и отрицает то, что Лат-

⁶⁷ Sarunas pieraksts starp Latviešu Nacionālās Padomes pārstāvjiem J. Kreicbergu, Z. Meierovicu un J. Seski un ASV sūtni Krievijā Davis R. Francis'u (pielikums pie LPNP Ārlietu nodaļas sēdes protokola Nr 9), 1918. gada 21. (8.) janvārī, St. Peterburgā // Līgotņu Jēkabs. Latvijas valsts dibināšana. – lpp. 254. – 256.

⁶⁸ Sarunas pieraksts starp Latviešu Nacionālās Padomes pārstāvjiem J. Kreicbergu, Z. Meierovicu un J. Seski un Lielbritānijas vēstnieku Krievijā F.O. Lindleju (pielikums pie LPNP Ārlietu nodaļas sēdes protokola Nr 9), 1918. gada 22. (9.) janvārī, St. Peterburgā // Līgotņu Jēkabs. Latvijas valsts dibināšana. – lpp. 257. – 261.

⁶⁹ Latviešu Pagaidu Nacionālās Padomes uzsaukums neatbalstīt Latvijas pievienošanu Vācijai, 1918. gada 30 janvārī // Līgotņu Jēkabs. Latvijas valsts dibināšana. – lpp. 195. – 197.

вия представляет собой единую территорию, «населенную одним народом», который имеет одну культуру и общие «политические и экономические цели». Авторы протеста отмечали и то, что мирный договор направлен против «культурного, общественного и национального существования латышского народа». Констатировалось и то, что Латвия и Германия не представляют и никогда не представляли собой единого целого, чем авторы стремились подчеркнуть права Латвии на самостоятельное развитие⁷⁰.

К осени 1918 года ситуация изменилась и центром политической активности латышских интеллектуалов и общественных деятелей становится уже Рига, где 17 ноября собирается Латышский Народный Совет (*Latviešu Tautas Padome*), в состав которого входили представители от политических партий и отдельных территорий⁷¹. Ведущую роль в ЛНС играл Карлис Улманис⁷², позднее ставший одним из ведущих политиков в Латвийской Республике. Именно он по поручению ЛНС создает Временное правительство. ЛНС принял резолюцию о необходимости проведения демократических выборов в Конституционное собрание (*Satversmes sapulce*).

ЛНС продекларировал верность принципам построения независимой, единой и неделимой, Латвии как республики, которая базировалась бы на демократических принципах. Кроме этого было запланировано, что ЛНС передаст свою власть Конституционному собранию. Пока же предполагалось, что в деятельности ЛНС будут принимать

⁷⁰ *Latviešu Nacionālās Padomes protests pret Brestļitovskas miera līgumu un Kurzemes aneksiju* (1918. gada martā) // *Līgotņu Jēkabs. Latvijas valsts dibināšana*. – lpp. 200. – 203.

⁷¹ Самая крупная фракция была представлена Латышским Крестьянским Союзом (*Latviešu Zemnieku Savienība*). От LZS в деятельности Совета принимали участие Карлис Улманис (*Kārlis Ulmanis*), Микелис Валтерс, Янис Амперманис, Янис Варсбергс, Виллис Гулбис, Эрнэстс Бауэрс, Артурс Шэрс, Николайс Свемпс, Карлис Ванагс, Янис Берзиньш, Отто Нонацс, Эдмундс Фрейвалдс и Петерис Муритс. Латышская социал-демократическая рабочая партия (*Latvijas Sociāldemokrātiskā Strādnieku Partija*) была представлена Фрицисом Мендерсом, Юлиуссом Целмсом, Паулсом Калниньшем, Андрейсом Петревицсом и Маргерсом Скуйениексом. Латвийскую демократическую партию (*Latvijas Demokrātiskā Partija*) представляли Эрасмс Бите, Давидс Голтс, Микелис Бруже, Аугустс Ранькис и Янис Бергсонс. Янис Залитис, Густавс Земгалс, Карлис Каспарсонс и Рудолфс Бенусс были представителями Радикальнодемократической партии (*Radikāldemokrātiskā Partija*). Эдуардс Траубергс, Эмилс Скубикис и Карлис Албертиньш представляли Латвийскую партию революционеров-социалистов (*Latvijas Revolucionāru Sociālistu Partija*). Янис Акуратерс и Амиус Кениньш были представителями Национал-демократической партии (*Nacionāldemokrātiskā Partija*). Эдуардс Страутниекс представлял Республиканскую партию, Сприцис Пазэле – Латвийскую независимую партию (*Latvijas Neatkarības Partija*), а Станислаус Камбала – Латгальский земельный совет (*Latgales Zemes Padome*).

⁷² О Карлусе Улманисе см.: *Andersons E. Četri prezidenti. Kārlis Ulmanis // Latvijas Vēsture*. – 1993. – No 2. – lpp. 18. – 21; *Bērziņš A. Kārlis Ulmanis. Cilvēks un valstsvīrs*. – *Brūklina*, 1973; *Dunsdorfs E. Kārļa Ulmaņa dzīve. Ceļinieks. Politīķis. Diktators. Moceklis*. – *Rīga*, 1992; *Kārlim Ulmanim* – 120 / *red. S. Caune, sast. I. Šneidere*. – *Rīga*, 1998; *Labsvīrs J. Kārlis Ulmanis*. – *Rīga*, 1997; *Zaļuma K. Latvijas prezidenti. Bibliogrāfiskais rādītājs*. – *Rīga*, 1998; *Latvijas prezidenti. Dzīves un vēstures mirkļi / sast. U. Šmits*. – *Rīga*, 1993; *Straume A. Kārlis Ulmanis un mazākumtautību politika Latvijā 1920. – 1940. gadā // Latvijas Vēsture*. – 1995. – No 1. – lpp. 23. – 25; *Zunda A. Kārlis Ulmanis un Zemnieku Savienība // Latvijas Vēsture*. – 1997. – No 3. – lpp. 3. – 8.

участие как представители партий, так и латышских земель. С другой стороны, была продекларирована необходимость передать власть местному Латвийскому Временному Правительству, созданному на базе ЛНС. В целом, активность ЛНС носила общедемократический характер: были продекларированы и гарантированы права на культурную автономию для национальных меньшинств, а так же общегражданские права и свободы слова, печати и собраний. Кроме этого, участники ЛНС высказались за скорейшую эвакуацию с территории Латвии немецких войск⁷³.

Важнейшие итоги деятельности Латышского Народного Совета – принятие своей политической платформы и Декларации о Латвийском государстве⁷⁴. Политическая платформа была утверждена 17 ноября 1918 года. Она предусматривала дальнейшее развитие Латвии как независимой демократической республики, в которой гарантировались права и свободы ее граждан⁷⁵. 18 ноября 1918 года ЛНС продекларировал создание независимого Латвийского государства – Латвийской Республики. 18 ноября появилось воззвание к латышскому народу, где Латвия была провозглашена независимым, демократическим и республиканским государством, конституция которого, Сатверсме (*Satversme*), будет ее основным законом (*pamatlikums*), выработанным Учредительным Собранием (*Satversmes sapulce*)⁷⁶.

Очередная волна внешнеполитической активности латышских политиков совпала с проведением Парижской конференции, куда направилась латышская делегация, призванная представить позицию Латвии и отстаивать ее интересы. Латышские политики, прибывшие во Францию, составили декларацию, где было заявлено, что они представляют «суверенную, независимую и неделимую Латвию». Они позиционировали Латвию, как страну, расположенную на латышских этнографических территориях и имеющую границы с Литвой, Эстонией, Польшей и Россией. Авторы декларации акцентировали внимание и на проблеме отношений между Германией и Латвией, указывая, что первая выступала как захватчик, отрицая права латышей на собственную культуру и язык. Поэтому, национальное движение латышей развивалась как оппозиция немецкой политике в регионе, а немецкий *Drang nach Osten* чреват уничтожением латышской культуры⁷⁷.

С другой стороны, авторы декларации не могли не упомянуть и фактор отношений между Россией и Латвией. Анализируя эту пробле-

⁷³ См.: *Dokumenti stāsta. Latvijas buržuāzijas nākšana pie varas. – Rīga, 1988. – lpp. 56. – 63.*

⁷⁴ Об этом направлении деятельности ЛНС см.: *Blūzma V. Tiesiskais valsts pirmsākumi Latvijā // Latvijas Vēsture. – 1998. – No 3. – lpp. 20. – 24; No 4. – lpp. 6. – 14; 1999. – No 1. – lpp. 46. – 54; Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. – Rīga, 1930; Latvijas tiesību vēsture (1914. – 2000.) – Rīga, 2000; Šilde Ā. Latvijas vēsture 1914. – 1940. Valsts tapšana un suverēnā valsts. – Stokholma, 1976.*

⁷⁵ *Latvijas Tautas Padome. – Rīga, 1920.*

⁷⁶ *Dunsdorfs E. Kārļa Ulmaņa dzīve. – Stokholma, 1978. – lpp. 125. – 126.*

⁷⁷ *Latvijas delegācijas deklarācija, iesniegta Baltijas komisijai Parīzē, 1919. gada 9. jūnijā // Valdības Vēstnesis. – 1919. – 2. augustā.*

му, они стремились доказать, что изучение латышского вопроса возможно и необходимо именно как латышского, но не в рамках общероссийского контекста. Авторы декларации утверждали, что развитие российско-латвийских отношений возможно как развитие отношений между Голландией и Германией, то есть на принципах взаимного признания и уважения⁷⁸.

Кроме этого, в период работы конференции латышской делегацией был составлен и Меморандум, где она пыталась разъяснить свои цели и позиции. Авторы Меморандума утверждали, что на протяжении веков латыши жили на берегах Балтийского моря, а в настоящее время населяют территории Видземе и Латгале, где основными латышскими центрами являются Рига, Цесис, Валмиера, Валка, Даугавпилс, Резекне и Лудза. Кроме этого было отмечено, что латыши проживают и на территории Псковской и Ковенской губерний, в Пруссии, в районе Куршской косы.

Латышские представители пытались сформировать в западном обществе позитивный образ Латвии. Но понимая то, что западные политики о Латвии знали крайне мало, латышские политики в Меморандуме пытались кратко проанализировать основные проблемы истории Латвии. Они пытались доказать, что латыши по своим способностям к политической жизни не уступают другим европейским народам. По словам латышских представителей, в Латвии, как и в остальной части Европы, в 1840-е годы началось национальное движение. Они отметили, что латыши, подобно другим народам России, подвергались преследованиям и русификации. Поэтому распад империи преподносился как позитивное событие для латышей. С другой стороны, немецкая оккупация не означала для латышей позитивных изменений⁷⁹.

Наиболее важные события пришлось на 1920 год, когда Латвия начала заключать договоры с соседними странами, то есть была ими фактически и юридически признана как независимая государство. 15 июля 1920 года был подписан договор между Латвией и Германией в Берлине. Договор устанавливал между двумя странами дипломатические отношения. Германия признавала независимую Латвию *де юре*⁸⁰. Это соглашение стало одним из первых успехов латвийской дипломатии. Договор создал возможности для экономического сотрудничества и политического диалога между двумя странами, способствуя утверждению среди латышских политиков и широких масс латышей чувства национальной полноценности. 11 августа 1920 года с Латвией была вынуждена заключить мирный договор и Советская Россия. Примечательно то, что в договоре Латвия была заявлена не просто как Латвия,

⁷⁸ См.: Mierīņa A. *Kā Latvija pieteica sevi pasaulei 1919. gadā* // *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*. – 1992. – No 1. – lpp. 147. – 149.

⁷⁹ *Memorandums par Latviju, stādīts priekšā no Latviešu delegācijas Miera konferencei, 1919. gada 10. jūnijā* // *Valdības Vēstnesis*. – 1919. – No 1 – 9. – 1 – 10 augusts.

⁸⁰ *Pagaidu līgums par sakaru atjaunošanu starp Latviju un Vāciju, 1920. gada 15. jūlijā, Berlīnē* // *Dokumenti stāsta. Latvijas buržuāzijas nākšana pie varas*. – lpp. 255. – 258.

но как Латвийская Демократическая Республика (*Latvijas Demokrātiskā Republika*). В соответствии с этим договором Россия уступала Латвии Пыталовский уезд Псковской губернии⁸¹. Таким образом, Латвия была признаны бывшими странами-колонизаторами, Россией и Германией, что вело к национальному подъему в Латвии и складыванию условия для начала активного строительства в Латвии национального государства.

Завершающий этап национальной консолидации в Латвии был связан с работой Учредительного Собрания. Оно было сформировано в результате выборов, в которых приняли участие 25 партий и групп. В Собрание было выбрано 150 депутатов, из которых 132 были латышами, 8 – евреями, 6 – немцами, 4 – русскими. Самая крупная фракция была создана социал-демократами и насчитывала 57 мест. За ней следовал Крестьянский Союз (*Zemnieku Savienība*) с 26 местами. Вокруг этой партии сложился мощный аграрный блок. К нему идейно были близки такие объединения как Латгальская крестьянская партия (*Latgales Zemnieku Partija*) с 17 местами. В Собрании сложился блок и христианских партий – Латгальский христианский крестьянский союз (*Latgales Kristīgu zemnieku savienība*) с шестью местами, Христианская национальная партия (*Kristīgā nacionalā partija*) с тремя местами. Демократы были представлены Демократическим союзом (*Demokrātu Savienība*) с шестью местами. Немецкая партия (*Vācu Partija*) получила шесть мест, беспартийная гражданская группа (*Bezpartejiskā pilsoņu grupa*) – тоже шесть, аграрный союз безземельных (*Bezzemnieku agrārā savienība*) – три, русская гражданская группа (*Krievu pilsoņu grupa*) – четыре, еврейский блок (*Ebreju bloks*) – пять.

Собрание начало работу 1 мая 1920 года. Первое заседание открыл Янис Чаксте (*Janis Čakste*), который до этого был председателем Народного Совета. Он же был избран и президентом Собрания. Его заместителем стал Андреис Петревицс (*Andrejs Petrevics*), представитель ЛСДРП. Вторым заместителем стал представитель Латгале Станиславс Камбала. Секретарем стал член ЛСДРП Робертс Ивановс (*Roberts Ivanovs*), а его заместителями Мартиньш Антонс (*Martiņš Antons*) и Эрастс Битс (*Erasts Bits*). 27 мая была принята Декларация о Латвийском государстве, которая провозглашала Латвию демократической и независимой республикой, в которой носителем власти был народ. 15 июня 1921 года УС приняло Закон о флаге и гербе Латвийской Республики, что стало формальным завершением пути Латвии от российской колонии к независимому государству.

⁸¹ Текст договора несколько раз публиковался. См. напр.: *Valdības Vēstnesis*. – 1920. – 14. septembris; *Miera līgums starp Latviju un Krieviju*. – Rīga, 1920; *Miera līgums starp Latviju un Krieviju*, 1920. gada, 11. augustā, Rīgā // *Dokumenti stāsta. Latvijas buržuāzijas nākšana pie varas*. – lpp. 259. – 272; *Latvijas okupācija un aneksija 1939. – 1940. Dokumenti un materiāli / sast. I. Grava-Kreituse, I. Feldmanis, J. Goldmanis, A. Stranga*. – Rīga, 1995. – lpp. 36. – 50.

К началу XX века латыши перестали быть нацией крестьян. Значительно усилилось латышское национальное самосознание. При этом латыши продолжали оставаться лишенными не только политической независимости, но и какой-либо территориально-административной оформленности по образцу существовавшей в Финляндии. Латыши были скорее *Kulturnation*. Самосознание латышей в значительной мере базировалось на наличии определенных достижений в сфере культуры. При этом латышская *Kulturnation*, будучи нацией, динамично развивающейся, имела тенденцию к постепенному преобразованию в *Staatnation* – в нацию, обладающую собственной государственностью⁸².

В начале XX века латышские националисты, став влиятельной политической силой, так и не смогли окончательно сломить немецкое влияние, хотя в его подрыве они достигли определенных успехов. Немцы не были ассимилированы латышами как нация, но немецкое политическое и экономическое влияние постепенно перестало быть германским, став латышским. «Этнические культуры гораздо эффективнее сопротивляются процессам размывания и дестабилизации, чем социально-классовые», – так комментирует этот феномен Г.Г. Дилигенский⁸³. В историографии существует мнение, что влияние национализма, в какой бы то ни было форме может быть только отрицательным. Ряд отечественных историков считает, что национализм не несет в себе ничего позитивного. Подобные идеи в отечественной историографии господствовали в советский период. Ряд советских авторов считал, что националисты вносили раскол в общедемократический лагерь национального движения⁸⁴. В 1990-е годы данные позиции еще не утратили своей силы и были характерны для исследований первой половины 1990-х годов.

«Национальное движение производит в социальной структуре настоящий переворот – упрощается и примитивизируется социальная структура, общественное сознание редуцируется до архаичных форм, духовное производство начинает производить бездуховную продукцию: распространяется черно-белое мышление, прививается крайне зауженная система ценностей»⁸⁵, – писал в 1993 году отечественный исследователь В.А. Михайлов. В данном случае негативное значение национального движения явно преувеличено: национализм, наоборот, разрушает архаичные донациональные феодальные формы организации и самосознания, ведет, тем самым, к объективному усложнению

⁸² О соотношении понятий *Kulturnation* и *Staatnation* см.: Бауэр О. Национальный вопрос и социал-демократия / О. Бауэр // *Нации и национализм*. – М., 2002. – С. 102 – 103; Фрейдзон В.И. *Нация до национального государства. Историко-социологический очерк Центральной Европы XVIII – начала XIX века* / В.И. Фрейдзон. – Дубна, 1999. – С. 5.

⁸³ Дилигенский Г.Г. *Историческая динамика человеческой индивидуальности* / Г.Г. Дилигенский // *Одиссей. Человек в истории. Историк и время*. 1992. – М., 1994. – С.93.

⁸⁴ Карьяхярм Т., Крастынь Я., Тила А. *Революция 1905 – 1907 годов в Прибалтике*. – С.16.

⁸⁵ Михайлов В.А. *Субъективные основы национального движения*. – С. 104.

политических отношений и выработке новых культурных ценностей. При этом именно благодаря заслугам национального движения в Латвии к этому времени уже существовала латышская нация. Латыши на данном этапе уже представляли собой «имеющее определенное наименование человеческое население, совместно владеющее исторической территорией, общими мифами и историческими воспоминаниями, обладающее массовой народной культурой, общей экономикой и общими законными нравами и обязанностями для всех»⁸⁶. Латыши представляли собой совокупность «дружественных слоев, связанных общими интересами»⁸⁷. По данной причине латыши сохранились как нация и не были ассимилированы соседними народами. Краху русификации способствовали религиозные отличия латышей от русских. Германизация так же не приносила результатов и, скорее всего, в первые годы XX века наметился обратный процесс, который отечественный историк В.И. Фрейдзон определяет как «возвращение в национальную среду раннее германизированных»⁸⁸. В начале XX века в развитии латышского национализма имели место серьезные изменения. Национализм в Латвии достиг немалых успехов. Его значение возросло настолько, что мы можем применить термин, предложенный американским болгарским историком Марином Пандеффым для обозначения значительных успехов национального движения. Согласно М. Пандеффу подобные достижения могут быть определены как «националистический триумф», который проявился в достижении латышами значительного уровня «национальной унификации»⁸⁹.

В начале XX века стали очевидны важнейшие особенности национального латышского движения, которые, вместе с тем, были характерны и для большинства других народов Российской Империи. Эти особенности таковы: демократизм (большинство националистов наряду с национальными лозунгами выдвигали и лозунги политической демократизации); федерализм (национальные движения стремились к децентрализации Империи, но не в форме создания независимого государства, а через получение автономии); европеизм (процессы национального движения в Латвии были аналогичны национальным процессам в Европе); культуростроительство (освободительное движение оказалось тесно связанным с созданием новой национальной культуры); эволюционность (любое национальное движение развивалось как последовательная смена разных фаз). В Латвии уже сложились все условия для создания нового политического организма и неведомый до этого времени термин «национальное государство» стал основной целью ведения политической борьбы. В Латвии латышский

⁸⁶ Smith A.D. *National Identity* / A.D. Smith. - L., 1991. - P. 14.

⁸⁷ Tomašić D. *Politički razvitak hrvata* / D. Tomašić. - Zagreb, 1938. - S. 27.

⁸⁸ Фрейдзон В.И. *Нация до национального государства*. - С. 14.

⁸⁹ Pundeff M.V. *Bulgarian Nationalism* / M.V. Pundeff // *Nationalism in Eastern Europe*. - L., 1994. - P. 110, 122.

национализм по-прежнему имел серьезного и главного противника в лице немецкого национализма, с которым в последующие годы латышские националисты, претерпев радикализацию взглядов, повели борьбу за создание независимого Латвийского государства.

Таким образом, на протяжении начала XX века латышский национализм продолжал оставаться антинемецким. Правда, наряду с немцами российская имперская бюрократия начала восприниматься как враждебная сила. Параллельно началось складывание политического понятия «Латвия». Латвия в сознании латышских национальных идеологов обретает свои границы. Примечательно и то, что в эту латышскую, пока воображаемую, политическую сферу стала включаться и Латгале, ранее почти исключенная из национального движения. Это говорит, с одной стороны, о начале принципиально нового этапа в истории национального движения, а с другой, об оформлении тех границ, в рамках которых национальное движение позднее будет бороться за создание независимой Латвии.

Формирование данного политического концепта ставило перед латышскими националистами новые задачи. Поэтому, наряду с созданием политических партий они начинают писать о необходимости создания латышской автономии. Вместе с тем Латвии придается и особый исторический смысл - в прошлом латышские националисты искали основания для легитимации своих действий в настоящем. При этом создание истории ставило Латвию и латышей в число развитых европейских наций, служило оправданием национального политического движения, превращая его не в бунт масс, а в движение за восстановление исторической справедливости. Это свидетельствует о том, что национальное движение в Латвии почти перестает быть движением культурно-языкового национализма, превращаясь в политический национализм. События Первой мировой войны, рост антинемецких идей лишь усилили эту тенденцию.

В идеологии латышского национального движения в начале XX века имели место принципиально важные изменения. Политизация национальной идеи привела к тому, что национализм из культурной силы превратился в силу политическую. Изменения, вызванные войной и революционными событиями в России, лишь политически усилили и без того достаточно окрепший латышский национализм, который превратился в движущую силу в процессе создания независимого Латвийского государства, что и имело место в 1917 – 1920 гг.

Таким образом, этап 1917–1921 годов был отмечен важными событиями в истории Латвии, которые были связаны с процессом становления в Латвии национального государства. Революционные изменения в России и Германии привели к тому, что эти две страны оказались не в состоянии влиять на ход политических процессов в Латвии. Поэтому, местные интеллектуалы, которые были национально ориентированы пытаются взять власть в свои руки. Попытка организации

новых политических институтов оказывается успешной и они выходят победителями из противостояния с немецкими, великодержавными российскими группировками и латышскими крайними левыми, которые были заинтересованы в прекращении латышского проекта и интеграции Латвии политически, экономически и культурно в российское пространство, которое, правда, этими группировками понималось очень различно.

События 1917 – 1921 годов были временем мощнейшего процесса институционализации латышского национального движения, которое до этого развивалось по меньшей мере шесть десятилетий. Этот период стал временем триумфа национализма, периодом его окончательной политизации, когда он превратился в реальную политическую силу, способную радикально изменить ситуацию на территории Латвии, вырвав ее из российского политического пространства, превратив в независимое европейского государства. Появление государственности стало началом и нового этапа в истории латышского национализма и национального движения. Национализм из политического движения превратился в политический принцип, при котором этнические и политические элементы стали совпадать. Национальное движение так же изменилось, будучи представленным уже не общественными объединениями, а политическими партиями разной ориентации, которые значительное внимание в своих доктринах и политике продолжали уделять национальной идее.

Вместе, с тем события период 1917 – 1921 годов в истории Латвии не ограничивается исключительно теми событиями, которые в центре внимания автора в настоящей статье. Политический процесс имел и несколько альтернативных, но, вместе с тем, и тупиковых направлений, которые не совпадали с общими тенденциями к политической институционализации той идентичности, которая была сформирована латышским национальным движением. Речь идет о попытке сохранения Латвии в составе России и о попытке построения особого типа национального государства на левых началах и принципах. Кроме этого, проблемы отношений с балтийскими немцами так же играли важную роль, но уже не были магистральным направлением политического и исторического процесса в Латвии.

Ниже приводятся тексты ряда публикаций и документов 1917 – 1922 годов, отражающих особенности политической и дипломатической истории Латвии той эпохи. Все тексты публикуются на языке оригинала – подготовка квалифицированного специалиста-регионоведа невозможна без изучения языков региона специализации. Документы предназначены для студентов, изучающих историю международных отношений и внешней политики Латвии в рамках курса «Международные отношения в регионе Балтийского моря».

1917

Par jaunas orientācijas vajadzību

*Laika Vēstis. (Cēsis). – 1917. –
14. (27.) septembrī*

Vidzemes un Kurzemes liktenis ir bijis pāri par divi simts gadiem cieši saistīts ar Krievijas likteni. Protama lieta, tādus apstākļos mūsu tautas politikai bij un varēja būt viena vienīga gultne, kuru gribētos apzīmēt ar vārdu krievu orientācija. Tā ir vienīgā līnija, kura sākas ar pirmo tautas politikas šļupstu un turpinās mūsu dienās. Tā Valdemārs un Brīvzemnieks meklēja atbalstu krievu slavofilu aprindās, tā visjaunākā, revolucionārā Latvija, sevišķi 1905. g. un vēl vairāk tagadējā revolūcijā, jūtas cieši saistīta ar revolucionāro Krieviju un dalās tās liktenī. Tā tas ir bijis līdz pašām pēdējām dienām, jo tikai dažos “Dzimtenes Atbalss” un retos “Līduma” rakstos ir redzams, ka rodas doma par atsvabināšanos no krievu orientācijas un jaunas meklēšanu. Domāju, ka nemaldīšos, ja teikšu, ka tās domas ir radušās sakarā ar Kurzemes ieņemšanu no vāciešiem. Bet jāatzīstas, ka šīs pirmās bezdelīgas ir pārāk maz ievērotas. Atklāti jāpasaka, ka mūsu tautas politikai ir bijis ļoti maz drosmes pat pienācīgi uzsvērt Latvijas intereses un izredzes šajā krievu orientācijā. Izskaidrojams un attaisnojams tas pa daļai ar tautas īso politisko dzīvi, ar mūsu tautas mazo apmēru. Jāteic, ka šajā ziņā ar laiku būtu kas labojies.

Tagad no Latvijas palikuši pāri vairs tikai 3 Vidzemes apriņķi, pārējais ienaidnieka varā. Ir kritusi mūsu metropole Rīga... Reizē ar šo Latvijas stāvoklis kļuvis starptautisks. Par Latvijas likteni vispirms lems miera konference un tikai pēc tam, varbūt, Krievijas Satversmes sapulce. Tas tā ir, bet tajā pašā laikā, aplūkojot mūsu presi, liekas, it kā nekā cita pasaulē nav, kā Krievijas neskaitāmās ministru krīzes un Korņilova avantūra. Par Latviju, kuras liktens tapis starptautisks, netiek nemaz pieminēts.

Bet par Latviju kā tādu, kaut arī tik tā garām ejot, tā uz augstiem svētkiem pa reizei, runā pat mūsu internacionālā sociāldemokrātija. Jeb vai mūsu internacionālisti neredzētu, ka Latvijas stāvoklis top starptautisks? Kas ar viņu notiks un kas lai notiek?

Kā jau augšā redzējām, Latvijas liktenis, palikdams starptautisks, ir zināmā mērā jau atraisījies no Krievijas likteņa, lai arī varbūt tikai pagaidām. Reizē ar to nāk slēdziens - mums jāpārvērtē sava orientācija.

Reakcionārā Vācija mums ir pretēja, un par tuvošanos tai laikam neviens no mūsu politiķiem nopietni nedomās. Vienīgais - mēs varbūt esam spiesti ar viņu kaut cik rēķināties.

Nesalīdzināmi simpātiskāka mums brīvā Krievija. Viena no lielākām krievu partijām, lielinieki, godam jāmin - pareizi nostājusies Ukrainas un Somijas jautājumos. Šī partija mums Krievijā būtu zināms atbalsts cīņā par mūsu nacionālām tiesībām. Tomēr, kad mūsu liktenis jau iznests caur kara gaitu starptautiskā laukā, mums uzmanīgi jānovērtē, cik izdevīga priekš mums ir krievu orientācija tagad. Krievija ir tagad brīva un šajā ziņā simpātiskāka kā jebkad. Vai tad nu nelielas savādi, ka somu tauta, kurai ir vairāk piedzīvojumu nacionālās politikas laukā un kura samērā maz saistīta ar Krieviju, prasa pilnīgu neatkarību, kā arī ārvalstu garantiju par šo neatkarību un cīnās visiem spēkiem par šīm prasībām? Šķiet, iemesls te tikai viens - jaunās Krievijas izredzes vēl nav gaišas, vēl daudzām valsts kļūmēm Krievijai jātiek cauri, līdz viņa tiks pie kristalizētas un nodrošinātas brīvības šādā vai tādā tās izveidojumā. Krievu simts miljonu galvainais zemnieks, šis lielais sfinkss, vēl pats nav teicis izšķirošo vārdu par savu likteni. Ja Latvijas liktenis nebūtu miera konferences rokās, neraugoties uz augšā teikto, mums bez liekas domāšanas būtu jāpaliek krievu orientācijas gultnē un, uzsverot tikai vairāk savas nacionālās prasības, droši jādodas kopā ar lielo krievu tautu cīņā par labākas nākotnes nodrošināšanu.

Bet ir vēl pavisam jauna varbūtība. Te jāatceras laikrakstu ziņas par Latvijas brīvvalsts nodibināšanu. Tādu varētu sekmēt tikai pilnīgi latviska, patstāvīga orientācija. Tagad, kur Latvijas stāvoklis sakarā ar frontes pārmaiņām, bez mūsu, palīdzības un varbūt pat pret mūsu gribu ir tapis starptautisks, pilnīgi patstāvīga latviešu orientācija ir iespējama vairāk kā jebkad, tā tiek pat mums uzspiesta no acumirkļīgās vēsturiskās situācijas. Tas ir liels ieguvums, ir zināma kompensācija par latviešu izciestām kara briesmām.

Ir, protams, jautājums, vai mēs izlietojam šo iespējamību pāriet uz latviešu orientāciju. Varbūt izdevīgāki ir palikt līdzšinējā krievu

orientācijā. Bet, bez šaubām, pēdējā būtu jāpārvērtē un jāgroza, kā to prasa vēsturiskā situācija.

Palaist izdevību, neredzēt to, kas ir un notiek, ir grēks. Kur ir tautas acis - viņas politikas vadoņi? Kā skatās uz šo jaunā zemes padome, ko saka par šo mūsu laikraksti, kuri vēl turpina iznākt? Vai jūs esat savas tautas sargvietās modri?

Jaunā orientācija 1917.gada 19. (6.) oktobrī

*Laika Vēstis. (Cēsis). –
1917. – 6.(19.) oktobrī*

Sakarā ar pēdējā laika notikumiem kara laikā neatlaidīgi uzmācas jautājums par līdzšinējo Latvijas politisku ideālu pārvērtēšanu. Par to jau nesen rakstīts “Laika Vēstīs”, bet šis jautājums ir tik svarīgs un maz noskaidrots, ka nekaitē pie viņa vēlreiz atgriezties. Kara notikumu gaita ir galīgi pārgrozījusi Latvijas stāvokli un rāda mums gaiši, ka gaidīt glābiņu no tās puses, kur mēs vienīgi to bijām paraduši gaidīt, no Krievu valsts un krievu demokrātijas, ir pilnīgi veltīgi. Latvijas jautājums ir padarīts starptautisks, un tāpēc mums nepieciešami apskatīt tos jaunus spēkus un faktorus, kas var atrisināt Latvijas jautājumu mums labvēlīgā virzienā.

Mūsu līdzšinējais lozungs bija: autonoma Latvija Krievijas federatīvā republikā. Bet gandrīz visa Latvija jau atrodas vācu rokās, un acīmredzot ne Krievijai mūs atpestīt no vācu varas. Krievijas iekšējais stāvoklis kļūst katru dienu grūtāks un nepanesamāks, un samērā ar iekšējo sabrukumu zūd viņas kaujas spēja un aktivitāte frontē. No otras puses nav arī domājams, ka Vācija izies no šī kara tik stipra, ka viņa spētu pilnīgi sev pievienot Baltijas piekrasti. Latvijas un visas Baltijas jautājums ir palicis starptautisks, un viņu atrisināšana atkarājas ne vienīgi tikai no Krievijas un Vācijas, bet varbūt vēl vairāk no Anglijas un pat Amerikas, priekš kurām Baltijas piekraste ir ārkārtīgi svarīga kā ceļš uz Krievijas tirgiem. Brīva, neatkarīga, ar starptautiskiem līgumiem garantēta Latvija vai Baltija, līdzīga Skandināvijas valstīm, - tā būtu ideāla izeja no tagadējā

stāvokļa. Tāpēc atliek tikai pašiem latviešiem tagad formulēt un izteikt savu nacionālo ideālu pēc pilnīgas patstāvības, un ir cerības, ka to pabalstīs lielvalstis, kuras negribēs pielaist kādas atsevišķas valsts monopolizētu saimniekošanu Baltijā.

Pie Latvijas atrisināšanas var būt šādas kombinācijas. Līdzšinējais mūsu lozungs bija: autonoma Latvija Krievijas federācijā. Vēl ir iespējama tāda kombinācija: autonoma Latvija Vācijas federācijā, kādu sola vācu valdība, un, beidzot, kā visdabiskākā kombinācija jāmin: patstāvīga, suverēna Latvija jeb Latvija federācijā ar Lietuvu un Igauniju.

Pirmais lozungs novecojies, jo viņš nespēj mūs pilnīgi apmierināt un arī nesaskan ar karojošo valstu spēka samēru. Otra kombinācija: Latvija Vācijas federācijā nav priekš mums labvēlīga, jo Latvijas autonomija Vācijā, ņemot vērā Vācijas valsts iekārtu, var būt tikai fiktīva. Bez tam šādai kombinācijai stipri pretotos arī Anglija un Amerika. Atliek tikai pēdējā kombinācija: nodibināt suverēnu Latviju vai Latviju federācijā ar Lietuvu un Igauniju. Par šādu federāciju, kā apgalvo leišu politiķis Dr. Šlūps, izteicies arī prezidents Vilsons.

Šī būtu ideālākā jautājuma atrisināšana priekš mums, latviešiem, un atrastu visu sabiedroto piekrišanu, kuru interesēs nevar būt ne Vācijas stiprināšana, ne uzturēt Krievijā agrāko status quo, kas dibināts uz mazo tautu apspiešanas. Tāpēc mums vajadzīgs teikt skaļi visai pasaulei, ka Latvijas jautājums nav atrisināms vienīgi ne no Vācijas vai Krievijas apetītes stāvokļa, bet sakarā ar vietējo tautu nacionāliem ideāliem un sabiedroto Anglijas, Francijas un Amerikas reālām interesēm.

**Ādolfa Dobeļa vēstule Kārlim Skalbem par Latviešu Pa-
gaidu Nacionālās Padomes Ārlietu nodaļas darbības
uzsākšanu
1917.gada decembrī**

*Līgotņu Jēkabs. Latvijas valsts dibināšana
(Latviešu Pagaidu Nacionālā Padome). Latvijas
valsts tapšanas pirmais posms (līdz 18.novembrim 1918.):
Pēc protokoliem, organizaciju dokumentiem, aktiem, vēstulēm,
ziņojumiem, atmiņu uzzīmējumiem un citiem avotiem. –
Rīga, 1925. – 206. – 207.lpp.*

Mīlais Skalbe!

Par telegramām nebīsties: tās beigu beigās, sadabūtas rokās no valstsdomnieka J.Zālīša. Tūliņ otrā dienā, kad ienācām Pēterpilī, nodevām radiotelegrafam uz ārzemēm paziņojumu par Latviešu Nacionālās Padomes nodibināšanos un rezolūcijas, tāpat arī Pēterpils telegrafa aģenturai un visām galvas pilsētu laikrakstu redakcijām. Uz ārzemēm paziņojums aizgājis pa radiotelegrafu, paziņojums nodrukāts arī "Le Journal de Russie" un citos vietējos franču laikrakstos, bet Pēterpils telegrafa aģentura šādu savu solījumu nav izpildījusi. Telegramas un rezolūcijas nododot, mēs runājām ar aģenturas direktoru, kā vēlāk aizrādīja, K.Kachenu; viņš solīja paziņojumu izsūtīt pa visu Krieviju, bet dažādi politiski vēji laikam viņu no tam vēlāk atturējuši. Cik noprotams no jaunā kursa, tad uz kādu laiku pat pilnīgi jāatturās no kaut jebkādas pakalpības šajā iestādē. Krievu avīžu redakcijās, kur es biju personīgi, man solīja nākt pretīm, cik telpas atļausot, bet paziņojumi pēdējo dienu notikumu (avīžu konfiskācijas) dēļ nav varējuši tālāk izplatīties. Pilnīgā veidā, kaut arī ar dažām kļūdām, paziņojums ar visām rezolūcijām nodrukāts vienīgi "Novojā žizņā" zem kopēja virsraksta "Avtanomija Latviji", bet izvilkumā - "Narodnoje Slova" (tautas socialistu centralorganā), "Petrogradski Golosa", Maskavas "Utro Rossiji" u.c. - Telegramas somu seimam franču valodā un ukrainiešiem resp. tautu padomei nosūtīju tūliņ, kad ieradāmies Pēterpilī.

Ārlietu nodaļa un viņas Informācijas birojs jau iesākuši strādāt.

Noturētas vairākas sēdes, reorganizēts Informācijas birojs, viņa tagad patstāvīgi darbojas Seskis un es, šinīs dienās nosūtīsim Nacionalai Padomei protokolus.

Pēterpils latviešu vairākums stāv diezgan tālu no tiem notikumiem, kas iet pār Latviju viņas nacionalā dzīvē. Tādēļ arī Nacionalās Padomes nodibināšanai tie, ar nelieliem izņēmumiem, pagājuši garām bez sevišķas uzmanības. Tā kā Pēterpilī ir apm. 10 Nacionalās Padomes locekļi, tad gribam rīkot lielākus priekšlasījumu vakarus, apskatīt jautājumus par Latvijas valsts ideju un viņas realizēšanu, Latviju un Latvijas satversmes sapulci u.t.t. Esmu jau runājis ar Goldmani, Kreicbergi, u.c. Kā lektori paredzēti prof. Rancans, Kreicberģis, Zālīts, Seskis, es un citi pēterpilieši.

Palūdz Akurateri, lai viņš bez kavēšanās man atsūta savas piezīmes pie protokola, kuŗas gribētu izlietot, nobeidzot 1.sesijas sēžu protokolu. Tāpat neizgaisiniet, lūdzami, Dr. Zālīša referatu, kuŗu no manim paņēma Vītoliņš.

Latgales 2.kongresa rezolūcija par Latgales pašnoteikšanās tiesībām. 1917. g. 17. (4.) decembrī, Rēzeknē

*Dokumenti stāsta. Latvijas buržuāzijas nākšana
pie varas. – Rīga, 1988. – 25.lpp.*

Latgales kongress, kuŗš notika 3.- 4. dec. Rēzeknē (Vitebskas gub.), ņemot vērā: 1) ka Latgales iedzīvotāji ir galvenām kārtām latvieši-latgalieši, skaitā apm. 67 proc., 2) ka Latgale atšķiras no citiem Vitebskas gub. apgabaliem tā kultūras, kā arī vispār dzīves iekārtas ziņā, nolēma:

- a) izvēlēt no kongresa Latgales Pagaidu izpildu komiteju,
- b) noteikti stāvēt un darboties par Latgales atdalīšanu no Vitebskas guberņas tādos apmēros, kā to nolems tautas nobalsošanā,
- c) liekam priekšā izvēlētai komitejai stāties ciešos sakaros ar visām Latvijas un Krievijas revolucionārās sociāldemokrātijas organizācijām.

3) Nolemjam sūtīt savus priekšstāvjus uz Valmieras bezzemnieku un zaldātu deputātu kongresu, kas notiks 16. un 17. dec.
4) Kongress nolemj, ka izvēlētā Latgales Padome ar no viņas sastāva

izvēlēto Latgales izpildu komiteju priekšgalā ir tikai Latgales pagaidu orgāns.

Viņai kongress uzdod sasaukt visdrīzākā nākotnē jaunu Latgales kongresu, kurš lai sastāvētu no sīkzemnieku, kalpu, strādnieku un zaldātu deputātiem, kas būtu izvēlēti vienlīdzīgās, tiešās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās.

1918

**Latviešu Nacionālās Padomes protests pret Brestļitovskas
miera līgumu un Kurzemes aneksiju.
1918.gada martā**

*Līgotņu Jēkabs. Latvijas valsts dibināšana
(Latviešu Pagaidu Nacionālā Padome). Latvijas
valsts tapšanas pirmais posms (līdz 18.novembrim 1918.):
Pēc protokoliem, organizaciju dokumentiem, aktiem,
vēstulēm, ziņojumiem, atmiņu uzzīmējumiem un
citiem avotiem. – Rīga, 1925. – 200. – 203. lpp.*

Nelūkojoties uz latviešu tautas smagajiem upuriem, ko tā uzticībā uz cilvēces taisnības uzvaru nesusi ziedojot savu dēlu dzīvības un mantas labprātīgi un ar sajūsmu cīnīdamās pret Vācijas iekarošanas un tautu apspiešanas centieniem, ienaidnieka karaspēks šā gada februārī ieņēma visu Latviju. Viņas jaunā un ziedošā saimnieciskā kultura izpostīta, viņas mošā garīgā dzīve pārtraukta. Latvijas bagātie ciemi nodedzināti un nesen trokšņainās pilsētās valda kapa klusums. Ap 70% Latvijas iedzīvotāju, gan labprātīgi, gan ar varu izdzīti no dzimtenes, kā bēgļi kļūst pa plašo Krieviju. No 800.000 iedzīvotājiem pēc okupācijas Kurzemē palikuši 210.000, Rīgā no pusmiljona tikai 200.000.

Brestes miera līgums atnesa Latvijai vēl smagāku triecienu. Uz šī līguma pamata Kurzeme un Rīgas apriņķis ar Rīgu tiek padots Vācijas protektoratam, Vidzemes atlikusē latviešu daļa, Cēsu, Valmieras un Valkas apriņķi paliek okupēti tik ilgi, kamēr nebūs, saskaņā ar vietējo iedzīvotāju vēlēšanos nodibināts miers un kārtība, bet trešā Latvijas daļa, Latgale; paliek pavisam atsevišķi. Tā Latvijas teritorija, kuŗu vieno viena tauta, kultura un kopīgi politiskie un ekonomiskie mērķi, mākslīgi sadalīta trijās daļās starp divām valstīm zem dažādiem politiskiem noteikumiem. Brestes miera līgums ir varmācības akts, kas vērsts pret latviešu tautas nacionālo, kultūrelo, saimniecisko un politisko eksistenci, smagākais noziegums pret demokrātijas principiem un tautas pašnoteikšanās tiesībām.

Vācu okupācijas vara atnesusi Latvijai smagas važas, kas saista viņas garīgo un saimniecisko dzīvi. Administrācijas iestādēs un skolās sākusies ģermanizācija. Par pagastu vecākiem, pilsētu galvām un domes locekļiem ieceļ no vācu muižniecības atkarīgas un viņai

padēvīgas personas. Apzinīgākos skolotājus atceļ no amata un viņu vietā ieliek pat neizglītotas personas ar vācu orientāciju. Aizliegts katrs brīvs vārds presē un sabiedrībā. Biedrību un kultūrelā dzīve apturēta. Politiskā spionaža aptver visu atklāto sabiedrisko dzīvi. Bēgļu atgriešanās dzimtenē tiek no visām pusēm kavēta un traucēta.

Latvijai ar Prūsiju nav ne kopēju politisku, ne nacionālu mērķu, ne ekonomisku, ne kultūrelu interešu, ne pietiekoši ģeogrāfiski-organiska sakara. Atbalstīdamās uz acumirkliġo ieroču varu, okupācijas iestādes cenšas Latviju iejūgt Vācijas imperālisma jūgā. Ģermanizācija Latvijā jau sākusies un Latvijai draud Pozenes un Elzas-Lotrīngas liktenis.

Nedz tie latvieši; kas palikuši dzimtenē, nedz tie, kas atgriežas, vai kļīst pa Krieviju kā bēgļi, nevar vēlēties Latvijas pievienošanu Vācijai.

Lai piedotu šiem varmācības darbiem juridisku un moralisku, pamatu; tad okupācijas vara steigusies no viņas ieceltiem pagastu vecākiem, vācu muižniecības un pilsētu galvām radīt Latvijas saskaldītās daļas landesratus, kuŗi ar saviem lēmumiem cenšas latviešu politiskās domas nostādīt nepareizā gaismā visas pasaules priekšā. Landesrati uzurpē latviešu pašnoteikšanās tiesības un masko Latvijas pievienošanu Prūsijai. 8.martā Kurzemes landesrats nolēma dibināt Kurzemes hercogisti un viņas kroni piedāvāja Hohencollernu dinastijai; 12.aprīlī Rīgas pilsētas priekšstāvji, Vidzemes, Sāmsalas un Igaunijas apvienotais landesrats nolēma dibināt Baltijas monarchiju, kuras kroni atkal piedāvāja Vācijas ķeizaram, noslēdzot personaluniju ar Prūsiju. Tagad vācu valdība izdevusi pavēli noslēgt militaru un saimniecisku konvenciju starp Vāciju un Kurzemes hercogisti.

Vācu okupācijas varas radītiem landesratiem nav ne juridiskas, ne moraliskas tiesības runāt un lemt par Latvijas likteni latviešu tautas vārdā. Viņi nav ievēlēti, bet pa lielākai daļai vācu varas iecelti; viņi nav latviešu tautas, bet vācu muižniecības priekšstāvji un vācu imperialisma centienu paudēji. Latvijā latvieši iztaisa 80%, bet vācieši tikai 7% no visa kopiedzīvotāju skaita, bet 2/3 no landesratu locekļiem ir vācu tautības, no kuŗiem nospiedošais vairums muižniecības šķīras priekšstāvji.

Kā aizstāv muižnieciskie landesrati Latvijas intereses, par to liecina viņas lēmums nodot Kurzemi, viņas bagātības un dēlu asinis Vācijas imperialisma varā un kā šis landesrats aizstāv latviešu darba tautas intereses, par to liecina landesrata Bernevitca izteiciens Berlīnē, ka Kurzemes zeme brēcot pēc cilvēkiem, kaut gan Latvijā 70% no lauku iedzīvotājiem ir bezzemnieki un alkst jau gadu simteņiem pēc zemes.

Latvijas ģeografiskais stāvoklis pie Baltijas jūras padara Latvijas jautājumu par starptautisku jautājumu ar vispasaules nozīmi. Šo jautājumu nav atrisinājis Brestes miera līgums un šo jautājumu nevar atrisināt okupācijas varas radītie landesrati: Viņš jāizšķir latvju tautai saskaņā ar vispasaules demokrātijas intresēm nākošā vispārējā miera kongresā.

Uzsverot visu latviešu politisko partiju neatlaidīgo prasību par Latvijas teritorijas nedalāmību, Latviešu Nacionalā Padome ieskata par savu svētu pienākumu šini vēsturiskā brīdī griezties pie visas pasaules tautām un valdībām ar skaļu protestu pret Latvijas teritorijas sadalīšanu un latviešu tautas gribas viltošanu un noteikti un cieši pasludina latviešu tautas prasības:

1. Brestes līgums no 3.marta 1918.gada, ar kuŗu Latvija sadalīta, ir varas darbs pret tautu pašnoteikšanos un ir atceļams;
2. landesratu lēmumus atzīt par Latvijas iedzīvotāju domu un uzskatu rupju viltošanu;
3. nevēlas Latvijas pievienošanu pie Vācijas, ne personaluniju ar Prūsiju;
4. kaŗa un saimniecības līgumi, ja tādus vācu valdība noslēgtu ar landesratiem Latvijā, no latviešu tautas un Latvijas netiks atzīti un izpildīti;
5. protestē pret preses, sapulču, runas un satiksmes brīvības aprobežošanu, personas neaizkarāmības neievērošanu, pilsētu un pagastu vīru patvarīgu iecelšanu, kādu izdara okupācijas valde;
6. uzskata par nepieciešamu, ka līdz visu bēgļu atgriešanās laikam un Latvijas politiskās satversmes nokārtošanai Latviešu Nacionalā Padome tiek atzīta par Latvijas augstāko valdes iestādi.
7. Prasa neatkarīgu nedalītu Latvijas valsti ar starptautisku garantiju

**Izraksts no Tautas padomes svinīgās sēdes protokola par
Latvijas valsts pasludināšanu.
1918.gada 18.novembrī, Rīgā**

*Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. –
2003. – No 3. – 142. – 151.lpp.*

Tautas padomes priekšsēdētāja biedris zvērināts advokāts G. Zemgals ap plkst. 4 1/2 atklāj Tautas padomes sēdi, jo pirmais Tautas padomes priekšsēdētājs zvēr[ināts] adv[okāts] J. Čakste nav spējis uz sēdi ierasties.

Priekšsēdētājs lūdz sekretāru nolasīt izvilkumu no 17. novembra sēdes protokola.

Protokolu nolasa pirmais sekretārs advokāts Bite.

Pieminot Ministru prezidenta Kārļa Ulmaņa vārdu, zālē atskan jūsmīgi aplausi.

Pēc protokola nolasīšanas, kuru saņem tāpat ar skaļiem aplausiem, priekšsēdētājs G. Zemgals paziņo, ka, pamatojoties uz notikušo vienošanās faktu, tagad uz Latvijas Tautas padomi pārgājusi suverēnā vara.

Vārds tiek dots pirmam Latvijas Ministru prezidentam Kārlim Ulmanim, kurš Pagaidu valdības vārdā pasludina par nodibinātu Latvijas valsti kā demokrātisku republiku. Kājās pieceļas Tautas padomes un prezidija locekļi un klātesošie pilsoņi. Atskan no Latvju operas dalībniekiem dziedāta tautas himna “Dievs, svētī Latviju”, kuru nodzied trīs reizes.

MINISTRU PREZIDENTA RUNA

“Apzinoties šā soļa svarīgumu un nozīmi, kad Latvijas Tautas padome mani ieceļ par Latvijas izpildošās varas vadītāju, es ņemu sev drošību tai vienprātībā, kura izteicas šai aicinājumā; tāpēc ne-turēju par iespējamu atteikties. Pagaidu valdības uzdevums būs Latvijas valsts izbūve un nostiprināšana uz ārieni un iekšieni. Valsts jānostiprina uz ārieni, lai tā stāvētu spēcīga un apvienota, labās attiecībās ar tāliem un tuviem kaimiņiem. Iekšējā pārvaldīšanas darbā stāv daudz uzdevumi priekšā; bez kavēšanās jāizved zemē

demokrātiskas reformas. Visus uzdevumus tagad neattēlošu sīkumos; minēšu tikai svarīgākos un neatliekamos. Mūsu priekšā atrodas grūti atrisināmais pārtikas jautājums; viņa nokārtošanai valdība izlietos visus spēkus un līdzekļus, un var cerēt, ka izdosies šo darbu veikt, ja visi pilsoņi uz laukiem, tāpat kā pilsētās, nāks valdībai talkā. Otrais uzdevums - nokārtot agrāro jautājumu. Vispārīgi valdības sociālās reformas un sociālā likumdošana būs plašas un dziļas, lai nodrošinātu darba ļaužu tiesības un stāvokli. Valdība arī apzinās savu pienākumu gādāt par to, lai visi gūstekņi varētu atgriezties mājās un ātri atrastu darbu un maizi. Neatliekami jāspē stingri soļi, lai nolīdzinātu visus asumus un grūtības, kuras savienotas ar šo ārkārtējo pārejas laikmetu. Bez minētiem jautājumiem valdībai stāv citi uzdevumi priekšā, kas savienoti ar Latvijas valsts izbūvi un nostiprināšanu. Lai veiktu šo darbu, vajadzīga visas tautas jo plaša un sirsnīga pretimnākšana, kā arī viņas ticība, ka patiesi tagad ejam pretī savu ilgu un vēlēšanu piepildīšanai. Grūtums lai neatbaida.

Darbs nebūs viegls, bet mani stiprina apziņa par Latvijas tautas spēku, izturību un ciešu apņemšanos novest iesākto lietu līdz galam. Šai brīdī atcerēsimies, ka ilgiem gadiem daudzi mūsu tautas locekļi lolojuši šo mūsu cerību, jau agrāk klusībā vai atklāti strādājuši priekš viņas un nesuši domu par brīvo Latviju savās sirdīs. Ar pateicību mums jāpiemin tie, kas centušies turēt tautas garu možu šai virzienā un nesuši brīvai Latvijai vislielāko upuri - savu dzīvību. Ja strādās ciešā kopībā, tad nav šaubu, ka rosīgs darbs aizvedīs pie mērķa. Izdosies dziedēt brūces, ko karš sitis. Tagad, kad esam brīvi un vairs negaidām no augšas vai ārienes pabalstu un palīdzību, paši veidosim savu dzīvi. Uzplauks atkal lauksaimniecība, mūsu rūpniecība un tirdzniecība, atjaunosies dzīvība visā mūsu dzimtenē vēl spilgtāk kā agrāk un pārspēs visu, kas līdz šim mums bijis. Pie šī darba varēs ņemt dalību visi Latvijas pilsoņi un varēs baudīt labumus, kas saistīti ar mūsu neatkarību. Visi pilsoņi bez tautības izšķirības aicināti palīdzēt, jo visu tautību tiesības būs Latvijā nodrošinātas. Tā būs demokrātiska taisnības valsts, kurā nedrīkst būt vietas ne apspiešanai, ne netaisnībai.”

Ministru prezidenta runai seko nerimstoši aplausi.

Tad seko frakciju priekšstāvju runas. Vārdu dod Latviešu zemnieku savienības priekšstāvim red. O. Nonācim:

“Pilsoņi! Kopš latviešu tautas vārds tiek minēts, šis ir pirmais gadījums, kur pie latviešiem notikusi tik plaša apvienošanās - no pilsoņiem līdz sociālistiskiem elementiem. Kur ir šis - varētu teikt - brīnuma parādības izskaidrojums? Teikšu īsi: latviešu tautas šķiras, viņas politiskās partijas ir nostājušās uz valstiska viedokļa. Mums ir jābūt pateicīgiem tiem vēsturiski politiskiem apstākļiem, kuri mums darījuši par iespējamu ne tikai valstiski domāt, bet arī šīs domas realizēt. Latvijas valsts proklamēšana tomēr nebūtu vēl mērķa sasniegšana, ja tūlī arī netiktu dots šai proklamēšanai viņas saturs. Kā Latviešu zemnieku savienības priekšstāvim man sevišķi jāpasvītro tā vieta pirmā Latvijas Ministru prezidenta runā, kur viņš uzsver agrāro un sociālo reformu nepieciešamību. Sociālā līdzsvara trūkums ir bijis visgrūtākais pagātnes mantojums, kurš mūs allaž ir šķīris vienu no otra. Taisni sociālo reformu, sociālā līdzsvara nepieciešamības vārdā Latviešu zemnieku savienība ar visu savu autoritatīvo vārdu iestājas par apvienošanos. Un, ja tagad apvienošanās ir panākta, tad tas ne mazā mērā ir arī Latviešu zemnieku savienības nopelns. Kā Latvijas valstiskās domas iemiesojumu un sevišķi kā viņas sociālo pamatu nokārtotāju Latvijas Pagaidu valdību Latviešu zemnieku savienība pabalstīs ar visiem viņas varā esošiem līdzekļiem. Lai dzīvo Latvijas valsts! Lai dzīvo viņas Pagaidu valdība, ka tā ar drošu roku novestu zemi līdz Satversmes sapulcei!” (Aplausi.)

Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas vārdā Dr. Pauls Kalniņš nolasa sekošu deklarāciju: “Pasaules revolūcijas vētras ir veidojušas arī brīvās un neatkarīgās Latvijas ideju. Šodien, 18. novembrī 1918. g., apvienotās Latvijas demokrātijas priekšstāvji izsludina patstāvīgas Latvijas nodibināšanos. Arī mēs, Latvijas Soc.-dem. strādn. partijas priekšstāvji, atrodam par nepieciešamu šobrīd veicināt brīvās Latvijas izveidošanos par patstāvīgu valsti. Brīvā, neatkarīgā Latvija mums tomēr nav mērķis, bet tikai līdzeklis mūsu mērķu sasniegšanai. Kā agrāk, tā tagad mēs stāvam uz sociālistiskās internacionāles pamatiem. Viņas un tamlīdz arī mūsu mērķis ir - sociālistiskā republika brīvu tautu savienībā. Sociālistisku republiku

var ievest tikai sociālistiska valdība un arī tā vienīgi tad, ja viņa balstās uz plašām, apziņā stiprām strādnieku organizācijām un ja saimnieciskā dzīve izveidojusies uz pamatiem, kuri sociālistiskās kārtības nodibināšanu dara iespējamu un nepieciešamu. Abu pēdējo nosacījumu šobrīd mums trūkst. Radīt šos nosacījumus tāpēc ir mūsu tuvākais uzdevums. Neizlaižot iz acīm savu gala mērķi, mēs prasām no jaunās Latvijas valdības:

1) Gādāt par kara pārvaldes līdzšinējo orgānu tūlītēju atcelšanu, visu politisko un gūstekņu atsvabināšanu.

2) Visu vietējo pašvaldību orgānu neatliekamu organizēšanu uz vispārējo, vienlīdzīgo, tiešo, aizklāto un proporcionālo vēlēšanu pamata, piedaloties abiem dzimumiem ar aktīvām un pasīvām vēlēšanas tiesībām, sākot no 20, g. vecuma:

a) uz laukiem - pagastu iedzīvotāju tūlītēju sapulču sasaukšanu pašvaldības iestāžu ievešanai;

b) pilsētās līdz vispārīgu vēlēšanu izveidošanai sastādīt pagaidu pašvaldības no iedzīvotāju politisko partiju priekšstāvjiem;

c) apriņķu pagaidu pārvaldes sastādīšanu no lauku un pilsētu izvēlētiem priekšstāvjiem.

3) Pārtikas komiteju tūlītēju sastādīšanu pie vietējiem pašvaldības orgāniem, kuri nokārto pārtikas jautājumu saskaņā ar centrāliestāžu nosacījumiem. Tūlīt apturama okupācijas varas rekvizēto uzturas līdzekļu un citu materiālu izvešana no Latvijas.

4) Plašu sabiedrības darbu organizēšanu. Bēgļu, atgriezušos gūstekņu un bezdarbnieku apgādāšanu uzņemas valsts un nokārto to saziņā ar vietējām pašvaldības iestādēm un strādnieku padomēm.

5) Latvijas tautas milicijas dibināšanu caur vispārīgiem iesaukumiem kārtības uzturēšanai un zemes apsardzībai. Milicija nedrīkst tikt izlietota kā ierocis politisko brīvību apspiešanai, nedz kļūt par vienas šķiras ieroci pret otru.

6) Visu atsevišķu kārtu privilēģiju tūlītēju atcelšanu.

7) Neaprobežotu apziņas, runu, preses, sapulču, streika un biedrošanās brīvību, dzīvokļu un personas neaizskaramību, pilnīgu kustības brīvību.

8) Vienādas tiesības visām valodām skolā un dzīvē. Nacionālām minoritātēm nacionāli personālu autonomiju.

9) Vēlētus tiesnešus.

10) Baznīcas atdališanu no valsts un skolas atdališanu no baznīcas.

11) Brīvas un obligatoriskas skolas līdz 16 gadiem visiem uz valsts rēķina. Tiesības piedalīties politiskās organizācijās jaunatnei.

12) Maksimālo darbalaiku 8 stundas ar 42 stundu nepārtrauktu atpūtu nedēļā.

13) Sociālu likumdošanu tiklab priekš pilsētas, tā arī laukstrādniekiem saskaņā ar Latvijas Sociāl.-dem. strādnieku partijas minimālās programmas prasībām.

14) Baznīcas, klosteru un domēņu zemju nacionalizāciju. Muižas zemju bezmaksas atsavināšanu, apturot tūliņ viņu pārdošanu, atdāvināšanu un ieķīlāšanu. Agrārjautājuma galīga izšķiršana atstājama Satversmes sapulcei.

15) Satversmes sapulces neatliekamu sasaukšanu (uz vispārīgo, vienlīdzīgo, tiešo, aizklāto un proporcionālo vēlēšanu pamata, piedaloties abiem dzimumiem ar aktīvām un pasīvām vēlēšanu tiesībām, sākot no 20 gadiem) Latvijas iekšējās dzīves un ārējo attiecību nokārtošanai.

Soc.-demokrāti, neizlaižot no acīm šķiras ziņas pamatus, pabalstīs Latvijas Pagaidu valdību, ciktālu viņa noteikti stāsies par minēto prasību izvešanu dzīvē.

Mūsu gala mērķis paliek sociālistiskā Latvija sociālistiskā tautu savienībā.”

Pēc tam runā Latvijas Demokrātiskās partijas priekšstāvis D. Golts:

“Pienācis brīdis, kurā piepildās tas, ko nesen atpakaļ varējām iedomāties tikai kā tālu, nerasniedzamu sapni: latviešu tauta, kura daudz gadu simteņu bija spiesta dzīvot atkarībā no citu gribas, kurai nebija atļauta nekāda pašnoteikšanās, kurai pat par to domāt nebija ļauts, kura savā zemē varēja ieņemt ne otras, bet gan trešās šķiras pilsoņu vietu, šodien nu reiz nostājas uz savām kājām, tiek proklamēta apvienota, brīva un neatkarīga Latvija. Liels un augsts bija šis mērķis, pēc kura centās katrs krietns Latvijas dēls. Jādomā, ka to kā tādu mēs arī pratisim cienīt. Tagad, kur mums šķiet, ka to esam sasnieguši, šai nopietnā brīdī man šķiet, ka vispirmā kārtā mums

jāpatur prātā tās prasības un pienākumi, kuri mums jāievēro, lai brīvā Latvija varētu uzplaukt un zelt. Nebūs man sevišķi jāuzsver, ka latvieši ir demokrātiska tauta, kura vēlas savā zemē dzīvot un kura prātīs cienīt visas pilsoniskās brīvības, no kurām viņa savā pagātnē maz ko redzējuse.

Latvijas Tautas padome vienojās uz politiskas platformas, kuru nolasīja un kuru es šē atkārtāju, uz platformas, kuru dzīvē izvedot šīs brīvības ir garantētas. Latvijas Demokrātiskā partija, kura atbalstās uz plašām šo pilsoņu masām un daļu no strādniecības un kuras vārdā es šē runāju, sagaida, ka jaunā Latvijas valdība centīsies pēc labākās apziņas ievērot dibinātās prasības un staigāt pa viņai nosprausto ceļu. Mēs sagaidām, ka bez kavēšanās demokrātiskās prasības tiek izpildītas, ka izved dzīvē vārda, preses, biedrošanās un sapulču brīvības, ka nodibina pašvaldības un citas iestādes uz vispārīgu, vienlīdzīgu, tiešu, aizklātu un proporcionālu vēlēšanu pamata, īsiem vārdiem sakot, mēs sagaidām, ka visiem Latvijas pilsoņiem tiek dota iespēja dzīvot brīvu dzīvi un līdzī darboties pie Latvijas valsts izbūves un izkopšanas darba. Ja Latv. Tautas padome un viņas dibinātā Latvijas valdība uzstādīto platformu apzinīgi izpildīs un brīvās Latvijas pilsoņu dibinātās vēlēšanās ievēros, tad Latv. Demokrātiskā partija to pabalstīs, cik tik iespējams. - Lai uzplaukst apvienotā, brīva un neatkarīga Latvija! Lai dzīves pabēri tiek izvesti saulītē!” (Aplausi.)

J. Zālīts runā sekoši:

“Latvijas Radikāldemokrātiskās partijas vārdā apsveicinu apvienotās, neatkarīgās Latvijas nodibināšanu un pasludināšanu. Apsveicu arī Latvijas Tautas padomi, tās augstākās varas pagaidu orgānu. Piepildās Latvijas tautas vēlēšanās nostāties stingri uz savām kājām, būt pašai par sava likteņa noteicēju. Smagi, ļoti smagi bija nežēlīgā kara upuri, ko nesa Latvija. Bet pacelsies viņa no drupām ar jaunu sparū un droši ies pretīm gaismai un labklājībai. Līdz ar visas pasaules demokrātiskām valstīm Latvija brīvi ies pasaules tautu savienībā. Nav bijuši veltīgi Latvijas labāko dēlu pūles un upuri, ir svētīta labiem panākumiem pasaules demokrātisko valstu ziņā par

imperiālisma gāšanu un mazo tautu pašnoteikšanās viedokļa uzvaru. Lai dzīvo neatkarīgā Latvija! Lai dzīvo tautu savienība!” (Aplausi.)

E. Skubiķis:

“Pilsones un pilsoņi! Sociāldemokrātiskās partijas priekšstāvja un mana vecā cīņas biedra Kalniņa nupat nolasītās politiskās un sociālās prasības aizstāv arī Revolucionāro sociālistu partija, kuras uzdevumā runāju. Tādēļ neturu par vajadzīgu tās vēlreiz atkārtot. Gribu tikai vēl pieminēt, ka mūsu piedalīšanās pie Latvijas valsts proklamēšanas akta pierāda, ka nepamatotas ir domas, ka sociālisti neatzīstot nacionālo jautājumu. Tie laiki, kad viena daļa sociālistu skatījās uz šo jautājumu kā uz tādu, kuram nav vietas sociālistiskā strādnieku kustībā, ir laimīgi garām, un sociālistiskās organizācijas ņem dzīvu dalību pie nacionālā jautājuma pareizas atrisināšanas, apzinādamās, ka bez šī jautājuma taisnīgas nokārtošanas, t.i., ka katrai tautai dota iespēja pašai lemt par savu likteni, tām nav iespējams ziedot visus savus spēkus vienīgi savam tiešam uzdevumam: strādnieku šķiras emancipācijai. Bet nacionālā patstāvība ir priekš sociālistiskās kustības tikai viens no cīņas līdzekļiem, etapa punktiem, ne pats mērķis. Tās gala mērķis ir un paliek: nodibināt tādu sabiedrības kārtību, kurā nebūtu iespējams vienai šķirai ekspluatēt otru un katram cilvēkam būtu dota iespēja attīstīt savas spējas līdz visaugstākajai pakāpei. Sasniegt šo cēlo mērķi tādiem līdzekļiem, kā tas patlaban notiekas Padomju Krievijā, nav iespējams. Kā līdz šim, tā arī turpmāk pieturēsimies pie demokrātiskiem cīņas līdzekļiem, jo, vienīgi ejot pa demokrātijas attīstības ceļu, mēs kaut gan pamazām, bet toties droši sasniegsim sev sprauto gala mērķi: sociālistisku sabiedrības iekārtu.

Beigās vēl atvēlos sacīt dažus vārdus attiecībā uz šā vēsturiskā brīža.

Pilsones un pilsoņi!

Pagājuši septiņsimts gadu, kamēr latvju tauta, šis bāru bērns lielo tautu starpā, dzīvo, nē, veģetē tumsā un svešnieku jūgā. Pašlaik, kad Imanta mostas no ilgā letarģiskā miega un, sarāvis savas važas,

grasās atstāt Zilo kalnu, valda visapkārt krēsla - tiklab dabā, kā politiskā dzīvē. Neviens no mums nezina, ko īsti nesīs mums nākamā diena. Bet mēs ticam, nē, mēs cieši pārliecināti, ka, tāpat kā šim liktenīgajam vakaram sekos atkal jauna diena, arī atbrīvoto latvju tautu vairs neizdosies iekalt vergu ķēdēs un sen, sen ar karstām ilgām gaidītās brīvības saules stari mūžīgi vizmos pār latvju zemi. Bet, pilsoņi, nav vienalga, pār kādu Latviju laistīsies šie zelta stari. Ja šie stari apspīdēs Latvijā netaisnību, patvarību un kailu nabadzību, tad tā nebūs Latvija, kuru mēs vēlējamies, par kuru mēs cīnījāmies un cietām. Dosim, pilsoņi, šinī lielajā vēsturiskā brīdī, kur mūsu sirdis jūsmo aiz svētlaimības, svinīgu solījumu, ka pieliksim visus savus intelektuālos, ētiskos un fiziskos spēkus, lai Latvijā viņas pilsoņi būtu nevis vien brīvi, bet arī laimīgi. Pilsones un pilsoņi, vai jūs to apsolāties? ... Es dzirdu jūsu svinīgo - "jā!" un ceru, ka šis solījums nebūs tukša skaņa, kas drīz izgaiss no atmiņas, no sirdsapziņas... Ar šo svēto solījumu nevis uz lūpām, bet gan savās sirdīs lai sveicam patstāvīgās un laimīgās Latvijas austošo brīvības sauli!" (Aplausi.)

Latvijas nacionāldemokrātu vārdā runā rakstnieks A. Ķeniņš:

"Brīvie latvieši un brīvās latvietes!

Gadu simteņus esam dzīvojuši tumsā. Šausmā baigu naktī Latvija drebeja it īpaši pēdējos gadus. Un tikai tagad, kad apklususi lielgabalu rūkoņa, kad nežvadz vairs ieroči tautu iznīcināšanai, kad jaunais dzīves rīts aust un līdz ar to arī pār pasauli arvienu augstāk un redzamāk paceļas baltais miera, brālības un taisnības karogs, - tikai tagad, un tādām atziņām valdot, varēja tikt par konkrētu, reālu patiesību Latviešu Nacionāldemokrātu partijas ilgu sapnis - brīvā latviešu nācija patstāvīgā, neatkarīgā Latvijas valstī.

Kā pēc lieliem plūdiem, kas tautas izkaisīja tālu pār valstu robežām, tagad, miera rītam austot, ūdeņi atkrīt savās dabiskās gultnēs - tautas ieņem savas sensenas mītnes un nodibina valstis savās etnogrāfiskās robežās uz apvienošanās un pašnoteikšanās pamatiem. Tas dod arī latviešiem no Kurzemes, Vidzemes un sengaidītās Latgales sasniegties rokas apvienotās Latvijas vidū.

Latvijas brīvības karogu tā tad saņemam ne no varas - bet no taisnības dievietes rokas.

Un, kad šodien, šinī svētā brīdī, kad liekam pamatus savas valsts ēkai, raugoties uz tautu likteņiem pagātnē un vērojot savas nākotnes politikas ceļus, - šinī brīdī Latviešu Nacionāldemokrātu partija ieteic tautai un valdībai par pamatakmeni Latvijas valsts ēkai likt - taisnību! Starptautiskā satiksmē Latvijas vieta lai ir tanī tautu savienībā, kas sarauj tautu važas un pāri varai paceļ taisnības karogu, - pie sabiedrotiem! Pašu dzimtenē, kur mēs, latvieši, tagad noteicam mazākuma tautību stāvokli, arī te mūsu politikai jādibinās uz taisnības un tautu pašnoteikšanās principiem. Latvijas Nacionāldemokrātu partijas programma šinī jautājumā pilnīgi saskan ar Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas nupat dzirdēto deklarāciju par nacionālu personāla autonomiju Latvijas mazākuma tautībām.

Kā nacionālā, tā arī sociālā politikā Latvijas valdībai jādibinās uz taisnības tiesībām. Ir norimusi tautu cīņa, vēl bango sociālās nogrupēšanās un šķiru cīņas viļņi. Arī tā, neraugoties uz ekscesiem, ir cīņa dēļ taisnības, kas izaugusi iz tiesību apziņas. Mūsu nacionālpolitikai jābūt reizē demokrātiskai un sociālā ziņā progresīvai, taisnai. Tad un tikai tad miers un brālība nodibināsies mūsu sabiedrisko grupu attiecībās. Nacionālā politika nedrīkst būt pretrunā ar sociālo un otrādi.

Bet, kad izpostītajos Daugavas krastos celsim savas mājas, kad Latvijas druvās krāsies mūsu labklājības materiālie pamati, kladzēs atkal āmuri mūsu fabrikās, kurām nākotnē jātop gaišākām daudzējādā ziņā, kad būs miers pilsoņu starpā un labklājība zemē, tad lai atgādājamies mūsu tautas sapni par Latvijas gaismas pili, par īpatnēju latviešu kultūru. Lai nenogrimstam materiālismā! Lai visam pāri liesmo latviešu nacionāla gara uguns. Pilsoņu miers un ekonomiskā labklājība lai netop par mietpilsonību. Tautas, kas nav radījušas savu kultūru, savas īpatnējas gara vērtības, ir dzīvojušas par velti.

Brīvie latvieši un brīvās latvietes, mēs esam nostājušies ar citām tautām uz līdzīgu tiesību pamata. Latviešu Nacionāldemokrātiskā partija grib uzsvērt, ka līdz ar tiesībām esam uzņēmušies līdzīgus pienākumus tautu starpā. Tautām ir tiesība sagaidīt no brīvās latvju

tautas gaišus, īpatnējus latviešu kultūras darbus. Mums jārada jaunas gara vērtības. Arī mums sava daļa patiesības, laba un daļa jāienes tautu svētnīcā. Uzņemoties ar tiesībām arī pienākumus, lai apņemamies šinī svētajā brīdī par mūsu zemes miera un labklājības ēku celt to augsto torni, kuru sauc - ideālismu! Tanī lai plīvo mūsu sarkanbaltais karogs kā zīme, ka mūsu tauta, caur sviedriem un asinīm visādās cīņās pārbaudīta, ir apņēmusies uz darba un taisnības pamatiem ar liesmojošu gribu uz latviešu nacionālās kultūras radīšanu.

Latv. Nacionāldemokrātu partija, apsveikdama Tautas padomi un valdību, apsolās to pabalstīt aprādīto sabiedrisko ideālu sasniegšanā un pūlēties tautā šo ideālu apziņu padziļināt un izplatīt. Ir tapusi Latvija, mēs apsveicam brīvo Latviju!”

Latvju Republikāņu partijas vārdā runā zvēr. adv. E. Strautnieks: “Ar šķēpu aizstāvētais un pasaules karā izcīnītais pašnoteikšanās ceļš caur uguni un liesmām novedis arī latviešu tautu pie brīvības vārtiem ar uzrakstu: “Neatkarīgā nedalītā Latvija.”

Sūrā darbā norūdītā latvieša roka satver tagad valdības varas grožus, lai caur šiem vārtiem vestu savu tautu pretim labākai, gaišākai nākotnei un lai pierādītu, ka “Latvija” ir tautu savienības un viņas ierosinātāju uzticīgs un cienīgs biedris.

Šinī vēsturiskā brīdī, kur tiek likts stūra akmens Latvijas nākamai iekārtai, Latvju Republikāņu partija, nostādamās uz kopīgo platformu, apsveic Latvju Tautas padomi un novēl viņai sekmju pilnu darbu. Lai dzīvo brīvā Latvija!”

Latvijas Neatkarības partijas vārdā runā inženieris Sp. Paegle:

“Tu izmocītā latvju tauta - mēs izpostītās dzimtenes bērni!... Šodien tas lielais tautu likteņu lēmējs grib, ka mūsu pārbaudīšanas laikam būs beigties, jo viņš ir lēmis, ka mūsu sirmo teiku tulkojums, ka mūsu seno dziesmu dziedājums, ka mūsu sapņu tēls, ka mūsu domu lolojums - brīva, neatkarīga un nedalīta Latvijas valsts ir dabūjusi tagad reālu iemiesojumu. Tagad mums, brīviem Latvijas pilsoņiem, ir dota iespēja būt par savas dzimtenes kulturālās, saimnieciskās, politiskās un fiziskās dzīves noteicējiem. Tādēļ mūsu vidū pienākums ir gādāt, lai brīvajā Latvijā latvju griba un latvju gars

atrastu pilnos apmēros savu izteiksmi it visos pasākumos, it visos tā valsts, kā privātos orgānos. Bet, kad es šē runāju par latvju gribu, tad domāju un atzīstu tikai tādu gribu, kura gan dzenas pēc brīvības, bet kura arī zin, ka īsta brīvība ir tikai tā, kura pate sevīm prot vilkt robežas. Kad es tālāk runāju par latvju gribu, tad es domāju to tikai tādu, kura gan prasa pēc tiesībām, bet kura arī reizē saprot, ka tiesības uzliek pienākumus. Un, kad es vēl trešām kārtām minu latvju gribu, tad es sevīm to stādos priekšā skaidra latvju gara apstarotu, ne gara, kas murgu māņos apmiglots, bet gan gara, par kuru varam teikt:

Viņš baltā pateicības tērpā tīts
Un kristāltīrs kā saules rīts!

Gan gadu simteņu ilgaīs mūsu pārbaudīšanas laiks ir atstājis dziļus un nevēlamus iespaidus uz mūsu tautas garu un dabu, bet tomēr tanī vēl atrodas daudzas pozitīvas sastāvdaļas. Par visām lietām mums vēl ir mūsu latvju sirīds kā kurzemniekiem, jo ne bez pamata mēdz teikt: "Sirīds - kurzemnieka gods!" Mēs esam izturīgi un stingri kā vidzemnieki, tālāk mēs esam pacietīgi un pieticīgi kā latgalieši, un beigās - mēs esam uzņēmīgi kā rīdzenieki. Ar šādām īpašībām apbruņoti, tad nu mēs, latvju tauta, ar drošu prātu lai stājamies šodien kopā ar daudzām citām tautām Eiropā pēc mūsu jaunās valsts nostiprināšanas. Sniegsimies visi rokās un uzticīgi saviem ideāliem, plecu pie pleca tad nu mēs, jaunie kalnā kāpēji, kāpsim augšā Saules kalnā... saulei pretim, gaismai pretim, cilvēces lieliem ideāliem tuvāk. Šis Saules kalns - tā mūsu brīvā Latvija - lai zeļ un plaukst!"

Latgales vārdā runā Latgales Zemes padomes loceklis St. Kambala: "Metot skatu uz mūsu tautas vēstures pēdējiem septiņi simti gadiem, ieraugām Latgali kā no koka atgrieztu zaru, kuram nepieplūst vairs dzīvības vielas. Latgales garīgā kultūra bijusi galvenā kārtā poļu rokās, bagātie meži piederējuši muižniekiem, tirdzniecība ir svešnieku rokās, ierēdņi bijuši krievi. Mums pašiem nekā nebija. Ne runāt latgaliski nedrīkstēja, ne domāt. Tādos apstākļos tauta nevarēja dzīvot. Tādēļ tā vienmēr gribējusi pieslieties pārējai Latvijai. Jau pagājušā gadu simteņa 80-tos gados izteikta šī vēlēšanās, bet

muižniecība šim nodomam nostājusies ceļā. Tā tad gājis līdz tagadējam laikam. Kad ienāca vāci, mēs domājām, ka tie izpildīs mūsu prasības, bet atbildes vietā nāca Brestas pamiera papildu noteikumi, ar kuriem Latgale tika atkal pievienota Krievijai. Apvienotā Latvija nu jāceļ pašu rokām, ar pašu spēku, ar politisku partiju un grupu apvienošanos. Dievs lai svētī brīvo Latviju!”

Latgales priekšstāvja runai seko ilgi, ilgi visas padomes un pilsoņu vienprātīgi aplausi. Runa nāca no sirds un gāja pie sirds.

Latvju kareivju Nacionālās savienības vārdā virsnieks [Roberts] Dambīts apsveic Latvijas Tautas padomi un paziņo, ka minētā savienība nodod sevi un viņas organizētos kareivjus Tautas padomes rīcībā. (Aplausi.)

G. Zemgals, Latvijas Tautas padomes sēdi slēdzot, griežas pie visiem tautas dzīvajiem spēkiem ar uzaicinājumu nākt palīgā pie grūtā Latvijas izveidošanas darba. Vienīgā mūsu vēlēšanās - lai Latvijai saules mūžs. Lai dzīvo demokrātiskā Latvija!

Lielā sajūsmā trīs reizes atkal nodzied “Dievs, svētī Latviju!”.

**Ministru prezidenta Kārļa Ulmaņa ziņojums Latvijas
Pagaidu valdībai par sarunām ar Somijas, Lielbritānijas un
ASV pārstāvjiem, kā arī Igaunijas Pagaidu valdību.
1918. gada 8. decembrī, Tallinā**

*Dokumenti stāsta. Latvijas buržuāzijas nākšana pie varas. –
Rīga, 1988. – 80. – 82. lpp.*

Man ļoti žēl, ka es nevarēju būt atpakaļ pēc solītām 4 dienām. Bet, būdams pilnīgi pārliecināts, ka kabineta darbi katrā nodaļā zem attiecīgā vadītāja atrodas īstās un drošās rokās un ka man nav jābīstas no darba novilcināšanās vai nokavēšanās, tagadējos apstākļos nolēmu palikt še vēl vienu dienu, jo braukt atpakaļ pēc tik daudz dienu prombūšanas bez izrunāšanās ar angļu flotes pavēlnieku nebūtu ieteicams. Turpretī finansu ministrs Puriņa kgs brauc uz mājām, jo viņam jāsteidzas ar iekšējā aizņēmuma izziņošanu.

Jau tagad es gribētu papildināt 3 nosūtītās telegrammas, ziņot sekošo:

Kā Jums jau zināms, flotes še nebija, kad iebraucām. Tūlī nosūtīju telegrammu Dr. Valcam uz Stokholmu ar pieprasījumu par mūsu delegāciju, bet atbildes nav. Telegrafēju Jums uz Rīgu par stāvokli frontēs un arī par to, ka Landesvēres lieta jāvirza visiem spēkiem uz priekšu. Tās un citas beidzamākās lietas ir aizkustinātas divās vēstulēs, kuras apņēmas Jums novest Igaunijas valdības priekšstāvji, bet saka, viņi uz Rīgu tomēr nav aizbraukuši, tad arī vēstules ir še palikušas. Naktī uz sestdienu ar sevišķu kuģi aizbraucu uz Helsingforsu un pēc 24 stundām atkal atpakaļ. (Tā kā tinte tik neļēdzīgi izplūst, tad rakstīšu labāk ar zīmuli.) Tur izrunājos ar Somijas ārlietu ministru, starp citu, arī par konsulu iecelšanu Helsingforsā, un lūdzu Somijai un tāpat uz Rēveli izmeklēt noderīgus cilvēkus. Birzniķa un Paegles kgi teicās, ka viņiem tādi esot zināmi. Tad vajadzētu arī vēl pāris cilvēku uzmeklēt, kas varētu kā kurjeri pagaidām kārtīgi braukāt starp Rēveli un Rīgu; no Rēveles visas ziņas iet tūlī uz ārzemēm. Svarīgākais, ko varēja Helsingforsā izdarīt, bija izrunāšanās ar speciāli Amerikas pilnvaroto pārtikas lietās, kurš komandēts uz Helsingforsu iepazīties ar pārtikas apstākļiem Baltijā. Es iesniedzu beidzot garāku rakstu, galvenā kārtā pieprasīt 7

mēnešiem, sākot no februāri, maizi 650000 cilvēkiem, pavisam 2 1/2 miliona pudu. Pieprasīju arī citas preces, atbilde būs pēc kāda laiciņa. Angļu konsuls pieņēma mani kā privātcilvēku un saņēma diezgan auksti, jo no lielinieku laikiem latviešus uzskatot par Vācijas draugiem. Cik īsajā sarunā bija iespējams, es raudzīju viņu vest pie cita uzskata. Tiklab Amerikas priekšstāvis, kā arī angļu konsuls vēlas īsu memorandumu par politisko stāvokli Latvijā. Lūdzu atrast noderīgo cilvēku un uzdot memorandumu uzrakstīt. Varētu rakstīt vāciski, bet ieteicamāk būtu krieviski. Tas memorandums jāsteidz. Par igauņiem stāvoklis ir skaidrs, par mums ļoti nenoteikts.

Un tomēr arī igauņiem nav vēl nekādas palīdzības no sabiedrotiem. Tomēr igauņiem palīdz somu valdība. Lūdzu aprunāties ar Goldmani, lai Nac.[ionālā] padome dotu mums pārskatu, kas līdz šim darīts ārzemēs, jo bez kavēšanās būs jāspēr tālāki soļi. Igauniem ir 3 pastāvīgi priekšstāvji ārzemēs. No Helsingforsas nosūtīju telegrammu caur Valca adresi mūsu delegācijai, tēlodams stāvokli attiecībā uz lielinieku kustību, un uzdevu rūpēties par palīdzību dabūšanu. Igaunijā acumirkļi Narvas fronti tur skolnieki un skolotāji; par citu karaspēku, kuru iesauc, piedraudot iesaucējiem 15 gadus arestantu rotā, domas ir dalītas. Dariet visu, lai varētu izsūtīt kādu spēku pret lieliniekiem, un tad būs labi. Kas beigts, tas beigts, bet vajag aizkavēt tālākās briesmas. Igauņi taisni pērk kara piederumus no vāciešiem, arī lielgabalus. Viņi drusku nomierinājušies, jo izlūki no Pleskavas frontes ziņojot, ka nākot galvenā kārtā latviešu pulki, kuru nolūks esot ieņemt Rīgu vēl pirms angļu ierašanās, kādēļ iešana pa šoseju uz Rīgu. Igauņi izsaka aizdomas, ka varbūt arī citas krievu šovinstiskās aprindas stāvēt aiz šiem lieliniekiem. Kā man Helsingforsā teica, tad uz tiem angļu kuģiem esot karaspēks malā celšanai. Bet mīnu dēļ, domājams, kuri neuzdrošinās iebraukt ostā. Angļu konsuls bija ļoti pārsteigts par zemes apsardzības spēka dibināšanu atkarībā no vācu okupācijas karaspēka pavēlniecības, bet vēl nebija tomēr gatavs šo soli saprast, tad es viņam paskaidroju apstākļus. Vai Jums tur Rīgā ir kaut kas zināms par lielinieku delegātiem, kuri Rīgā vedot sarunas ar vācu zaldātu padomi. Vinnigs, ar kuru reizē braucām līdz Tērbatai, izteicās, ka viņš piekritis šādai delegācijas nākšanai uz Rīgu, tomēr pats braukšot uz Berlīni pēc jauniem zaldātiem. Ja būtu zemes

apsardzības spēkam vācisks virspavēlnieks, tad, protams, tikai okupācijas laikam.

Tā komisija, kas beidzamā brīdī pirms manas aizbraukšanas nodibinājās un kuras uzdevums ir mantu pirkšana no vāciešiem, tā būtu jāpaplašina, jāliek viņai strādāt arī saziņā ar Tirdzn.[iecības] un Rūpniec.[ības] ministriju, un tādas komisijas būtu vajadzīgas visās pilsētās un apriņķos, lai dibina viņas [Sp.] Paegle pagaidām kopā ar [P.] Kalniņu. Šīs komisijas varētu vispārīgi saņemt un noņemt mantas no vāciešiem, vienalga, kas tas nebūtu. Arī novembra pēdējās puses līgumu un pārvedumu revidēšana būtu šo komisiju darbs. Rīgai pārtika jāpieprasa un stingri jāprasa no kara valdes. Kad būs pagastos vēlēšanas? Kā stāv skolu lietas? Es ceru, ka pa šo nedēļu visas ministrijas būs paspējušas tikt galā ar visiem priekšdarbiem; kad es būšu mājās, tad sāksim strādāt ar lielu neatlaidību. Steidzamiem rīkojumiem, ja panākama kabineta vienošanās, nevajag nogaidīt manu pārbraukšanu. Mani daudz lietas dara nemierīgu. Bet galvenais ir apsardzības un Rīgas pārtika. Kartupeļus dos igaunī tūliņ, tikai sola, un varbūt lielinieku dēļ nevarēs aizvest. Zemes apsardzības spēka provianta lietās mēs iesim pie darba ar vislielāko stingrību un nesaudzību. Ja pirmdien flote neiebrauks, tad es braukšu prom, būšu mājās otrdien pēc pusdienas. Atstāšu šo memorandumu. Lūdzu Kabineta sēdi otrdien vakarā; laiku un vietu paziņot man uz Centrālviesnīcu vai manu jauno dzīvokli.

Ministru prezidents Ulmanis

**Izraksts no Latvijas Pagaidu valdības sēdes protokola par
bruņoto spēku organizēšanu un apgādi.
1918. gada 16. decembrī, Rīgā**

*Dokumenti stāsta. Latvijas buržuāzijas nākšana pie varas. –
Rīga, 1988. – 91. – 92.lpp.*

Klāt:

Ministru prezidents K. Ulmanis

Iekšlietu ministrs Dr. M. Valters

Finansu ministrs K. Puriņš

Tirdzniecības un rūpniecības ministrs Sp. Paegle

Satiksmes un darbu ministrs T. Hermanovskis

Valsts kontrolieris bar.[ons] E. Roznbergs

Tieslietu ministra biedrs E. Strautnieks

Zemkopības ministra biedrs A. Kalniņš

Tirdzniecības un rūpniec. ministra biedrs A. fon Klots

Iekšlietu ministra biedrs A. Birznieks

Pārtikas ministra biedrs J. Blumbergs

Vēlāk ierodas:

Skolu ministra biedrs A. Kellers

Apsardzības ministrs J. Zālītis

Apsardzības ministra biedrs R. Dambītis

Protokolē -

Pagaidu valdības kancelejās pārvaldnieks D. Rudzītis

[..]

9) Uz apsardzības ministra priekšlikumu nolemj, ievērojot valstij draudošās briesmas no ārienes, izsludināt visu bijušo Krievijas armijas, flotes un gaisa flotes latviešu tautības virsnieku un apakšvirsnieku mobilizāciju. Mobilizāciju vispirms nolikt Rīgā un Rīgas apriņķī. Iesaukšanu izvest uz Apsardzības ministrijas izstrādāta noteikumu pamata.

Sakarā ar to vienojas atsvabināt no iesaukšanas uz sevišķu resoru iesnieguma pamata tos valsts ierēdņus, kuri nepieciešami valsts iestādēs.

10) Pieņem rīkojuma projektu par to ēku pāriešanu Latvijas valsts pārziņā, kuras uzceltas no vācu okupācijas pārvaldes, līdz ar zemes gabaliem, uz kuriem šīs ēkas uzceltas.

11) Apsardzības ministrs nolasa zemes apsardzības spēka sevišķu uzdevumu oficiera H. Zīverta priekšlikumu pieņemt Latvijas dienestā zemes apsardzībai arī Vācijas kareivjus, kuriem būtu jāmaksā paaugstināta alga, ievainošanas gadījumā jāmaksā pensijas un vēlāk uz viņu vēlēšanos jādod iespēja pāriet Latvijas pavalstniecībā un palikt uz dzīvi Latvijā.

Priekšlikuma apspriešanu atliek līdz rītdienas ārkārtējai sēdei, kuru noliek uz plkst. 9 no rīta.

12) Apsardzības ministrs iepazīstina Pagaidu valdības locekļus ar 4 automobiļu klubu priekšstāvju rakstisku priekšlikumu izdot viņiem atļauju nodibināt uz sevišķiem noteikumiem kara sanitārās automobiļu nodaļas.

Pagaidu valdība lūdz apsardzības ministru kopā ar Finanšu un Iekšlietu ministriju priekšstāvjiem vest ar projekta iesniedzējiem sarunas.

13) Apsardzības ministrs liek priekšā izteikties par zirgu un pajūgu mobilizācijas vēlamību. Pagaidu valdība atzīst zirgu mobilizāciju par nepieciešamu un lūdz apsardzības ministru nodibināt sevišķu komisiju, kurā apspriest mobilizācijas tehnisko pusi.

Ministru prezidents K. Ulmanis

1919

**Latvijas delegācijas deklarācija Parīzes Miera konferences
Baltijas komisijai
1919.gada 9.jūnijā**

*Valdības Vēstnesis. –
1919. - 2.augustā.*

Latvijas delegācija Miera konferencē pagodinās iesniegt Baltijas komisijai “Memorandumu par Latviju” un līdz ar to paziņo sekošo:

1. Mēs prasām suverēnās, neatkarīgās un nedalamās Latvijas valsts atzīšanu.

2. Lai nodrošinātu Latvijas interešu aizstāvniecību, mēs prasām Latvijas uzņemšanu Tautu Savienībā ar visām tiesībām, kuras piešķirtas Tautu Savienības loceklim.

3. Robežas, kuras šķir Latviju no kaimiņu valstīm - Igaunijas, Lielkrievijas, Baltkrievijas un Lietavas -, jānoteic uz nacionāli etnogrāfiskiem pamatiem, daži pārlabojumi, ja viņus prasa ekonomiskas intereses, izdarāmi uz savstarpējas kompensācijas pamata. Var teikt a priori, ka pa daļai jau izšķirtais robežu jautājums nokārtosies bez grūtībām galējā veidā. Bet, ja tomēr celtos grūtības, par kurām līgumu slēdzošās puses nevarētu vienoties, tad Latvijas delegācija lūdz Starptautisko Tribunālu izšķirt tādus jautājumus.

4. Attiecības starp Latviju un Vāciju būs tādas, kādas pastāvēja pirms 700 gadiem. Latvijas nacionālās, kulturelās un ekonomiskās intereses atrodas pilnīgā opozīcijā ar Vācijas interesēm. Vācu “Drang nach Osten” nozīmē nāves spriedumu latviešu tautai.

5. Attiecības starp Latviju un Krieviju:

latviešu jautājums nav viskrievu, bet gan starptautiska rakstura. Tamdēļ arī viskrievu Satversmes sapulcei nav tiesības lemt par Latvijas likteni. Latvijas suverēnā vara pieder viņai pašai, un viņa nav atkarīga no Krievijas.

Mēs atzīstam, ka izeja uz Baltijas jūru caur latviešu ostām ir nepieciešama priekš Krievijas ekonomiskā ziņā, tamdēļ mēs esam ar mieru pieņemt visas Krievijas ekonomiski nepieciešamās prasības, ja tikai šīs prasības neapdraud Latvijas suverenitāti.

Latvijas nākamības interesēs ir spēlēt tādu pašu lomu attiecībā uz Krieviju, kādu spēlēja Holande attiecībā uz Vāciju. Krievijas un Latvijas attiecību tuvināšanās var notikt nākotnē tikai dabīgās

attīstības ceļā, pamatojoties uz divu valstu neatkarības un vienlīdzīgo tiesību principa.

Mēs lūdzam Miera konferenci ieskaidrot krievu valdībai vajadzību atļaut ar Latvijas valdības piekrišanu atgriezties bez kavēkļiem Latvijā ar visu savu īpašumu visiem Krievijā esošiem latviešiem, kā militār- un civilpersonām, tā arī bēgļiem. Mēs prasām vēl, lai visiem latviešiem, kā arī no Latvijas iznākušām, bet patlaban Krievijā dzīvojošām personām piešķirtu tiesību trīs gadu laikā izvēlēties starp Krievijas un Latvijas pilsonību.

Vēl Latvija uzņemas maksāt no valsts summām proporcionēlu un taisnīgu daļu no tiem Krievijas valsts parādiem, kuri viņai skaitījās līdz lielinieku režīma ieviešanai, pieņemot, ka Krievija samaksās Latvijai attiecīgās summas par krievu karaspēka postīšanu, par rekvizīcijām, par īpašumu, kas evakuēts uz Krieviju, un par visiem Latvijas bēgļu zaudējumiem Krievijā.

6. Attiecības starp Latviju un kaimiņu valstīm, Somiju un Igauniju - ziemeļos, Lietuvu, Baltkrieviju un Poliju - dienvidos, atrodas attīstības stadijā, un, pateicoties daudzkārtīgām kopējām interesēm, šim attīstības procesam ir jāizveidojas minēto valstu plašā kopdarbībā.

Tieksmes uz krievu-vācu apvienību, kuras patlaban ir tik plaši izplatītas Vācijā un kuras iegūst arvien vairāk un vairāk piekrišanas Krievijā, atrod savu izteiksmi Latvijā tajā kopdarbībā, kura novērojama starp vāciešiem, baltiem, krievi, vācu okupācijas karaspēku un Baltijas "landesvēru".

Šo plānu realizēšana ir priekš Latvijas un viņas kaimiņiem ziemeļos un dienvidos tas galvenais mezglis, no kura atrisināšanas atkaras šo valstu apvienības izveidošana nākotnē.

Tamdiel arī Latvijas miera delegācija pagodinās lūgt Miera konferenci piešķirt Latvijai pilnīgu brīvību, lai attīstītu jau pastāvošo apvienību starp Latviju un kaimiņu valstīm: Somiju, Igauniju, Lietuvu, Baltkrieviju un Poliju.

7. Saimnieciskā dzīve. "Memoranduma par Latviju" saimnieciskā daļa pierāda: 1) ka normālos apstākļos Latvija ir spējīga eksistēt saimnieciskā ziņā kā neatkarīga valsts; 2) ka viņas eksports atrodas pilnīgā līdzsvarā ar viņas importu; 3) ka viņas valsts budžets stāv uz solidiem pamatiem. Lai spētu tomēr rekonstruēt no kara izpostīto

zemi, mēs lūdzam Miera konferenci prasīt no Vācijas atmaksu un uzlabošanu uz līguma pamata ar Vāciju.

8. Tagadējais stāvoklis. Lai gan Latvija ir patlaban gandrīz pilnīgi atsvabināta no Krievijas Padomju valdības karaspēka, viņai draud tomēr vēl lielākas briesmas no vācu okupācijas varas, kura vēl arvien uz pamiera līguma pamata atrodas Latvijā.

Kā zināms, vācu okupācijas vara darbojas saskaņā ar “Baltijas landesvēru” un krievu nodaļām, lai iznīcinātu Latvijas neatkarību, nodibinājot krievu-vācu apvienību.

Lai cīnītos ar šīm briesmām, Latvijas delegācija Miera konferencē pagodinās aizrādīt uz sekošiem līdzekļiem:

- a) nekavējoši pavēlēt vācu karaspēkam atstāt Latviju;
- b) nekavējoši dot iespēju atgriezties tēvijā latviešu karaspēkam, virsniekiem un kareivjiem, kuri atrodas patlaban Sibīrijā (Vladivostokā un Troickā), Latvijas karagūstekņiem Vācijā un latviešu virsniekiem un kareivjiem Francijā. Visas šīs militāriskās nodaļas jāpadod Latvijas valdības priekšstāvju kontrolei koncentrācijas lēģeros, un viņām jābūt gatavām izcelties Ziemeļlatvijā uz pirmo Pagaidu valdības vēlēšanos.

Latvijas delegācija Miera konferencē izsaka savu vissirsnīgāko pateicību Baltijas komisijai par sniegto iespējamību iepazīstināt viņu ar Latviju un viņas tautu un cer, ka Miera konference atklās Latvijai jaunu laimes un neatkarības laikmetu.

Parīzē 9.jūnijā 1919.g.

**Parīzes Miera konferences Latvijas delegācijas Miera
konferencē adresētais memorands
1919.gada 10.jūnijā ⁱ**

*Valdības Vēstnesis. – 1919. –
No. 1 – 9, 1. – 10. augusts.*

I

NO LATVIEŠIEM APDZĪVOTAS ZEMES

Jau no tālas senatnes latvieši apdzīvo Baltijas jūras piekrasti, sākot no Ainažu ostas, gar Rīgas jūras līča rīta piekrasti līdz Palangai, galējam robežu punktam starp Prūsiju un Kurzemi.

Latvieši apdzīvo vienkopus:

Kurzemē 27023,3 kvadr[āt]kilometrus, četros Vidzemes (Rīgas, Cēsu, Valmieras un Valkas) apriņķos 22570,9 kv[adrāt]kilometrus un Latgalē, Vitebskas guberņas ziemeļvakaru daļā, 13704,8 kv[adrāt]kilometrus zemes platības, kura sastāv no trīs apriņķiem - Daugavpils, Rēzeknes un Ludzes.

Visa Latvija ir sadalīta 17 apriņķos; viņa ieņem 63299 kv[adrāt]kilometrus lielu platību, līdzī ieskaitot iekšējo ūdeņu platību: 64 196 kv[adrāt]kilometrus.

Latvija ir ievērojami lielāka par Dāniju (38969 kv[adrāt]kilometr[i]), Holandi (34186 kv[adrāt]kilom[etri]), ar kuru viņai ir ļoti daudz līdzības, raugoties no ģeogrāfiskā stāvokļa, klimatiskajiem apstākļiem un ekonomiskās dzīves organizācijas. Šveice (41435 kv[adrāt]kilom[etri]) un Beļģija (29451 kv[adrāt]kilom[etrs]) ir daudz mazākas nekā Latvija.

Galvenos vilcienos Latvijas robežas sakrīt ar bijušās Krievijas valsts guberņu un apriņķu administratīvām robežām. Uz vakariem un pa daļai uz ziemeļiem robežā ir Baltijas jūra, galvenā kārtā Rīgas jūras līcis. No visām 1777 kilom[etru] garajām robežām 519 kilom[etru] iztaisa jūras robežas. Dienvidus robeža sakrīt ar Kurzemes administratīvajām robežām. Rītos robeža ir Ludzes apriņķa administratīvā robeža un ziemeļos Valkas un Valmieras apriņķu ziemeļu robeža, kur viņa saiet kopā ar Pērnavas, Vilandes un Verovas [Viru] apriņķiem.

ⁱ Текст печатается в сокращении.

Ziemeļos Latvijai 308 kilometru garumā par kaimiņu ir Igaunija; rītos caur Pleskavas guberņu 168 kilometru garumā Latvija nāk sakarā ar Lielkrieviju; dienvid-rītos 177 kilometru garumā ar Baltkrieviju un rietumos 605 kilometru garumā ar Lietuvu.

Latvijas etnogrāfiskās robežas pārsniedz administratīvās robežas sekošās vietās:

1) uz ziemeļiem no Ainažiem gar Baltijas jūras piekrasti uz nelielu apgabalu;

2) uz ziemeļiem no Opes [Apes] gar dzelzceļu Valka-Alūksne-Stukmaņi [Pļaviņas], kur Jaunrozes pagasts ir apdzīvots no latviešiem;

3) Lucenieku pagasts Verovas [Vīru] apriņķī uz rītiem no Jaunrozes ir apdzīvots no latviešiem;

4) latvieši apdzīvo Pleskavas guberņā šauru zemes strēmeli gar Vidzemes robežu uz rītiem no Baltnavas starp Ludzes apriņķa robežu un Petrogradas-Varšavas dzelzceļu, starp Korsovkas [Kārsavas] un Pitalovas stacijām;

5) latvieši dzīvo Kauņas guberņā, Aknīšu [Aknīstes] apgabalā, kurš iespiežas Kurzemē starp Ilūkstes un Jaunjelgavas apriņķiem;

6) latvieši apdzīvo apgabalu uz dienvidiem no Kurzemes starp Mēmeli, Jaunjelgavas apriņķi un stūri zemes, kur Mūsa ieiet Kurzemē;

7) latvieši apdzīvo arī zemes strēmeli 4 līdz 9 kilometri platumā Kauņas gub[erņā], gar Kurzemes robežu starp Žagares un Piķeles miestiem;

8) latvieši apdzīvo Prūsijā 40 kilometru garumā Kūru jomu (Kurische Nährung).

Kaimiņu tautu etnogrāfiskās robežas iespiežas Latvijas robežās sekošās vietās:

1. Igauņi apdzīvo Valmieras apriņķa ziemeļus ap 100 kv[adrāt]kilom[etru] uz ziemeļiem no Maizekūles [Meizakilas].

2. Igauņi apdzīvo apgabalu uz ziemeļrītiem no Valkas, Liellugažu muižas apkārtnē.

3. Ilūkstes apriņķī lietavieši un baltkrievi apdzīvo šī apriņķa dienvidusrīta daļu, latviešu-lietaviešu robeža mazulietu stiepjas uz dienvidiem no Daugavpils-Panevėžs dzelzceļa līnijas.

4. Lietavieši apdzīvo uz dienvidvakariem no Kurzemes Palangas miesta apkārtni, kaut gan šis apgabals ir apdzīvots arī no ievērojama daudzuma latviešu.

Pievestie apgabali nevar izsaukt konfliktus starp latviešiem un viņu kaimiņiem, jo etnogrāfiskās robežas viscaur ir stingri uzzīmētas un difference starp etnogrāfiskām un administratīvām robežām ir neievērojama.

Apgabali ar jauktiem iedzīvotājiem ir:

1. Valka, pilsēta, kura atrodas tuvu pie Igaunijas robežām un dabīgi ietver sevī arī igauņu tautības iedzīvotājus. Bet Valkas pilsētai jāpieder pie Latvijas tāpēc, ka:

a) iedzīvotāju lielākā daļa ir latvieši; pēdējā ļaužu skaitīšana (1897.g.) rāda, ka Valkā ir 4453 latvieši un 3594 igauņi; 1917.g. latviešiem bija balsu pārsvars pilsētas vēlēšanās, kas pierāda latviešu tautības iedzīvotāju pārsvaru pilsētā;

b) Valka ir gluži latviskā apriņķa galvenā pilsēta (93,2% no visa iedzīvotāju skaita);

c) Valka atrodas apgabalā, kas no nezināmiem laikiem piederējis latviešiem, un viņa visapkārt apdzīvota no latviešu iedzīvotājiem;

d) no piecām dzelzceļa līnijām, kuras satiekas Valkā, trīs pāršķēļ zemes latviskas zemes;

e) 1917.g., kad kņaza Ļvova valdība sadalīja provinci starp igauņiem ziemeļos un latviešiem dienvidos, Valka tika piešķirta latviešiem, bet latvieši un igauņi nolēma šo jautājumu izšķirt caur referendumu mierīgākos apstākļos.

2. Gar austrumu robežu abās pusēs administratīvai robežai atrodas apgabali, kuri apdzīvoti no jauktiem latviešu, baltkrievu un lielkrievu iedzīvotājiem.

3. Ilūkstes apriņķī, apriņķa vidū, ir pagasti, apdzīvoti no latviešiem un lietaviešiem.

Latvijas valsts ir deklarēta latviešu etnogrāfiskās robežās, bet dažos gadījumos ekonomiski apstākļi un satiksmes ērtība prasa dažu etnogrāfisku un administratīvu robežu pārlabošanu. Ņemot to vērā, Latvija prasa, lai viņai tiktu pievienota:

1. Mažeikū , (Muravjevo) stacija Kauņas guberņā, tāpēc ka šīnī stacijā Rīgas, Jelgavas, Liepājas un Romnu dzelzceļi satiekas. Šī līnija ir vienīgā, kura savieno Liepāju ar pārējo Latviju. Pievienojot Latvijai

Mažeikšu staciju ar dzelzceļa gabalu līdz Kurzemes robežai Liepājas virzienā un velkot demarkācijas līniju gar kaimiņu upēm, tiktu pievienots Latvijai apmēram 90 kv[adrāt]kilometru liels apgabals, kurā dzīvo leiši un latvieši, bet kurā leišu ir vairākums.

2. Pitalova Pleskavas guberņā jāpievieno Latvijai. Tas ir 9 kilometrus no Latgales stāvošs apgabals. Tā ir veca latviešu zeme, kaut gan iedzīvotāju vairums viņā ir krievi. Šās stacijas pievienošana Latvijai ir nepieciešama tāpēc, ka latviešu Rīgas-Ramockas [Ieriķu]-Sitas-Pitalovas un Daugavpils-Rēzeknes-Pleskavas dzelzceļa līnijas še sastopas un ka, pievienojot Pitalovu Krievijai, satiksme starp Vidzemi un Latgali tiek pārtraukta.

3. Dzelzceļa līnija Stukmaņi [Pļaviņas]-Alūksne-Valka iet starp Valku un Opi [Api] uz igauņu-latviešu robežu, un ir vēlams visu šo līniju ieslēgt Latvijas valsts robežās, lai uzturētu tiešu satiksmi starp dienvidus Vidzemi un Valku.

4. Runo [Roņu] salai Rīgas jūras līcī jātiek pievienotai pie Latvijas. Šī sala ir 9 kv[adrāt]kilometrus liela, apdzīvota no 250 zviedriem. Tā kā šī sala atrodas Latvijas teritorijas ūdeņos un bezdrāts telegrāfa stacija un bāka ir nepieciešama ziemā un pavasarī Rīgas kuģniecībai, viņa jāpievieno Latvijas teritorijai. Šī sala ir pieskaitīta Ārensburgas apriņķim. Senāk viņa bija daļa no Rīgas apriņķa vai atkal bija pieskaitīta Kurzemei, no kuras viņa nava tālu.

Iedzīvotāji

Janvārī 1914.gadā Latvijā bija 2552000 iedzīvotāju, no kuriem lielākais vairums bija latvieši; Kurzemes un Vidzemes guberņās latvieši iztaisīja 95% no lauku iedzīvotāju skaita, tāpat kā visās Latvijas pilsētās, izņemot divas, kurās relatīvais vairums ir ebrejiem, latviešu iedzīvotāji ir pārsvarā. Latgales pilsētās turpretim ebrejiem ir vairākums.

Pēdējā ļaužu skaitīšana pierādīja, ka vāciešu zemē ir 120191 un viņu skaits pastāvīgi pamazinās; viņu skaits ir ievērojami liels Rīgā un Liepājā, bet pat šajās divās pilsētās viņi neiztaisa vairāk par 11 līdz 13 proc. no visa iedzīvotāju skaita. Kurzemē un Vidzemē uz laukiem vācieši ir tikai ap 2,2%, kamēr Latgalē nav pat viena procenta vāciešu.

Pirms kara krievu elements Latvijā bija reprezentēts vienīgi caur ierēdņiem un kareivjiem. Karš viņus izraidīja no zemes, un tagad viņu gandrīz nava ne Kurzemē, ne Vidzemē. Latgalē ir dažas vecticībnieku kolonijas, kas tur mākslīgā kārtā radītas no krievu rusifikatoriem, kamēr Vidzemē un Kurzemē nav neviena apgabala, kur krievu iedzīvotāju būtu vairāk par 1 %. No nacionālā redzes punkta raugoties, Latvija ir ļoti viengabalaina zeme, apdzīvota no ļoti skaidras āriešu rāsas, kas runā latviski un kopā ar lietaviešiem iztaisa lielās indoeiropiešu valodu saimes baltiešu daļu.

Ap 1840.g. šī baltiešu rāsa tiek aizņemta no Eiropas nacionālās atmodas. Vācu muižniecība un krievu valdība izturējās vienlīdz naidīgi pret šo nacionālo atdzimšanu, jo pirmā varēja pārvaldīt latviešus, ja viņi paliktos par masu bez kultūras, un krievu valdība jau bija zem slavofilu iespaida, kuri prasīja priekš Krievijas vienu caru, krievu valodu un vienu ortodoksu krievu ticību. Latviešu kultūra neatrada atbalstu pie krievu varām un tika spaidīta no visām pusēm. Latviešu kultūra varēja balstīties vienīgi uz privāto iniciatīvu, kas izpaudās galvenā kārtā biedrībās, savienībās, presē un literatūrā. Pat visniknākiem latviešu ienaidniekiem bija jāatzīst, ka, cīnoties ar visgrūtākiem apstākļiem, latviešu tauta divu paaudžu laikā ir kļuvuse par civilizētu tautu. Visur, kur valsts un pašvaldības iestādes ir bijušas reaktīvas, viņu vietu ieņēma privātā iniciatīve. Pirms kara pastāvēja 2223 latviešu biedrības, no kurām 670 nodarbojās ar tās tautas kultūru.

Pirms kara skaitījās ap 59 periodiski izdevumi un daži ar tirāžu, kas pārspēja 100000 eksemplāru par dienu. Latvijā nav nevienas būdiņas, kurā nelasītu savu žurnālu vai avīzi. Ir izlaists Krievijā 1912.g. 827 latviešu grāmatas 2 miljonus un 771080 eksemplāros jeb 138 eksemplāri uz katriem 100 latviešiem. Nav jābrīnās, ka pie latviešiem atrod ļoti bagātu oriģinālliteratūru un ļoti daudz klasiku tulkojumu. Starp latviešiem nav lasīt un rakstīt nepratēju. Pirms kara Latvijā bija 98 vidusskolas ar 22600 skolniekiem; Bulgārijā bija 25; Grieķijā - 40; Latvijā ir viena vidusskola uz katriem 26000 iedzīvotājiem, un Vācijā ir viena vidusskola uz katriem 51000 iedzīvotājiem. Latviešu studentu skaits 1913.g., nerunājot par tiem, kuri mācījās Eiropā un Amerikā, pārsniedza 2000. Norvēģijā nebija vairāk par 1400 studentiem, Dānijā - 1460 studentiem, Bulgārijā -

800 studentiem. Latviešu profesoru skaits augstskolās pārsniedza 350.

Dramatiskā māksla Latvijā tiek kultivēta daudzās teātros kā pilsētā, tā uz laukiem, kur ir ievērojams skaits dramatisks trupis.

Vecā latviešu mūzika ir ļoti bagāta. Tā var uzrādīt vairāk nekā 2000 tautas dziesmu un melodiju. Komponisti ir radījuši ļoti raksturīgu mūzikas mākslu ar stipru nacionālu iezīmi. Mūzika Latvijā tiek kultivēta dažādās mūzikas skolās un Rīgā Latviešu operā, kur tā sasnieguse augstu pakāpi, nestāvēdama nemaz iepakālus krievu un citām ziemeļzemju operām. Kas attiecas uz glezniecību un citām mākslām, tad latviešu mākslinieki, stāvēdami zem franču mākslas iespaida, ir nodibinājuši latviešu mākslas skolu, ļoti spēcīgu ar daudziem krāšņiem un individuāliem talantiem. Latviešu mākslinieku izstādes Rīgā, Petrogradā, Maskavā ir atzīmētas no kritikas, un daudziem latviešu māksliniekiem ir pavērts ceļš uz ārzemēm.

Jo vairāk attīstījās latviešu kulturelās un ekonomiskās darbības sekmes, jo grūtāk tika sajūsts Latvijas kā politiskas vienības nenormālais stāvoklis. Latvija ar Igauniju ir viscivilizētākie Krievu valsts apgabali, jo tautu masu kultūra šeit pārsniedz ne tikai Krieviju, bet arī Somiju un Poliju. No ekonomiskā un kulturelā redzes stāvokļa raugoties, Latvija ir gluži Vakarēiropas zeme un līdzinās citām Baltijas jūras piekrastes zemēm - Zviedrijai un Dānijai, bet Petrogradas valdība šeit lietoja metodes, kas piemērojamas krievu austrumnieciskā, pusbarbariskā guberņu stāvoklim. Latgalē krievi aizliedza starp 1870. un 1904.g. latviešu grāmatu izplatīšanu. Latvija cieta arī ekonomiski. Tā kā Latvija ir ļoti attīstīta ekonomiskā ziņā, tad latviešu pilsoņu darbs bija daudz produktīvāks - un Latvija katru gadu maksāja Krievijai 25 līdz 35 miljoni rubļu, atskaitot visus izdevumus priekš valsts iestāžu uzturēšanas Latvijā, ierēķinot šeit arī proporcionālās summas centrālo iestāžu uzturēšanai. Latvieši maksāja smagas nodevas, nekad nedabūdami atpakaļ. Ar šo latviešu naudu krievu valdība uzturēja barbariskās provinces un krievu uzņēmumus, kuri bija vērsti bieži pret latviešiem. Latgalē latviešu katoļiem līdz pat 1904.g. nebija brīv pirkt zemi, kura bija lielāka par zināmu platību.

Zem Teitoņu ordeņa valdības latvieši ir saglabājuši savu nacionalitāti, tāpat kā viņi to ir saglabājuši arī zem krievu spaidiem. Latvija pieder Krievijai tikai caur iekarošanas tiesībām, un Latvija ar Krieviju ir saistīta tikai vienu gadu simteni, un šajā laika sprīdī krievi nebija spējīgi uzspiest savu zīmogu uz latviešu zemi un ļaudīm. Caur iedzīvotāju ierašām, reliģiju, vēsturiskām tradīcijām, kas saskan vairāk ar Vakareiropu, caur savu civilizāciju, institūtiem Latvija atšķiras stipri no Krievijas. Latviešu tautai bija cieša griba attīstīties, bet šinī darbā Krievija tai lika šķēršļus priekšā.

II

LATVIJAS VĒSTURE

Vēsturē mēs atrodam latviešus tais pašās zemēs, kuras viņi tagad apdzīvo. Izdalīti vairākās zemēs, viņi dzīvoja brīvi zem saviem virsaišiem un ķēniņiem. Caur latviešu zemēm veda senatnē ceļš no ziemeļiem uz Bicanci [Bizantiju], Kaspijas jūru un uz Altaja kalniem. Jau no seniem laikiem latviešiem bija sakari ar tā laikmeta civilizētām tautām, kā to pierāda naudas gabali un fenīkiešu, grieķu, romiešu un arābu manufaktūras ražojumi, kuri lielā vairumā atrasti beidzamā laikā caur izrakumiem.

Latvijas izdevīgais ģeogrāfiskais stāvoklis pie Baltijas jūras bija par iemeslu nerimstošām cīņām šai zemē. Ienesīgā tirdzniecība ar Austrumu zemēm pievilka uz Latviju vācu tirgoņus. Viņiem sekoja vācu krustaceļotāji ar tiem pašiem nolūkiem, ar kādiem viņi centās iekarot Mazāziju. Starp igauņiem un latviešiem vienā un iekarotājiem otrā pusē iesākās neatlaidīga cīņa bez žēlastības. Vairāk nekā 159 gadus šīs tautības turējās vāciešiem pretī. Notika lielas kaujas, starp kurām viena no ievērojamākām ir kauja pie Durbes (1260.g.), kad latvieši un lietavieši vienotiem spēkiem pilnīgi iznīcināja vācu bruņotu pulku. Bet cīņas nebija vienādas, jo vācieši saņēma pastiprinājumus no savas dzimtenes un arī kara mākslā viņi bija pārāki par saviem pretiniekiem; tā latvieši nāca zem jūga. Pamazām vācu iekarotāji atņēma latviešiem visas pilsoņu tiesības, un valsts, kuru Teitoņu ordenis bija radījis savienotas republikas veidā,

pastāvēja līdz 1560.g. Iekšējs nespēks, Luterā reformācija šīnī baznīcas valstī un svešu iespaidu pieaugšana - viss tas kļuva par cēloni valsts sabrukšanai. Igaunija nāca zem Zviedrijas, Latgale un Vidzeme - zem apvienotas Lietavas un Polijas, Piltene un Sāmsala - zem Dānijas virskundzības, vienīgi Kurzeme palika neatkarīga kā Lietavas-Polijas vasaļa hercogiste. Kurzemes hercogiste pa savu neatkarības laiku sasniedza augstu kultūras pakāpi. Rūpniecība uzplauka pateicoties labierīkotām Kurzemes ostām, radās ievērojama flote. Kurzemei piederēja kolonijas Amerikā (Tobago) un Āfrikā (Gambija). Zemes labklājību izpostīja daudzie kari XVII gadu simtenī. 1621.gadā Zviedrija sev pievienoja Vidzemi, un zem zviedru valdības latvieši piedzīvoja vislabākās dienas, jo zviedru valdība veicināja latviešu emancipāciju un palīdzēja viņiem izvairīties no vācu virskundzības. Lielais Ziemeļu karš galīgi grozīja šo stāvokli; Pētera I karapulki ieņēma Vidzemi un Igauniju. Tā Latvija bija sadalīta trijās daļās, kuras vēlāk vienu pēc otras iekaroja Krievija.

Krievu laikmets. 1710.gadā Vidzeme tika pievienota pie Krievijas; 1772.gadā pie pirmās Polijas dalīšanas Latgale tika atdota Krievijai, un 1795.gadā Kurzeme viņai pievienojās. No šī laikmeta sākot, visa Latvija atradās zem krievu virskundzības. Latviešiem bija jādzīvo grūtos apstākļos. Kopš vāciešu ienākšanas un iekarošanas muižniecība bija vācu. Krievijā vienīgā brīvā šķira arī bija muižniecība, un, pateicoties vācu-krievu galmam, Latvijas muižniecība ieguva tādas privilēģijas, kādas nebija pieļautas zviedru valdīšanas laikā. Zem krievu valdības Kurzemes un Vidzemes landtāgi, kuros agrāk bija priekšstāvji no visām iedzīvotāju brīvām šķirām, pamazām pārvērtās par muižniecības iestādēm, kurās varēja būt vienīgi muižnieku priekšstāvji. Zemnieki tika pilnīgi padoti muižniekiem. XIX gadu simteņa sākumā latviešu zemniekus atsvabināja no zemes, no verdzības, jo visa zeme pārgāja muižnieku rokās.

Tikai 50 gadu vēlāk latviešu zemnieki dabūja tiesību pirkt zemi. Caur visu šo latviešu naids pret vācu muižniekiem izauga vēl lielāks.

Latvijas jaunlaiku vēsture iesākās no 1840.gada. Latvieši nekad nebija mierā ar tām laupīšanām, kuras vācieši izdarīja zem Krievijas apsardzības. Sašutums bieži atrada izeju daudzās sacelšanās, no kurām visievērojamākā bija 1905.gadā; visas cīņas tika nežēlīgā kārtā

apspiestas no vāciešiem un krieviem. Latvijas patrioti prasīja savai tautai tās pašas tiesības, kuras piederēja citām brīvām tautām. Latvju tautiskā apziņa, kura tika apspiesta visiem līdzekļiem, izpaudās ar lielu sparū. No XIX gadsimta vidus spēcīgi un neizturami sāka attīstīties literatūra, māksla un saimnieciski uzņēmumi.

Krievu politika Latvijā. Jau sen iedzīvotāji vēlējās tādu politisku iekārtu, kura saskanētu ar viņu ekonomisko un kulturelo attīstību. Pirms kara politiķi un latviešu prese prasīja Latvijai plašu politisku autonomiju. Latviju vajadzēja atzīt par valsti, jo vienīgi jaunlaiku politiskās iestādes var sekmēt un vadīt intelektuelo un materielo spēku kārtīgu attīstību. Latvieši prasīja autonomiju finansu ziņā, savu armiju, savu diplomātisku un konsulāru priekšstāvēniecību, savas muitas iestādes neatkarīgi no Krievijas, savu pastu un telegrāfu, savu dzelzceļu pārvaldi.

Reizē ar latviešu neatkaramības kustību šinī zemē palika stiprākas arī krievu valdības centralistiskās tieksmes. Viņa visiem līdzekļiem centās latviešus pārkrievot. Latvieši pieprasīja savas vidus- un augstskolas, par atbildi centrālā valdība pārkrievoja pirmmācības skolu. Latvieši vēlējās tādu agrārjautājumu atrisinājumu, kurš saskanētu ar jaunlaiku prasībām, - atbilde bija tā, ka krievu valdība sāka nometināt latviešu zemē krievu kolonistus no Krievijas iekšienes. Latvieši prasīja tiesnešus, kuri prastu latviešu valodu, un krievu valdība aizliedza pat runāt latviski tiem tiesnešiem, kuri jau šo valodu prata. Latvieši vēlējās daļu no viņu pašu maksātiem nodokļiem izlietot priekš savām kulturelām iestādēm (skolām, teātriem, operas utt.), bet valdība ar latviešu naudu uzturēja vienīgi krievu iestādes Latvijā un pieņēma savām vajadzībām Latvijā tikai krievu ierēdņus.

Šī krievu politika, protams, nespēja pavairot latviešu simpātijas priekš Krievijas. Latvieši nelaidās pārkrievoties, tāpat kā viņi nepārvācojās, lai gan vācieši krievu laikā pielika visas pūles, lai to panāktu.

Karš no 1914. līdz 1919.gadam. Kad izcēlās karš, latvju tauta noteikti nostājās pret Vāciju. Apmēram 182000 latviešu ir cīnījušies krievu armijas rindās. Tiklīdz karš bija pieteikts, latvieši pieprasīja Latvijas aizsardzībai latviešu armijas radīšanu, savvaļniekus zem lat-

viešu virsnieku vadības. Ilgu laiku krievu valdība atraidīja šo priekšlikumu, tikai 1915.gada jūnijā pēc otrreizējas vāciešu iebrukšanas Kurzemē tika dota atļauja dibināt šādu armiju. Latviešu nopelns bija, ka viņi atturēja vāciešus Rīgas priekšā līdz 1917.g. septembrim. Šī savvaļnieku armija bieži guva laurus un ir zaudējusi 32000 kritušus. Atcerēsimies tikai divus gadījumus, 1916.gada jūlijā un no 1916.gada decembra līdz 1917.g. janvārim latvieši, izvezdami latviešu galvenā štāba plānu, lauza vācu fronti, kuru uzskatīja par nesalaužamu. Bet krievi nedeva rezerves spēkus, un vāciešiem izdevās stāvokli atjaunot. Sāpīgi latvieši sajuta šo krievu bezdarbību. Krenska valdīšanas laikā krievu karaspēks atstāja visus stratēģiskos punktus Rīgas priekšā un latviešu pulki pie Latvijas galvaspilsētas ieguva nevīstošu slavu. Latviešu pulki zināja, ka viņi vien ar savu drošsirdību nav spējīgi grozīt kaujas iznākumu, bet viņi ziedoja savu dzīvību, lai glābtu latviešu karavīru slavu.

III

LATVIJAS VĒSTURE

Vācu okupācijas laikmets. Pa vācu okupācijas laiku vācu valdība gribēja gan ar viltu, gan ar varu panākt Baltijas iedzīvotāju deklarāciju par labu Baltijas zemju pievienošanai Vācijai. Rīgā un Jelgavā tika radītas īpašas iestādes, tā sauktie landesrāti, kuriem vajadzēja izteikties par pievienošanu Vācijai. Tā kā visas latviešu politiskās partijas bija pret šādu savienošanos ar Vāciju, tad šie landesrāti sastāvēja galvenām kārtām no vietējo krievu-vācu priekšstāvjiem, it īpaši no vietējās vācu muižniecības. Lai tomēr nepataisītu šos landesrātus galīgi smieklīgus, tad vācu iestādes piespieda dažus latviešu zemniekus ņemt viņos dalību; ar bruņota spēka palīdzību viņi tika atvesti uz sapulcēm. Nevienš pats latviešu politisks darbinieks nav ņēmis dalību šinī komēdijā. Tā šie landesrāti varēja izteikt vēlēšanos pievienoties Vācijai un piedāvāt Kurzemes hercoga un Baltijas ķēniņa troni Viļumam II. Bet kad 1918.gadā 3.septembrī vācieši svinēja Rīgas ieņemšanas gada svētkus, kuros ar lielu sajūsmu ņēma dalību krievu-vācu politiķi līdz ar visu vācu korporāciju un biedrību priekšstāvjiem, viņiem nepiebiedrojās neviena pate latviešu iestāde, ne biedrība. Vienīgi krievu-vācu muižniecība, pabalstīta no

pārējām vāciešu šķirām, aizstāvēja "Baltijas provinču vācisko nākotni".

Latvijas Tautas Padome. Caur kara gaitu Latvija uz vairākiem gadiem tika sadalīta divās daļās. Kurzeme un vēlāk Rīga tika ieņemtas no vācu karaspēka, kamēr lielākā daļa no Vidzemes un Latgales palika zem krievu valdības. Šis apstāklis radīja grūtības priekš vienotas kopējas latviešu politikas, bet abās Latvijas daļās politika bija galvenos vilcienos tā pate. Jau pirms kara latviešu galvenā prasība bija politiska autonomija, un jau toreiz latviešu politiķi aizstāvēja latvju neatkarības ideju, lai gan šo ideju nevarēja atklāti pārspriest krievu toreizējā režīma dēļ. 1917.g. pa vācu okupācijas laiku latviešu politiskās partijas un lielās politiskās biedrības dibināja Rīgā bloku, apvienojot visas latviešu politiskās partijas, izņemot mazu ģermanofilu grupu un lielniekus. Šī bloka pamatideja bija Latvijas neatkarība un cīņa pret vācu un krievu pievienošanas tieksmēm. Rīgā bloks pastāvēja kā slepena organizācija, kuras darbība izplatījās pa visu okupēto Latvijas daļu. Tai pašā laikā tai daļā, kura dažus mēnešus bija ārpus okupācijas, Vidzemē un Latgalē, tika dibināta Nacionālpadome, kura izpletās pa Krieviju, kur atradās liels skaits bēgļu (735000). Abas organizācijas noteikti aizstāvēja Latvijas neatkarības ideju un apkaroja vācu pievienošanas tieksmes un pārvācošanas darbību, kuru pabalstīja kara iestādes. Starp abām organizācijām nodibinājās sakari, un tūlīt pēc Vācijas uzvarēšanas šo abu organizāciju politiskie vadoni vienojās un nodibināja 1918.gada novembrī Latvijas Tautas Padomi.

Latvijas Tautas Padomē ir priekšstāvji no visām grupām un virzieniem, kas ietilpst Latvijas Nacionālpadomē un Rīgas politiskajā blokā. Latvijas Tautas Padome sastāv no visu latviešu politisko partiju un tautību mazākumu priekšstāvjiem, izņemot lielniekus. Viņā ir 100 locekļu, no kuriem 78 ir latvieši, 8 vācieši, 7 ebreji, 5 krievi, 1 lietavietis un 1 polis. Latviešu vietas ir izdalītas tā, ka vienu trešdaļu ieņem Zemnieku savienība, politiska partija, kura atbalstās uz zemes vissvarīgāko iedzīvotāju šķiru. Sociāldemokrātu strādnieku partija arī ieņem vienu trešdaļu no vietām, un beidzamā trešdaļa ir izdalīta starp pilsētu pilsoniskām partijām. No Latvijas ebrejiem un krieviem Tautas Padomē piedalās visu grupu priekšstāvji, izņemot

lieliniekus. Vienīgi vāciešiem nav pilnīgas priekšstāvniecības, jo divas no piecām vietējām politiskām partijām nav pielaistas Latvijas Tautas Padomē tamdēļ, ka viņas aizstāv Latvijas savienošānu ar Vāciju. Sēdekļus izdalīja starp partijām proporcionāli katras partijas nozīmei starp iedzīvotājiem (locekļu skaits, balsu skaits pēc agrākām vēlēšanām). Politiskās partijas kuras ir savienājušās Latvijas Tautas Padomē, pieņēmušas sekošu programmu:

Latvijas Satversmes Sapulce ir jāsauc pēc iespējas visdrīzākā laikā. Latvijas Satversmes Sapulci vēlē abu kārtu Latvijas pilsoņi uz vispārēju, vienlīdzīgu, tiešu un aizklātu vēlēšanu pamata. Latvija tiek izsludināta par demokrātisku republiku ar to iebildumu, ka šī valsts forma apstiprināma Satversmes Sapulcē. Latvijai jābūt suverēnai un neatkarīgai, vienotai un nedalītai starp pasaules tautām. Līdz Satversmes Sapulces sasaukšanai suverēnā vara pieder Latvijas Tautas Padomei, kura ieceļ Pagaidu valdību. Tautas Padomē piedalās ar saviem priekšstāvjiem latviešu politiskās partijas un tautību minoritātes. Pagaidu valdībai jābūt koalīcijas valdībai. Līdz Satversmes Sapulces sasaukšanai visa izpildu vara atrodas Pagaidu valdības rokās. Nacionālām minoritātēm ir savi priekšstāvji Satversmes Sapulcē un likumdošanas iestādēs proporcionāli viņu skaitam. Visas minoritātes, kuras piedalās Tautas Padomē, ieiet arī Pagaidu valdībā. Nacionālo minoritātu tiesības tiek nodrošinātas ar pamatlikumiem. Jau Pagaidu valdībai vajaga garantēt preses, vārda, sapulču un biedrību brīvību. Latvijas pilsoņiem bēgļiem tiks visādi atvieglināta viņu atgriešanās dzimtenē. Karaspēks tiek dibināts uz vispārējas iesaukšanas pamata, neizslēdzot arī labprātīgo pieņemšanu. Milīcija ir padota Pagaidu valdībai, kura organizē zemes apsardzību. Pagaidu valdība nodibina vietējās iestādes un nosaka Satversmes Sapulces sasaukšanas termiņu.

Latvijas Tautas Padome ir augstākā varas nesēja, kura pilnvaro vienu no saviem locekļiem sastādīt Pagaidu valdību (Ministru Kabinetu). Ministru Kabinets ir dibināts uz koalīcijas pamatiem. Izņemot sociāldemokrātu strādnieku partiju, kura atzīst par labāku strādāt Latvijas valsts interesēs ārpus Pagaidu valdības, visām citām latviešu politiskām partijām ir savi priekšstāvji Ministru Kabinetā. Bez tam vāciešiem - viens priekšstāvis Kabinetā.

Latvijas Tautas Padome apvieno ap sevi visas iedzīvotāju šķiras un visas tautības, izņemot lieliniekus, dažas vācu grupas un dažas personas, kuras strādāja kopā ar vāciešiem pa okupācijas laiku.

Latvijas valsts iestādes iesāka savu darbību ļoti grūtos apstākļos. Karš bija pilnīgi izpostījis zemi. 1915.gada pavasarī vācu karapulki iebruka Kurzemē un ieņēma Liepāju 8.maijā. Līdz jūlija vidum fronte atradās gar Ventu Kurzemē, tad krievu armija tika piespiesta atkāpties, un līdz augusta mēnešam kara darbība norisinājās visbagātākos Latvijas apvidos - Zemgalē starp Ventu un Daugavu. Pa šo laiku daudzi ziedoši apvidi tika galīgi izpostīti.

Bet vēl lielāku postu nodarīja krievu atejošais karaspēks, pārvērdams Dobeles, Tukuma, Bauskas, Jaunjelgavas, Rīgas, Ilūkstes iecirkņus par tuksnešiem. Vietējie iedzīvotāji tika piespiesti atstāt zemi. 1.janvārī 1914.gadā Kurzemes iedzīvotāju skaits sniedzās līdz 798300, bet 31.decembrī 1916.gadā tikai līdz 269812. Dažos apvidos vairāk kā 80% no visiem iedzīvotājiem bija piespiesti atstāt savu zemi. (Dobeles apriņķī 82,4 no 100.) Sākot no augusta 1915.g. līdz 1918.gada sākumam, frontes līnija vilkās gar Daugavu, tā ka Vidzemes Latvijas daļas, kuras atradās uz Daugavas labā krasta, bija kara darbības sfērā. Tās joslas iedzīvotāji, kura atradās pie pašas Daugavas, tika no Vidzemes izdzīti, un visā Latgalē normāla dzīve tika pārtraukta. Visspilgtāk kara iespaids bija redzams Rīgā. 1913.gadā Rīgā bija 517522 iedzīvotāji, no kuriem lielākā daļa strādāja Rīgas rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumos. Rīgas osta tika slēgta kara pirmajās dienās - un viņas dzīve apstājās. 1915.g. rudenī, kad vācu karaspēks tuvojās Daugavai, visas Rīgas fabrikas tika evakuētas uz Krievijas iekšieni. Pilsētās saimnieciskā dzīve palika vājāka un sakarā ar to arī iedzīvotāju skaits tādā mērā samazinājās, ka 1917.g. 1.augustā Rīga skaitīja tikai 210590 iedzīvotājus. 1917.gada rudenī vācu karaspēks postīja Rīgas iecirkni. 1918.gada sākumā vācu karaspēks ieņēma visus pārējos Vidzemes un Latgales iecirkņus un ieveda tur savu saimniecības politiku. Zemē iestājās vispārīgs trūkums. Vācu iestādes izveda rekvizīcijas. Dzīves dārdzība palielinājās, un produktu cenas cēlās līdz 100 un pat līdz 3000 proc. (1 mārciņa maizes no 3 kap. līdz 2.20 kap., olas no 3 kap. līdz 1.50 kap., sviests no 30 līdz 40 kap. uz 1000 kap. un pat 1500

kap., cukurs no 15 kap, līdz 800 kap. utt.). Tai pašā laikā algas nepaaugstinājās pat divkārtīgi.

Pēc lielinieku revolūcijas Krievijā liela daļa latviešu bēgļu atgriezās dzimtenē, bet nogurušie un izmocītie ļaudis neatrada tur labākus apstākļus, jo vācieši nesniedza latviešiem nekādu palīdzību un viņiem vajadzēja pašiem saviem spēkiem atjaunot nopostītās ēkas, pie tam viņi visādi tika traucēti caur vācu priekšrakstiem; bet, vispāri ņemot, nav iespējams atjaunot saimniecisko dzīvi bez ārienes palīdzības.

Tamdēļ Latviešu valdībai jāpiegriež liela vērība saimnieciskiem jautājumiem. Bet šinī atjaunošanas darbā viņa pastāvīgi tiek traucēta caur politisko stāvokli. Latvija varēja izsludināt savu neatkarību tikai pēc revolūcijas Vācijā. Vācu iestādes radīja daudz šķēršļu Latvijas Pagaidu valdībai. Vācu okupācijas iestādes likvidēja savu darbību ļoti lēnām vai pat nemaz nelikvidējās. Latviešu iestādes nespēja lietot varu pret vāciešiem, jo tanī dienā, kad tika pasludināta Latvijas neatkarība, 90000 līdz 100000 vācu zaldātu atradās Latvijā, no viņiem 48000 Rīgā, Latvijas galvaspilsētā.

Šī vācu politika izvērtās par kopdarbību ar krieviem, pie kam zeme tika sistemātiski atstāta Krievijai.

Šī kopējā krievu-vācu politika apdraud visas jaunās valstis, kuras radušās uz vecās krievu ķeizarvalsts drupām, un attiecības starp latviešiem un viņu kaimiņiem iegūst ļoti lielu nozīmi tagadnē.

IV

LATVIEŠU KAIMIŅI

Igauņi. Ziemeļos latviešu kaimiņi ir igauņi, somu tautības, tuva rada ar Somijas somiem. Vairākus gadu simteņus latviešiem un igauņiem bija kopīga vēsture; neskatoties uz rāsu un valodu izšķirību, abas tautas vienmēr strādājušas vienprātīgi visos kopīgos svarīgos politiskos jautājumos un viņu atbildīgie vadoņi vienmēr ir centušies uzturēt draudzīgas attiecības. Nacionālas berzēšanās, kas starp kaimiņiem dabīgas, jau sen aprobežotas līdz vismazākam mēram, jo vienmēr bija nākotnē paredzama abu tautu politiska kopdarbība. Šī paredzēšana tagad piepildās.

Lielkrievi. Uz austrumiem latviešiem ir kaimiņos lielkrievi. Šais apgabalos var novērot stipru lielkrievu iedzīvotāju tiekšanos uz austrumiem, t.i., uz Āziju, kam par cēloni ir vairāk izglītotas un uzņēmīgākas tautas spiediens. Liekas, ka nenāktos grūti noteikt starp Latviju un Lielkrieviju robežu, kas būtu piemērota latvju valsts dzīves interesēm.

Baltkrievi. Tāpat austrumos ir baltkrievi latviešiem kaimiņos. No vēsturiskā viedokļa raugoties, baltkrieviem ir bijuse kopīga vēsture ar lietaviešiem. Daudzi no tiem ir Romas katoļi. Pateicoties Lietavas lielkņazu virsvaldībai, viņi uzglabājuši savu rāsu tīru, kamēr citas slāvu tautības bija padotas tatāru virskundzībai, kamēr Maskavas lielkņazu un caru enerģiskā politika sakausēja slāvu un somu tautības, izveidojot lielkrievu nāciju. Tādā kārtā starp šīm abām tautām, lielkrieviem un baltkrieviem, radusēs liela starpība, lai gan izliekas, ka viņu valodas ļoti līdzīgas. Mūsu dienās baltkrievus nodarbina diezgan stipra nacionāla kustība un arī viņi tiecas pēc neatkarības. Tā ka attiecības starp latviešiem un baltkrieviem ir ļoti draudzīgas, tad latvieši ar visiem viņu rīcībā esošiem līdzekļiem pabalstīja Baltkrievijas tautisko atdzimšanu. Baltkrievu politiskie darbinieki ir atzinuši latviešu ostu svarīgo nozīmi priekš savas saimnieciskās dzīves, un Latvijas mērķis arī ir uzturēt draudzīgas attiecības ar šo ievērojamo aizmuguras zemi.

Lietavieši. Attiecīgi ņemot, visgarākā robeža ir starp latviešiem un lietaviešiem, kas pieder pie tās pašas rāsas kā latvieši. Starp latviešiem un lietaviešiem, sevišķi izglītotās šķirās, jau ļoti ilgu gadu pastāv draudzīgas attiecības. Vairākos gadu simteņos laiku pa laikam dažādos veidos ar jaunu spēku atjaunojas tieksmes uz kopīgu politisku organizāciju. Pašlaik lietaviešu politiskie darbinieki šai ziņā turas pie divām dažādām politiskām orientācijām. Vieni ar prieku redz lietaviešu un latviešu elementu ātro sakausēšanos labvēlīgos apstākļos, jo, pēc viņu domām, tas skaidri pierāda vienas pašas latviešu-lietaviešu tautas iespējamību, un viņi prasa vienu pašu latviešu-lietaviešu valsti. Latviešiem nav iemesla pretoties šīm tieksmēm, lai gan viņi netic, ka būtu iespējams radīt tieši šādu valsti. Pārējie lietaviešu politiskie darbinieki, skaitā daudz pārāki un ar lielāku iespaidu, vēlas Lietavas pilnīgu neatkarību, viņi spriež, ka ir

izdevīgāki uzturēt skaidras latviešu un lietaviešu stiprās tautiskās īpatnības nekā tās sajaukt vienu ar otru. Bet arī viņi pabalstītu tādu politisku organizāciju, kura aizsargātu un attīstītu abu tautu nacionālās īpatnības, līdz ar to atļaudama katrai tautai atbalstīties uz otru visās kopīgās politikas interesēs. No šīs mērenās un prātīgās politikas sagaidāmas vislabākās sekmes un var cerēt, ka latviešu-lietaviešu jautājums tiks izšķirts tādā veidā, ka abas puses ar to būs mierā.

Vispārīgi latvieši jau gadiem uzturējuši draudzīgas attiecības ar visām no agrākās krievu valdības apspiestām tautām, cerēdami uz kopīgu atsvabināšanu un neatkarīgu valstu nodibināšanu.

Latviešu politiku nosaka attiecības pret Krieviju un Vāciju.

Attiecības pret Vāciju.

Latviešu cīņa pret teitoņu tiekšanos uz austrumiem ir ļoti sena un ļoti nikna. Šai karā latvieši palika uzticami savai sensenai politikai, un vācu militārās virsvaldības politika okupācijas laikmetā attaisnoja šo latviešu neuzticību Vācijai. Vācieši tūlī atbalstījās uz krievu-vācu elementiem, viņi sistemātiski centās iznīcināt latviešus garīgā un materiālā ziņā, viņi bez kavēšanās iesāka kolonizēt zemi ar vāciešiem un šai nolūkā dibināja sevišķas biedrības un piešķīra tām vēsturē nepieredzētas priekšrocības. Vācieši arī sāka dibināt jaunas valstis starp Krieviju un Vāciju, bet šīs valstis vienmēr palika zem vācu virsvaldības, un vienmēr vienā vai otrā veidā latviešu tauta tika saskaldīta vai ietilpa valstīs, kur vācu elementam bija pārsvars. Kad ģeniālais maršals Fošs un sabiedroto karaspēka varonība bija satriekuši vācu varu Francijas kaujas laukos, vācieši grozīja savu politiku un sāka sistemātiski atdot zemi Krievijai. Šo politiku skaidri izpauđa vairāki vācu demokrātijas priekšstāvji Rīgā, pat sociālisti. Revolūcijas sākumā atzina latviešu neatkarību un apsolīja stipru palīdzību pret draudošiem lieliniekiem, ja latvieši izteiktos par labu federatīvai apvienībai ar Vāciju. Kad latvieši kategoriski atteicās, tad viņiem paziņoja, ka, pēc vācu valdības domām, latviešu zemes nevar būt suverēnas, jo šīs zemes uzskatāmas par krievu aizmugures zemes atslēgu, un vāciešiem krievu tirgus ir no ļoti liela svara vācu ražojumu pārdošanai un vācu rūpniecībai nepieciešamo neapstrādātu vielu iepirkšanai. Aiz šiem iemesliem Vācija nevar pabalstīt Latvijas neatkarību, jo latvieši var aizsargāt vai liegt

vāciešiem pieeju Krievijā un sekmēt nevācu tirdzniecību. Vācija nevar paturēt latviešu zemes, un viņa tās atdod Krievijai, kam nav iemeslu aizstāvēt vācu saimniecības izplatīšanos Krievijā. Šie ļoti skaidrie paskaidrojumi rāda, cik nesavienojamas ir latviešu un vācu intereses. Pēc sava ģeogrāfiskā stāvokļa Latvija ir dabīgs starpnieks starp Rietumiem un Austrumiem; viņas saimnieciskās un politiskās intereses prasa, lai viņu nesaistītu ne krievu, ne vācu virskundzība un viņai būtu iespējams atļaut visām civilizētām zemēm saprātīgi izmantot krievu aizmuguras zemi.

V

ATTIECĪBAS PRET KRIEVIJU

Latviešu politika pret Krieviju atkarājas no tām pašām saimnieciskām un politiskām interesēm kā pret Vāciju.

Senā apvienotā un centralizētā Krievija ir iznīcināta. Jaunu kārtību var radīt: 1) atjaunojot tādu vienotu Krieviju, kāda pastāvēja agrāk; 2) radot krievu federatīvu valsti; 3) nodibinot suverēnas valstis tais zemēs, kuras agrāk ietilpa reiz bijušā krievu ķeizara valstī.

Centralizētā Krievija. Apskatīsim atsevišķi šos trīs atrisinājumus. Pirmais ir centralizētas Krievijas atjaunošana. Krievu politiskās partijas ir izteikušās šādai politikai par labu. Var arī nepievest krievu politisko darbinieku paskaidrojumus. Bet lai būtu atļauts atkārtot 1919.g. 19.janvārī "Le Temps" ievietotos pazīstamā krievu valstsvīra Sazonova kunga vārdus: "Kas attiecas uz citām tautām, tad Krievija atzīst, ka viņām ir tiesības uz brīvu nacionālu attīstību tādā mērā, cik šīs tiesības dibinātas etnogrāfiskā un vēsturiskā ziņā, tomēr pastāvīgi ievērojot veselas, uz jauniem pamatiem iekārtotas ēkas dzīvības intereses." 1919.gada janvārī krievu politiskā konference Parīzē adresēja St. Pišona kungam sekošo paskaidrojumu: "Beidzot jaunajai Krievijai būs jāturas pie jaunas politikas, attiecoties pret svešautībām. Tautību politiskais stāvoklis valstī atkarāsies no viņu kultūras pakāpes un viņu vēsturiskām tradīcijām. Tautību tiesību un interešu saskaņošana ar valsts dzīvības interesēm - tāds būs galvenais uzdevums, kas jāatrisina ne vien

sakarā ar krievu valsts atjaunošanu uz jauniem pamatiem, bet arī saskaņā ar internacionālas vienības reorganizāciju.”

Tas pierēķināms krievu politiskiem darbiniekiem par lielu nopelnu, ka viņi izteikuši savas slepenās domas: valdīt par sveštautībām tāpat kā agrāk. Krievijas pagātne neļauj šīm tautībām uzticēties Krievijai. Personālūnija ar Somiju nebūt neaizsargāja Somiju. Nīštates miera līgumā bija nodrošināta Vidzemes autonomija, bet, kad krieviem iepatikās, viņi neievēroja savu parakstu. Tā, Krievija katreiz neatzina savu parakstu, kad viņa to atrada par izdevīgu. Krievu apsolījumiem nav nekādas nozīmes sveštautību acīs. Vai pasaules mieram būs pakalpots ar šādu agrākās krievu ķeizara valsts jautājuma atrisināšanu? Polija un Somija ir atdalītas no Krievijas, un Krievija jau ir apgraizīta. Bet vai citas sveštautības nevar palikt zem krievu virsvaldības? Mēdz teikt, ka tas stiprināšot Krieviju. Bet, lai iegūtu drošību, ka šis iznākums pareizs, tad jāzina, ko šīs tautības pašas domā par šādu atrisinājumu.

Visām sveštautībām, kas apdzīvo Krievijas rietumdaļu, ir daudz vecāka un daudz pārāka civilizācija, daudz stiprāka nacionāla organizācija, daudz attīstītāka inteliģence, stingrs raksturs un lielāka kultūra; viņām ir nesatricināms nacionāls lepnums, tām jāuzglabā lielas tradīcijas, un tāpēc pat normālos apstākļos, taisnos un vienlīdzīgos priekš visiem, viņām būs pārsvars pār krievu iedzīvotājiem, kamēr lielkrieviem nākotnē tādos pašos apstākļos sagaidāma svešu elementu virskundzība. Ar ko Krievija var pretoties šādam liktenim, ja ne ar rupjo spēku un skaitlisku pārsvaru? Tad to mums sola “tautību tiesību un interešu saskaņošana ar valsts dzīvības interesēm”». Patlaban visas tautības enerģiski pretojas krievu valsts atjaunošanai vecās robežās, un, ja viņas tiks ar varu spiestas pievienoties, tad arī viņas lietos varu, un tā kārtības un miera vietā būs radīts pastāvīgs juku mudžeklis. Krievija nevar viena pate uzturēt savu virsvaldību pār tautībām, un tai būs, tāpat kā agrāk, jāmēģina biedroties ar Vāciju. Jau grāfs Vite vienmēr uzskatīja biedrošanās politiku ar lielajām demokrātijām par krievu valsts eksistences, viņas patvaldnieka un viņa dinastijas apdraudētāju; viņš arī skaidri paredzēja, ka Lielkrievija nākotnē, pēc briesmīga anarhijas laikmeta, atjaunos veco draudzību ar centrālām valstīm. Šo attīstības gaitu jau sekmējuši Vācijā pie varas tikušie

sociāldemokrāti, un viņa būs vēl drošāka un ātrāka, ja Antante un viņas sabiedrotie paliks neitrāli, redzēdami, ka iznīcina dzīvo tautību mūri, kas šķir krievu un vācu masas. Grāfa Vites pareģojumi jau ir piepildījušies. Maz pamazām krievu politiskās partijas viena pēc otras nāk pie slēdziena, ka vācu draudzība ir Krievijai nepieciešama. Līdzko krievu valstsvīru galvās rodas skaidri noteikumi par Krievijas pastāvēšanu vecās robežās, viņi, tāpat kā agrāk Markovs, Miļukovs, Kerenskis, Ļeņins un citi, meklē ceļu uz Berlīni. Zināms, šodien Vācija ir uzvarēta; bet kas var paredzēt, kas būs rīt? Krievijā Vācija var atrast noteikumus, kas tai nodrošina uzvaru pār visu pasauli un dod iespēju vēl vienreiz sūtīt miljoniem krievu zemnieku pret civilizāciju, kā viņa to darīja 1763.gadā, kad Pēteris III nodeva Franciju Frīdriham II; starp 1789. un 1815.gadiem, kad Krievija zem Katrīnas II, Paula I un Aleksandra I kļuva neuzticama saviem sabiedrotiem, un 1853.gadā, kad viņa zem Nikolaja I karoja ar Rietumvalstīm. Tā ir tā pate Krievija, kas 1864., 1866, un 1870.gados pacieta Bismarka politiku, kura panāca Vācijas apvienošanu, un tā ir tā pate Krievija, kas 1917.gadā noslēdza atsevišķu mieru ar Vāciju. Pieprasot neatkarību no Krievijas un Vācijas, latvieši prasa vienīgi tādus noteikumus, zem kuriem Eiropa varētu novērst jaunu karu, vēl briesmīgāku nekā nupat pabeigto.

Krievu federācija. Ārzemēs bieži ir vēl runa par krievu federāciju, bet ieinteresētās tautas šo ideju jau sen atmetušas kā neizpildāmu. Viņas ir sapratušas, ka nav iespējams apvienot elementus, kuriem tik dažāda vēsture, civilizācija, tradīcijas, gars, rāsa, reliģija, tik nevienāds vairums un ģeogrāfiskais stāvoklis. Valsts vidienā apdzīvo lielkrievi, attiecīga vairuma ziņā vissvarīgākā, bet arī visneizglītotākā, visnabadzīgākā un daudzējādā ziņā politiskai virskundzībai visnenerģiskākā tauta. No krievu haosa tikai tad varētu dabīgi izveidoties federācija, ja centram būtu nepieciešamais pārsvars. Bet šis centrs nav pievilcīgs, viņš atstumj, un krievu valstsvīri nav par šo projektu runājuši, jo viņi skaidri saprot, ka centralizācija ir pirmais noteikums zem kura iespējama Lielkrievijas pastāvēšana vecajās robežās. Pēc 1917.gada revolūcijas krievu Pagaidu valdība sasauca pie iekšlietu ministra Pēterpilī apspriedi, kurai bija jāatrod pamati nodibinājamai krievu federācijai. Pēc centīgām pārrunām apspriede nāca pie slēdziena, ka krievu

federācija nav iespējama. Dažas nedēļas vēlāk šo pašu jautājumu apsprieda Kadetu partijas kongresā, kur Kokoškina kungs apvienoja savā ievērojamā ziņojumā visas ierunas pret krievu federāciju un lika Kadetu partijai pieņemt rezolūciju lielkrievu virsvaldībai par labu, it kā šis noteikums būtu vissvarīgākais pat priekš krievu valsts pastāvēšanas vecās robežās.

Visi mēģinājumi nodibināt krievu federāciju ir nākuši no panslāvistiem, kas federāciju uzskata tikai par labu līdzekli, kā krāpt tautu. Vācieši sastādīja Ukrainē ministriju vienīgi no veciem cara laika ierēdņiem, kuriem vajadzēja panākt Ukraines apvienošanu ar Krieviju. Baltijas krievu-vācieši zem fon Strika - baltiešu regentšaftsrāta priekšnieka vadības nesen mēģināja gāzt Latvijas valdību. Šie krievu-vācieši, kurus pabalsta vācu valdošās aprindas, arī cenšas atjaunot krievu monarhiju ar Baltiju kā Krievijas federatīvvalsti.

Neatkarīgas valstis. Beidzot vēl jāapskata trešais atrisinājums: neatkarīgu valstu nodibināšana uz Krievijas drupām. Principā civilizētas tautas piekrīt šim atrisinājumam, bet viņas iebilst, ka rītdienas Krievija un Vācija nekad nepielaidīs šādu valstu pastāvēšanu, ka šīs valstis nāks zem Krievijas vai Vācijas virsvaldības politiskā un saimnieciskā ziņā, ka šīs valstis nekad nevarēs pastāvēt kā neatkarīgas vai radīs saimnieciskus šķēršļus starp Austrumiem un Eiropu. Saimnieciskie jautājumi būs apskatīti kādā šī memoranduma nākošā daļā, še lai būtu atļauts aprobežoties vienīgi ar politisko viedokli. Bez šaubām, daļa krievu un vāciešu neaizmirsīs agrāko godību, ir pat ļoti labi iespējams, ka viņi ar ieročiem rokā mēģinās pārvarēt jaunās valstis. Bet šo jautājumu var apskatīt no diviem viedokļiem; no latviešu un Eiropas. Neatkarīgajai Latvijai būs arī iespēja sevi aizsargāt; viņa varēs pacelt savu balsi politiskā pasaulē, varēs izteikt savu gribu un izskaidrot savas lietas. Bez tam viņa nav viena pate šādā stāvoklī; latviešiem ir tādas pašas intereses kā somiem, igauņiem, lietaviešiem, baltkrieviem, poļiem, ukraiņiešiem un rumāņiem, kuri baidās no pārāk stipras Vācijas, kas vēlētos iekarot vai atriebties; apvienoti 100 miljoni mazo tautību locekļu var krievu vai vāciešu iekarošanas politiku padarīt drusku mērenāku. Kāds labums Eiropai no šādas politikas? Viņa aprobežos Krievijas un Vācijas uzbrukuma līdzekļus, radīs pretsvaru krievu un vācu

milzīgām masām, aizkavēs šo spēku savienošanos, nolikdama šķērsroku starp Krieviju un Vāciju no Baltijas jūras līdz Melnai jūrai, vislabāk nodrošinās pasaules mieru un cilvēces mierīgu attīstību. Latvijas neatkarība palīdz nodrošināt līdzsvaru Vidus Eiropā.

Tie ir iemesli, kas pamudināja latviešu tautu iesniegt lielvalstīm lūgumu atzīt viņas neatkarību.

1921

**Latvijas Ārlietu ministra Zigfrīda Annas Meierovica runa
Satversmes sapulces sakarā ar Latvijas atzīšanu de iure.
1921.gada 18.februārī**

Latvijas Vēstnesis. – 2002. – 25. janvārī.

Prezidenta kungs, Augstā sapulce! Mans šīs dienas uzdevums ir sniegt ziņojumu par manu ceļojumu ārzemēs, kas ilga 3 mēnešus. Šī ceļojuma mērķis bija panākt Latvijas valsts tiesisko atzīšanu. Lai minēto mērķi sasniegtu, vispirms mēģinājām panākt Latvijas uzņemšanu Tautu savienībā. Kā zināms, tas mums pilnā mērā Ženēvā neizdevās. Gribu tuvāk pakavēties pie Tautu savienības pirmās kopsapulces, kura piegrieza vērību 6 galvenām darbības nozarēm. Vispirms, panāca iekšēju noorganizēšanos; otrkārt, noteica attiecības starp Tautu savienību un valstīm; treškārt, juridiskā komisija pieņēma obligātoriskus šķīrējtiesu statūtus un iecēla šķīrējtiesas institūtu, kura uzdevums izšķirt strīdus un novērst komplikācijas starp dažādām valstīm; ceturtkārt, pieņēma noteikumus par atbrūošanos, kas jāievēro visām valstīm. Ļoti redzamu vietu, piektkārt, ieņēma saimnieciskās problēmas, kas bija sagatavotas Briseles finanču konferencē. Šos lēmumus ar maziem pārgrozījumiem pieņēma Tautu ligas I. kopsapulce Ženēvā. No tiem mūsu jaunās valstis interesētu it īpaši tas, ka ir radīta iespējamība uz vieglākiem noteikumiem aizņemties naudu ārzemēs, ar Tautu ligas speciālu organizāciju starpniecību. Beidzot, sestkārt, Tautu savienības pirmā kopsapulce paplašināja savu sastāvu, pieņemot jaunus biedrus.

Jāsaka, diemžēl, ka pagājušos novembra un decembra mēnešos mēs gan neesam bijuši tie, kas būtu varējuši lepoties kā tagadējie Tautu ligas locekļi, tomēr dažas jaunās valstis ir uzņemtas Tautu savienībā, piemēram: Somija, Bulgārija, Austrija un dažas citas, tā ka arī šinī virzienā Tautu liga ir mēģinājusi, kaut arī ne visai daudz, paplašināt savu sastāvu. Kopiespāids no I sapulces ir vispārēja vēlēšanās nostiprināt Tautu ligu kā starptautisku iestādi. Viņas nostiprināšanai ir darīts ļoti daudz, un pirmā sapulce nav nobeigusies, kā to Tautu ligas ienaidnieki gaidīja, ar sabrukumu, bet taisni otrādi: Tautu liga ir nostiprinājusies un noorganizējusies, un ir

izjūtama vēlēšanās, lai viņa pastāvētu; nav domājams, ka viņas ienaidnieki viņu varēs satricināt.

Ženēvā nepacēlās neviena balss no kreisās puses pret Tautu savienību. Viņas ienaidnieki bija vienīgi no labās puses, uzskatīdami Tautu ligu par lielvalstu suverēno tiesību ierobežotāju. Katru mēģinājumu satricināt Tautu savienību, piem., Argentīnas pārstāvja aizbraukšanu, kas nebūt nenožīmē Argentīnas izstāšanos no Tautu ligas, uzņēma ar sašutumu, un šī demonstrācija atrada tikai tagadējā Ziemeļamerikas ārlietu ministra piekrišanu. Otrs diezgan tipisks iespaids no pirmās Tautu ligas kopsēdes ir vēlēšanās panākt un uzturēt pasaules mieru. Katrs mazākais mēģinājums traucēt mieru atrada Tautu ligas gandrīz nedalītas majoritātes ļoti asu un negatīvu izturēšanos.

Pēc šī vispārējā apskata piegriezīsimies jautājumam, ko Latvija Ženēvā ir guvusi? Kā zināms, mūsu uzņemšanas lūgumu atlika. Visas uzņemamās valstis bija sadalītas trijās kategorijās: tādās, kas tiek uzņemtas; tādās, kas tiek atraidītas, un tādās, kuru uzņemšana tiek atlikta. Pārbaudot uzņemšanas vai tā saucamās 5. komisijas atsaukumi par Latviju, jāsaka, ka šī atsauksme ir labvēlīga. Izrādījās, ka Latvija visus Tautu ligas priekšā rakstītos noteikumus izpilda: noteikumi par teritoriju ir ievēroti, robežas ir nospraustas; pastāv stabila valdība, pastāv demokrātiska iekārta; armijas, jūras un gaisa spēku ziņā Latvija nav pārkāpusi neviena Tautu ligas priekšā rakstītā noteikuma. Bija tikai viens apstāklis pret mums, un proti: mēs toreiz vēl nebijām atzīti de iure, jo Latviju bija atzinusi tikai Pad. Krievija uz miera līguma pamata. Pārējās valstis bija atzinušas mūs toreiz tikai de facto. Ievērojot to, 5. komisijas slēdziens bija, ka dažu apstākļu dēļ tanī brīdī Latvijas uzņemšana Tautu ligā nebija iespējama. Kaut gan mēs dabūjām morālisku triecienu un netikām uzņemti, t.i., netikām atzīti, jo uzņemšana līdzinājās pilntiesīgai atzīšanai, kaut ko pozitīvu Latvija Ženēvā tomēr ieguva. Pozitīvo, ko Ženēva Latvijai deva, var sadalīt trijās tēzēs. Vispirms mums deva tiesību iestāties par pilntiesīgu biedru visās starptautiskajās tehniskajās organizācijās, par ko Ženēvā ļoti pamatoti lietoja izteicienu, ka ar šo lēmumu mēs esot nogājuši pusceļu starp de facto un de iure atzīšanu. Patiesībā tā tas arī bija. Mums ir piešķirta tiesība visās starptautiskās organizācijās ņemt dalību kā pilntiesīgam biedram. Jāpiezīmē, ka

visas starptautiskās organizācijas, kas līdz Tautu savienības kopsēdei pastāvēja vairāk vai mazāk neatkarīgi, apvienoja un padeva Tautu ligai. Viņai ir padots: internacionālais Sarkanais krusts, higiēnas organizācijas, pasta ūnija, dzelzceļa ūnija un finansiālās organizācijas, kas radītas sakarā ar tagadējo saimniecisko sabrukumu visā pasaulē. Viss tas ir apvienots zem Tautu ligas. Tas bija pirmais pozitīvais panākums, kā to jau teicu iepriekš. Otrs praktiskais panākums priekš galīgas atzīšanas iegūšanas bija tas, ka uzņemšanas jautājumu izvirzīja atklātā sēdē, kurā izrādījās, ka nav nekādu pamatotu iemeslu pret Latvijas atzīšanu, jo pati 5. komisija bija motivējusi, ka pret tūlītēju uzņemšanu runājot vienīgi kādi “apstākļi”. Sakarā ar to izvirzījās jautājums: ko nozīmē apstākļi, kas tie ir par apstākļiem un kas no starptautiskā viedokļa būtu šīm valstīm jāievēro, lai viņas varētu no de facto pārvērsties par de iure valstīm? Pats par sevi saprotams, ka lietas apgaismošana atklātībā radīja mums lielas simpatijas presē un sabiedrībā ne vien Ženēvā, bet arī citur. Šis panākums bija akadēmisks, un mēs to izlietojām kā ieroci de iure panākšanai no lielvalstu puses. Trešais, ko panācām Ženēvā, bij tās 5 valstis, to starpā arī Itālija, viena no Sabiedroto lielvalstīm, un Portugale, kuras nodeva savas balsis par Latvijas uzņemšanu. Ar savu balsojumu šīs 5 valstis izteica pilnīgi nepārprotami, ka viņas ir par Latvijas kā tiesiskas un neatkarīgas valsts atzīšanu de iure. Tas bija trešais panākums. Protams, tie bija relatīvi panākumi, tas bija diezgan ievērojams solis uz priekšu, bet mēs to par tādu neuzskatījām. Mēs pasvītrojām, ka mums nodarīta netaisnība, īpaši kļiedzoša tāpēc, ka citas valstis, kā, piemēram, Albānija, kurai pat robežas nav kārtīgi nospraustas, tomēr ir uzņemta. Par to pat uzbudinājās Vācijas mums ne visai draudzīgā preses daļa, nerunājot nemaz par pārējo presi, sacīdama, ka Baltijas kultūras valstu nostādīšana ārpus Tautu savienības un mazās Albānijas uzņemšana ir netaisnība.

Pēc nobalsošanas par Latvijas uzņemšanas atlikšanu mēs demonstratīvi atstājām Ženēvas reformācijas zāli un aizbraucām no Ženēvas, paziņodami, ka mūsu pamatotās prasības nav ievērotas un tāpēc mēs atstājam šo pilsētu. Jau Ženēvā mēs novērojām, ka mūsu uzņemšanas lieta atkarājas no lielvalstu izturēšanās. Sevišķi spilgti tas parādījās Armenijas jautājumā. Nepagāja neviena sēde, kur viena

vai otra no redzamākām Tautu ligas figūrām neparādītos savā labvēlīgā pozā uz tribīnes un neveltītu ļoti skaistus vārdus nabaga Armenijas tautai, līdz tam, kamēr Londonas konference, kurā piedalījās 3 lielvalstis, nenolēma Armeniju neuzņemt Tautu ligā. Kaut gan pa to laiku 5. komisija un Tautu savienība jau bij izteikušās par Armenijas uzņemšanu, pēc šī Londonas lēmuma Armeniju tomēr neuzņēma; viņas uzņemšanu pat neatlika, bet atraidīja. Tas skaidri pierādīja, ka jauno valstu uzņemšana lielā mērā atkarājas no Sabiedroto lielvalstu izturēšanās šīnī lietā.

Pirms es beidzu savu īso pārskatu par Tautu savienību, gribu vēl aizrādīt, ka Tautu savienība nav kompakta masa ar viengabala ieskatiem. 41 valsts, kas piedalījās pirmā Tautu savienības kopsapulcē, sadalījās trīs vairāk vai mazāk nogrupētās apakšstrāvās. Pirmā bija - Sabiedrotie, otrā - neitrālie un trešā - Dienvidamerikas valstis, skaitā apmēram 14. Sabiedrotie, protams, visur mēģināja aizstāvēt savu līniju, bet viņiem nācās stipri rēķināties ar grūtībām ne tikai savās mājās vien, bet arī ar citām valstīm, īpaši ar neitrālām, kuras Holandes pārstāvja fon Karnebeka vadībā mēģināja panākt Vācijas uzņemšanu Tautu savienībā. Pret to stingri nostājās Francija. Trešā strāva, Dienvidamerikas valstis, atšķīrās no pārējām ar to, ka viņas ir mazas valstiņas, daudzas skaitā un rada zināmu pretsvaru lielvalstīm. Dienvidamerikas valstis sargāja mazo valstu tiesības un šīnī jautājumā veda cīņu ar lielvalstīm.

No Ženēvas mēs aizbraucām uz Itāliju, lai no lielvalstīm panāktu mūsu valsts atzīšanu. Mēs gribējām noskaidrot Itālijas sirsnību mūsu atzīšanas lietā.

Ja Itālija nopietni stāv par Latvijas atzīšanu, tad mums izlikās par nepieciešamu panākt, lai Itālija ņemtu šīs lietas iniciatīvu savās rokās. Itālijā mēs atradām neparastu un negaidītu sirsnību. Mūs saņēma nevis kā de facto, bet kā galīgi de iure atzītas valsts pārstāvjus. Izrādījās, ka Itālijas domas par Latvijas atzīšanu ir pilnīgi nedalītas. To apliecināja Itālijas suverēns - karalis, Itālijas valdības pārstāvji Džioliti un grāfs Sforca, parlamenta priekšsēdētājs de Nikola un citi. Mēs patiesi redzējām, ka nav divu domu par Baltijas valstu atzīšanu Itālijā. Itālija, šī valsts, kas vēl nesen bija tik ilgi karojusi par savu brīvību, cīnīdamās par savu atzīšanu 35 gadus, - vislabāk saprata mūsu vēlāšanos un tieksmes pēc tautas un nācijas

augstākām tiesībām, proti, pēc valsts. Itālijai pieder pirmie lielle nopelni arī Ženēvas balsošanā. Viņa apsoliņās uzņemties iniciatīvu Latvijas un Baltijas valstu atzīšanas lietā un to arī izveda.

Mūsu tālākā darbība norisinājās Francijā. Mēs pazinām Francijas izturēšanos Baltijas valstu lietā. Mēs zinājām, ka Francijas valdība izlikās mums nedraudzīga un ka viņas politika iziet uz vecās Krievijas nodibināšanu ar intervencijas, blokādes un citu līdzekļu palīdzību. Tomēr izrādījās, ka notikumi arī uz Francijas sabiedrisko domu un valsts vadītājiem bija atstājuši tādu iespaidu, ka līdzšinējā politika ir bijusi nepareiza. Jau Ženēvas konferences laikā mums bija zināms, ka ir svārstīšanās Francijas politikā attiecībā uz mūsu atzīšanu. Mēs zinājām, ka Leona Buržuā un Vivianī ceļojums uz Parīzi stāvēja sakarā ar šo svārstīšanās politiku. Pagājušā gada decembra beigās Francija bija nonākusi pie pārliecības, ka ar intervencijas palīdzību vecā Krievija nav atjaunojama, ne arī jaunā Krievija uzbūvējama. Daudzie intervencijas mēģinājumi, ko tā bija piedzīvojusi un pabalstījusi, bija izrādījušies par nesekmīgiem, un, beidzot, piemērs ar Vrangelja armijas sabrukšanu pārliecināja Francijas valdību, ka solījumi, ko krievu emigranti dod, nepiepildās, jo šīs emigrantu grupas stāv tālu no savas tautas un nesaprot to, kas tautā notiek. Tāpat arī blokādes politika nerasniedza mērķi. Rietumeiropa un arī Francija tagad saprot, ka no blokādes cieš vienīgi plašas tautas masas, bet ne lieliniecisms, pret ko bija vērsta visa līdzšinējā Francijas politika. Francijā daudz runāja par sacelšanos sarkanā armijā, un 150 000 krievu emigrantu, kas pašlaik atrodas Parīzē, propagandēja, ka nāks kāds baltais ģenerālis, kam armija sekos un kas Krievijā nodibinās kārtību tāpat, kā tas notika Francijas revolūcijas laikā. Bet arī šī iespējamība Francijas valdībai izlikās par neizvedamu pēc tam, kad tā bija pārliecinājusies, ka režīms, kāds ir Krievijā, nav tāds, kāds bija franču revolūcijas laikā, kad armija pārgāja Napoleona pusē. Francija nāca pie pārliecības, ka sacelšanās nav gaidāma, jo visa armijas iekārta Krievijā stāv zem padomju iestāžu stingras kontroles, un visi līdzšinējie sacelšanās mēģinājumi palikuši bez sekmēm. Kad mēs iebraucām Parīzē, Francijas valdības šaubīšanās bija nonākusi tiktāl, ka bija iespējams panākt Francijas labvēlību attiecībā uz mūsu lietu. Francija Miljerāna personā mums solīja gādāt par mūsu atzīšanu. Bet kā katrā valstī, tā

arī Francijā mums ir pretinieki. Ja mūsu jautājums būtu iepriekš diskutēts Francijas parlamentā, varbūt pret mūsu atzīšanu būtu izteicies parlamenta vairākums, kaut gan senātā mums bij nodrošināts labvēlīgs iznākums. Turpretim valdība un valsts prezidents ne tikai vārdiem, bet arī ar darbiem pierādīja, ka Francija, būdama uzticama līdz beidzamam brīdim savam agrākam sabiedrotam Krievijai, beigu beigās ir sapratusi, ka Krievija šo uzticību ir laužusi, kāpēc Francijas valdība nostājās par mums. Tā bija Francijas valdība, kas 29. decembrī izsūtīja pieprasījumus citām lielvalstīm atzīt Baltijas valstis de iure. Tātad pateicoties divām latīņu tautām - Itālijai un Francijai - un pateicoties viņu enerģijai, mēs panācām to, kas mēs tagad esam.

Katrā zemē, izņemot Itāliju, kā es jau aizrādīju, mūsu lietā bija divas domas. Francijas parlamenta vairākums nebija par mums. Pret mums strādāja 150 000 krievu emigrantu un pazīstami krievu darbinieki, kas bija ieobraukuši no Amerikas. Arī Anglijā bija divas strāvas: viena mums labvēlīga, otra, nevar teikt, ka nelabvēlīga, bet tāda, kas izteicās par jautājuma atlikšanu. Anglijas politika nemainās, un tāda, kāda viņa bijusi, tā palika arī līdz beidzamam brīdim. Savā laikā mums Anglija izlikās par labvēlīgāko, un savu politiku tā nebūt nav mainījusi. Ja latīņu tautas nostājās it kā pirmā vietā, tad tas izskaidrojams ar to, ka viņas savus ieskatus Latvijas lietā bija pēkšņi mainījušas mums par labu. Anglijas politika ir "lēna, bet droša" (slow, but sure), un tāda tā bij arī mūsu jautājumā.

Pēc tam, kad bijām panākuši lielvalstu labvēlību, mēs atgriezāmies uz Parīzi, kur 22. janvārī notika Lielbritānijas, Francijas, Itālijas, Japānas un Beļģijas pārstāvju konference. Parīzē mūsu jautājumu pārrunāja trīs dienas: pirmoreiz - 24. janvārī - bez panākumiem, otrreiz - 25. janvārī - tāpat bez panākumiem un beidzot 26. janvārī - pēc garākas pārrunas - ar pozitīviem panākumiem, proti, šī Sabiedroto valstu konference izteicās principā par Baltijas valstu atzīšanu.

Apstākļi, kas runāja pret Latvijas un pārējo Baltijas valstu de iure atzīšanu, bija sekošie: pirmais un pats svarīgākais iemesls, kas bija mums pretim, ir mūsu saimnieciskais stāvoklis. Ārzemēs ļoti labi to pārredz un pārzin; tāpēc viens otrs aizrādīja: jūs esat savu valsti atbrīvojuši, jūs prasāt pēc patstāvības, bet jūs tomēr vēl neesat

pierādījuši savu saimniecisko neatkarību; jūsu un Igaunijas budžets šogad noslēgts ar tādu un tādu deficitu; jūsu izvedumi ir tik un tik reiz mazāki par jūsu ievēdumiem; tas runā pret jūsu atzīšanu, jo kamēr jūs neesat pierādījuši savu saimniecisko patstāvību, jums nevar dot atzīšanu; un lai gan jūs esat pierādījuši savu politisko gatavību, jūs neesat gribējuši vai neesat varējuši noslēgt līgumus ar ārzemēm, kas jums sniegtu palīdzīgu roku jūsu saimnieciskās dzīves atjaunošanā un stabilāku ekonomisko apstākļu radīšanā. Tas bija viens no tiem argumentiem, ko arvienu nostādīja pret mūsu atzīšanu. Es negribu šē atkārtot, ko es uz to atbildēju - atbildes man bija, - un tās būtu bijušas katram latvietim. Otrs apstāklis, kas runāja mums pretim, bija Ziemeļamerikas tagadējā prezidenta Vilsona noteiktā opozīcija. Es nesaku - Ziemeļamerikas, bet gan - viņas tagadējā prezidenta Vilsona opozīcija. Šo opozīciju mēs esam jutuši uz katra soļa. 10. augustā ar savu slaveno notu Vilsons noteikti nostājās pret Baltijas valstu atzīšanu. Šo Vilsona izturēšanos mēs jutām arī Ženēvā. Arī tur viņš paziņoja, ka viņš savu 10. augustā ieņemto stāvokli pret Latvijas un pārējo Baltijas valstu atzīšanu negroza. Vilsona notu iesniedza Ženēvas konferencei. Uz Francijas pieprasījumu Vašingtonai par Baltijas valstu atzīšanu sekoja negatīva atbilde, kā tas arī bija gaidāms. Beidzot, Parīzes konferencei sanākot, Ziemeļamerikas ļoti cienītais prezidenta kungs bija turējis par vajadzīgu paziņot vēlreiz konferencei savu noraidošo izturēšanos pret Baltijas valstu atzīšanu. Bez šaubām, Ziemeļamerika reprezentē tik lielu faktoru, ka nerēķināties ar to nevarēja. To izlietoja mūsu pretinieki. Mūsu aizstāvji tomēr ar šo apstākli nerēķinājās gluži vienkārši tāpēc, ka viņiem bija noteikti zināms, ka šo politiku, pēc visām varbūtībām, pēc dažiem mēnešiem grozīs Baltijas valstīm par labu. Pret mūsu atzīšanu bija arī tas, ka pastāv strīdus starp Poliju un Lietuvu. Arvienu atsaucās uz Lietuvas konfliktiem ar Poliju, un tā kā Lietuvas robežu jautājums neesot vēl izšķirts, tad sakarā ar to esot arī jāatliek pārējo valstu atzīšana. Turpmākais arguments, ko uzsvēra ļoti bieži, bija tas, ka Baltijas jautājuma atrisināšana esot saistīta cieši ar Krieviju, pie kam daži no Latvijas tūlītējas atzīšanas pretiniekiem gan domāja par nākamo Krieviju, citi par agrāko Krieviju un pārējie par tagadējo Krieviju.

Tomēr par spīti visam tam, trešā dienā, proti 26. janvārī, mēs panācām, ko vēlējamies: mūs vienbalsīgi atzina par de iure valsti.

Augstākās Sabiedroto padomes lēmums sadalījās 3 daļās. Pirmkārt, nolēma principā atzīt visas 3 Baltijas valstis; otrkārt, atzina nekavējoties Latviju un Igauniju un atlika Lietuvas atzīšanu līdz Lietuvas - Polijas strīda izšķiršanai; treškārt, uzdeva konferējošo 5 valstu vārdā Augstākās padomes prezidentam Brianam paziņot šo lēmumu Latvijas un Igaunijas miera delegāciju priekšsēdētājiem Parīzē.

Sakarā ar notikušo izvirzās jautājums, ar kādiem noteikumiem saistās Latvijas tiesiskā atzīšana? Atrodoties Ženēvā, Romā, Parīzē un Londonā, bieži nācās dzirdēt priekšlikumus, par kādiem varētu panākt atzīšanu: runāja par dažādām koncesijām, par agrākās Krievijas parādiem un dažādām citām kombinācijām. Tomēr no 24. līdz 26. janvāra apspriedēs, kad mūsu jautājumu izšķīra, noskaidrojās, ka Latvijas de iure atzīšanu bija panākta bez jebkādiem noteikumiem, bez koncesijām un citām kombinācijām. Mēs esam panākuši de iure bez kaut kādām klauzulām, un varam tagad savu nākamību veidot kā pilntiesīga valsts tā, kā mūsu valsts intereses to vislabāk prasa.

Par nozīmi, kāda ir tiesiskai atzīšanai, man šē nav ko runāt. Augstā sapulce varbūt labāk nekā es apzinās tās sekas, kādas tai ir. Politiskā un saimnieciskā stabilizācija, ciešākas attiecības ar ārzemēm, brīvākas rokas saimniecisku līgumu slēgšanai, uzņemšana Tautu ligā - tās ir īsumā dažos vārdos izteiktās vispārīgās līnijas, ko mums nes un arī nākotnē dos de iure.

Beidzot savu pārskatu, nevaru neatzīmēt vienu lietu: pateicību, ko esam parādā ārvalstu pārstāvjiem Rīgā, kuri ar saviem labvēlīgiem ziņojumiem ir lielā mērā sekmējuši mūsu atzīšanas darbu. Mīļš paldies viņiem! (Stipri aplausi.) Paldies arī mūsu sūtņiem, kas ārzemēs strādājuši ļoti nelabvēlīgos apstākļos. Viņi veikuši savu grūto uzdevumu ar lieliem panākumiem. Arī viņiem mīļš paldies! (Aplausi.) Ar to būtu izsmelts īsais pārskats par manu ceļojumu, viņa mērķi un taktiku, ar kādu šis mērķis tika sasniegts.

Es pāreju uz ziņojumu par Latvijas ārlietu politiku nākotnē. Mums mēdz pārnest, ka Latvijai esot tā saucamā "Sabiedroto" orientācija, kaut gan par tādu orientāciju paši Sabiedrotie, nezina, vai

būs pārliecināti. Mēs līdz šim esam pieturējušies pie Latvijas orientācijas, un to darīsim arī uz priekšu. Latvijas turpmākās attiecības pret Sabiedroto lielvalstīm būs labas un sirsnīgas. Mēs nedrīkstam aizmirst, ka, pateicoties Sabiedroto uzvarai, brīvā Latvija varēja nodibināties. Ja Sabiedrotie nebūtu uzvarētāji, nebūtu bijis arī Latvijas valsts. Tie bija Sabiedrotie, kas Latviju pēc tam, kad viņa ļoti grūtos un smagos apstākļos noorganizēja savu valsti, atzina par pilntiesīgu locekli pārējo nāciju vidū. Sabiedrotie ir bijuši mūsu pirmie draugi, un ar tādu pašu draudzību, ar kādu viņi nākuši mums pretim, mēs viņiem atbildēsim.

Pārejot pie Latvijas kaimiņu valstīm, es īsi gribētu pakavēties vispirms pie Vācijas. Vācija pēc Sabiedroto atzīšanas arī atzinusi mūs kā tiesisku, patstāvīgu un neatkarīgu valsti. Tāpēc bij zināms pārsteigums visiem, kad lasījām Vācijas ārlietu valsts ministra Simonsa runu par mākslīgiem Sabiedroto radītiem barjēriem. Es turu par vajadzīgu lietas noskaidrošanas labā šo jautājumu šai tribīnē paplašināt. Sarunā ar Vācijas valsts ārlietu ministru pēdējais man apliecināja, ka viņa politika ir pret jaunām valstīm kā pret barjēru starp lielām saimnieciskām vienībām, kādas ir Vācija un Krievija. Vācija vēlētos, lai šīs valstis būtu par tiltiem starp viņu un Krieviju. Protams, šis papildinājums, ko deva Vācijas valsts ārlietu ministrs Simons, Latvijai tikai tiktāl ir pieņemams, ka mēs saimnieciskā ziņā negribam būt par barjēru starp valstīm. To mēs esam apliecinājuši diezgan skaidri un noteikti ar līgumiem, ko esam noslēguši ar Vāciju un Krieviju. Mēs esam devuši vajadzīgās garantijas tā saucamam "saimnieciskam tiltam". Mēs gribam būt par tiltu, bet ne par barjēru starp Krieviju un Vāciju, kā arī pārējām valstīm saimnieciskā ziņā. Tomēr būt par tiltu politiskā ziņā nozīmētu atsacīties no Latvijas valsts idejas, ja ne tagad, tad pēc 10 vai 20 gadiem. Kamēr mēs stāvam uz valsts idejas, tikmēr mēs nevaram būt par tiltu politiskā ziņā.

Tālāk pāreju pie mūsu otrā lielā kaimiņa - Krievijas. Visiem ir labi zināms, ka beidzamā laikā mūsu attiecības ar Padomju Krieviju lielā mērā uzlabojušās, un nav nekāda iemesla domāt, ka tās nākotnē paliktu ļaunākas. Man šķiet, ka Krievijas problēmas atrisināšana tuvojas savai izšķiršanai. Mūsu atzīšana ne vien mums, bet arī Krievijas lietu nokārtošanai un visai austrumu jautājumu

atrisināšanai ir liels solis uz priekšu. Tā nozīmē jaunās Krievijas republikas robežu nospraušanu. Lai izšķirtu Krievijas jautājumu galīgi, atliek vēl tikai vienoties par viņas valstiskās pārvaldes formas atzīšanu, un arī šis jautājums evolūcijas ceļā tuvojas savai atrisināšanai. Ir pilnīgi skaidrs, ka Lielbritānija tuvākā nākotnē noslēgs tirdzniecisku līgumu ar Padomju Krieviju, līdz ar to atzīdama tagadējo režīmu Pad. Krievijā vismaz par de facto valdību. Nav ne mazāko šaubu, ka šim aktam sekos nekavējoties Itālija, un ar diezgan lielu pārliecību varētu apgalvot, ka nepaies ilgs laiks, kad to pašu darīs arī Francija. Tagadējā Francijas kabinetā ir ļoti redzami vīri, piemēram, kara ministrs Bartū (Barthou), kas jau tagad uzstājas par tūlītēju tirdzniecisku sakaru uzsākšanu ar Padomju Krieviju. No minētā redzams, ka Krievijas problēma pakāpeniski un soli pa solim tuvojas savai atrisināšanai. Loģiskas sekas no tā būs lielākas vienlīdzības radišana pasaulē, racionālāka preču apmaiņa, bet par visām lietām - miera nodrošināšana. Tāpēc cerams, ka tās attiecības, kādas Latvija paguvusi beidzamos mēnešos ar Padomju Krieviju nodibināt, uzlabosies arī nākotnē.

Runājot par mūsu kaimiņu ziemeļos, Somiju, man nav daudz ko teikt. Mūsu attiecības ir bijušas vienmēr vislabākās un vissiltākās. Fakts, ka Somija, šī granītā kaltā ziemeļtauta, bija pirmā, kas mūs atzina de iure, paliks arvienu Latvijas tautā nedzēšams.

Attiecības ar Igauniju ir lielākā mērā uzlabojušās, kā ar pārējiem kaimiņiem. Ja pirms deviņiem mēnešiem attiecības ar Igauniju bij asas, tad tagad apstākļi jau ir tiktāl nobrieduši, ka varam konkrēti stāties pie ciešu sakaru izveidošanas dzīvē. Igaunija ir izrādījusi lielu interesi par Latviju: Igaunija ir darījusi visu, lai panāktu draudzību ar Latviju, un mūsu sirsnīgākā vēlēšanās un nepieciešamā vajadzība ir šo draudzību mīļi un ar atplestām rokām pieņemt, un to mēs darīsim.

Latvijas satversmes sapulces delegātu viesošanās Lietuvā, Lietuvas de iure atzīšana no Latvijas puses pietiekoši skaidri liecina par mūsu draudzīgo politiku pret Lietuvas valsti; mēs darīsim visu, cik mūsu vājos spēkos stāv, lai sekmētu Lietuvas de iure atzīšanu arī no Sabiedroto puses, un, es domāju, Lietuvai nevajadzēs ilgi uz to gaidīt.

Tālāk gribu runāt par Latvijas attiecībām ar otru mūsu dienvidus kaimiņu - Poliju. Bez šaubām, nevar būt domu starpības par to, ka Latvijai ir zināmas kopīgas intereses ar Poliju. Tomēr priekš politiskas vienošanās ar Poliju nevar aiztaisīt acis uz dažiem kavēkļiem, kas šo vienošanos neveicina. Vispirms Polija vēl nav noslēgusi mieru ar Padomju Krieviju; varbūt viņa drīzumā to darīs, bet, kamēr tas nav noticis fakts, tikmēr tas ir par kavēkli politiskai tuvināšanai. Mēs arī zinām, ka Polijā ir grupas, kas domā par Lietuvas iekorporēšanu Polijā. Tas ir pret mūsu interesēm, un mēs, cik tas mums būs iespējams, darīsim visu, lai to novērstu. Beidzot Lietuvas-Polijas konflikts ir nopietns šķērslis savstarpējai tuvināšanai starp piecām Baltijas valstīm. Nav iespējams stāties politiskās kombinācijās ar valstīm, kurās pastāv neapreķināmi iksi. Tomēr mūsu attiecības pret Poliju arī nākotnē būs korektas un tikpat draudzīgas kā Polijas attiecības pret Latviju.

Tiktāl par Latvijas ārlietu politiku pret citām valstīm.

Par Ārlietu ministrijas vispārīgiem uzdevumiem nākotnē ir jāsaka daži vārdi. Mēs esam de iure panākuši, mūsu turpmākais uzdevums ir šo ieguvumu nostiprināt. Mūs ir atzinušas 13 Eiropas valstis, bet mūs vēl nav atzinusi Amerika. Tas ir apstāklis, ar ko ir ļoti nopietni jāērēķinās. Mēs varam cerēt, ka tuvākā nākotnē Ziemeļamerika Latvijas de iure atzīšanai piegriezīs vajadzīgo vērību. Daudz vieglāk būs panākama de iure atzīšana Dienvidamerikas valstīs, kas ir apliecinājušas savu sirsnību Ženēvas konferencē. Esmu pārliecināts, ka panāksim de iure atzīšanu arī no Ziemeļamerikas, kad beigsies tagadējā valdība un nāks jauna. Mēs nedrīkstam atdusēties uz līdz šim gūtiem lauriem: mums jānostiprina de iure ar visiem līdzekļiem. Pirmais uzdevums ir panākt Latvijas tiesisko atzīšanu visā pasaulē, un otrs - radīt ciešākas saites ar ārvalstīm, noslēdzot ar tām starptautiskus līgumus, kas līdz šim nebija iespējams, pie kam pašu galveno vērību piegriezīsim saimnieciski-tirdznieciskiem līgumiem, jo mēs dzīvojam laikmetā, kur saimnieciskie jautājumi un ekonomiskie apstākļi noteic visu politiku. Ar to es savu pārskatu beidzu.

To darot, vēlos konstatēt, ka Latvija ir paveikusi divus posmus savā cīņā par valsts neatkarību, proti: Latvijas atbrīvošanu un Latvijas atzīšanu. Abas šīs cīņas ir kronētas ar uzvaru. Ja esam

atbrīvoti, ja samērā tik īsā laikā - divos gados un dažos mēnešos - esam panākuši tiesisko atzīšanu, tad jāvaicā, kas mūs tik ātri pie uzvaras vedis? Tā bija tā vienprātība, kas mūs vienoja šinī cīņas laikmetā. Tiklab cīņā pret mūsu ārējo ienaidnieku, kā arī cīņā pēc Latvijas tiesiskās atzīšanas mēs bijām vienprātīgi. Mums tagad stāv priekšā ļoti sarežģīts, grūts un garš cīņas laikmets: saimnieciskās dzīves nodibināšana, nostiprināšana un izbūve. Arī te uzvaru gūsim ātrāk, ja mums netrūks vienprātības un mīlestības, kura vienoja visus Latvijas atbrīvošanas un atzīšanas darbā. Ir tomēr arī liela starpība, kas šķir Latvijas atbrīvošanas cīņas no mūsu valsts atzīšanas darba. Pirmās izkaroja ar ieročiem rokās un cilvēku upuriem, otrās neprasīja vairāk kā spalvu un smadzenes. Atzīšana nebija iedomājama pirms Latvijas atbrīvošanas. Tāpēc iedomāsim tos, kas Latviju atbrīvoja, iedomāsim mūsu varonīgo armiju. Dziļā nopietnībā noliecu galvu, pieminēdams tos, kas Latvijai ir upurējuši visdārgāko - savu dzīvību. Pieminēsim šinī stundā kritušos varoņus.

1922

**Izvilumi no Latvijas ārlietu ministra Zigfrīda Meierovica
runas Satversmes sapulcē saistībā ar paredzamo
piedalīšanos Dženovas konferencē.
1922.gada 31.martā**

Valdības vēstnesis. – 1922. – 2. aprīlī.

Politiskā vienošanās, ko valdība lūdz ratificēt, ir tikai maza daļa no sagatavošanās darbiem uz Ģenujas konferenci. Visu valstu ārpolitikas degpunktā ir šīs konferences problēmas. Valdība tai gatavojas gan savās mājās, gan Varšavā, gan vakar Rīgā. Galvenais mūsu mērķis - miera nodrošināšana. Šo mērķi apstiprināja arī Latvija, Igaunija, Polija, Krievija. Ar šo solījumu ir ievadīts Austrumeiropas tautu dzīvē jauns posms - ideja par šķērējtiesu, par visu diplomātisko līdzekļu izlietojumu, pirms ķeršanās pie ieročiem. (..) Ir jānodibina josla pierobežas apgabalos kaimiņvalstu abās pusēs, kur tām ir tiesības turēt tikai ierobežota karaspēka kontingentu. Ģenujā mūsu politika izies uz miera nodrošināšanu, lai reiz varētu atmet domas par jebkāda kara briesmām. Otrā tēze - noslēgtie līgumi - tie līgumi, kurus Baltijas valstis noslēdza ar Krieviju - ir neaizskarami. Arī šī tēze ir atspoguļota Varšavas un Rīgas dokumentos. Mēs kā Tautu savienības locekļi esam gatavi atzīt visus līgumus, kuri reģistrēti šīs organizācijas statūtos un kuri ir publicēti.(..)

Kā atrast izeju, lai saimnieciski stiprās valstis nepadara vājās par savām kolonijām? Ir vairākas idejas. Viena ir tāda, ka saimnieciskā atjaunotne Krievijā iespējama ar to, ka nodibina saimnieciskā iespaida joslas Krievijā, no kurām izejot varētu izkārtot tālāko Krievijas teritorijas atjaunošanu. Mēs neesam šādas idejas piekritēji. Tā mēs vestu cīņā ar saimnieciski stiprām valstīm. (..) Ir ideja arī par liela saimnieciska konsorcijs nodibināšanu, kurā saimnieciski stiprās valstis ieguldītu savus kapitālus, lai ar viņu palīdzību uzceltu saimnieciski vājās valstis. Arī šī ideja mums nav pieņemama. Šajā konsorcijā paredzēta arī Vācijas piedalīšanās. Tā peļņas daļa tiktu izmantota reparāciju maksājumiem. (..) Tēze, kas mums ir pieņemama - neierobežot mūsu politisko un saimniecisko patstāvību. Mēs ejam uz Ģenuju ar nodrošinātu mieru, kuru gribam stiprināt.

Bez vispārējām tēzēm katrai mūsu valstij ir īpašas intereses. Mēs gribam akcentēt savu starpniecisko lomu starp Austrumiem un Rietumiem.

Научное общество
Факультета международных отношений

Проект
ВОРОНЕЖСКАЯ БАЛТИЙСКАЯ БИБЛИОТЕКА

Серия
ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Вып. 1.

ЛАТВИЯ В 1914 – НАЧАЛЕ 1920-Х ГОДОВ

Проблемы дипломатической и внутривластной истории

Хрестоматия-ридер для студентов по курсу «Международные отношения в регионе Балтийского моря»

составление и вступительная статья
М.В. Кирчанов

Оригинал-макет: М.В. Кирчанов

Воронежский государственный университет
Факультет международных отношений
Воронеж, Московский пр-т, 88

Тираж: 100

Воронеж
НОФМО
2007